

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı

102116

1890-1920 YILLARI ARASINDA AMERİKA BİRLEŞİK
DEVLETLERİNDE SANAYİLEŞME VE KENTLEŞMENİN GETİRDİĞİ
SORUNLAR VE BUNLARIN EDEBİYATTA YANKILANMASI

DOKTORA TEZİ

102116

Hazırlayan: Figun DİNÇER

Danışman: Prof. Dr. Seçkin ERGİN

TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İzmir – 2000

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I: Amerikan Tarihi-Ekonomik ve Toplumsal Alt Yapı.....	4
1.1. Ekonomik Yapı.....	4
1.2. Tarımda Yaşanan Zor Günler (1864-1896).....	6
1.3. Sanayinin İcatlarla Beslenmesi ve Büyümesi.....	8
1.4. Göç.....	10
1.5. İşçilerin Örgütlenmesi.....	13
1.6. 1890'lar Bunalımı.....	13
1.7. Yeni Toplumsal Gruplaşmalar: Göçmenler, Kentliler ve Sendika Üyeleri.....	14
1.8. İç Siyaset.....	15
1.9. İlericilik Dönemi (Progressive Era).....	16
1.10. Sosyal ve Siyasal Düzenlemeler.....	16
1.11. Birinci Dünya Savaşı	17
1.12. Kadınların Çalışması.....	18
1.13. Sonuç.....	18
BÖLÜM II: Kapitalizm ve Büyük Şehirlerin Doğuşu.....	20
2.2. Amerikan Kapitalizmi ve Kent.....	23
BÖLÜM III: 19. Yüzyıl Metropolü Olarak Chicago Portresi ve Özellikleri.....	33
BÖLÜM IV: Gerçekçi ve Doğalcı Okulu Mensuplarının Toplumsal Eleştirilerinde Chicago'yu Merkez Almaları.....	40
4.1. Gerçekçilik ve Doğalcılık Akımı ve Toplumsal Alt Yapı.....	40

BÖLÜM V: Theodore Dreiser ve Chicago (<u>Sister Carrie</u>).....	57
5.1. Sanayileşme, Makineleşme-Fabrikalar ve Seri Üretim ve Kent Yaşamı.....	58
5.2. Yeni İş Kolları ve İşçi Kızlar.....	61
5.3. Tüketim: Yeni Tüketici Toplum Modeli, Tüketimin <i>Laissez-faire</i> ile Desteklenmesi ve Materyalist Değerler Ve Davranış Biçimleri.....	64
5.4. Kent Yaşamının Ekonomik Gelişmeye Paralel Yeni Davranış Biçimlerindeki Rolü.....	70
5.5. Kent Yaşamında Kişilerin Edindiği Başarı Anlayışı ve Buna Erişme Yolunda Verdikleri Çeşitli Mücadele Yolları.....	78
5.6. Dreiser'in Doğalcı Yazar Özelliği.....	80
BÖLÜM VI: Carl Sandburg ve Chicago (<u>Chicago Poems</u>).....	88
6.1. Skyscraper.....	88
6.2. Mamie.....	92
6.3. Fog.....	95
6.4. FishCrier, Picnic Boat ve Happiness.....	95
6.5. Chicago.....	97
BÖLÜM VII: Upton Sinclair ve Chicago (<u>The Jungle</u>).....	103
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA.....	123

ÖNSÖZ

İlk kez doktora derslerim sırasında bilgilendiğim kentleşme ve toplumsal sorunlar oldukça ilgimi çekmiş ve benim böyle bir konuda araştırma yapmama neden olmuştu. Bu çalışmaya başlarken, günümüz toplumlarında yaşanan sorunların temelinde neredeyse hep kentleşme olgusunun yattığını düşünüyordum. Araştırmalarımı derinleştirdikçe, kentleşmenin yapısı ve tarihini öğrendikçe, buna bir de ekonomi olgusunu, hırsları, arzuları ve düşleriyle insan ve doğasını eklemek gerektiğine inandım. Bu konudaki inancımı gerçekçi ve doğalcı okulu mensubu yazarların düşünceleri de pekiştirdi. Sonuçta Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşananları incelerken, ülkemizin sorunlarını daha iyi kavramaya başladım. Daha önce göremediğim bir çok gerçeğin farkına vardım. O yüzden bu çalışma sayesinde hem akademisyen hem de birey olarak çok şey kazandığımı ve bu kazancın temellerini değerli hocalarım Prof. Dr. Seçkin Ergin ve Doç. Dr. Ayşe Lahur Kırtunç'un attığını gururla belirtmek isterim.

Ocak 2000
İzmir

Figun Dinçer

Teşekkür

Bu tezin hazırlanmasında, benden değerli bilgilerini, yardımlarını ve sabrını esirgemeyen tez danışmanım sayın hocam Prof. Dr. Seçkin Ergin'e sonsuz teşekkürlerimi belirtmek isterim. Ayrıca, beni öğrenim yıllarımda kentleşme ve toplumsal sorunlar konusunda bilgilendiren ve bu konuyu sevdiren sayın hocam Doç. Dr. Ayşe Lahur Kırtunç'a da özel teşekkürlerimi sunarım. Değerli hocalarım, Sayın Prof. Dr. Reşit Küçükboyacı ve Sayın Doç. Dr. Atila Silkü'ye en içten teşekkürlerimi sunarım. Yıllar boyunca çalışmalarına çeşitli biçimlerde çok değerli yardımlarda bulunan ailem ve özellikle evini ve kalbini açan ablam Perihan Emekli'ye ve can arkadaşım İknur Egel'e onur duyarak teşekkür etmek isterim.

GİRİŞ

Bu çalışmada, kentleşme olgusu gerçekleştiği farklı ortamlar ve tarih süreci içinde gözlenmiştir. Aslanoğlu, Sjoberg'in kentleşme olgusu üzerindeki kuramsal yaklaşımını temel alarak bu ayrımı şöyle yapmıştır: 1. Sanayi öncesi kent, 2. Geçiş dönemi kenti ve 3. Sanayi kenti (1998:31). Bu çalışma sanayi kenti yapısı içinde gözlenen toplumsal sorunları ele almaktadır. Batı'da sanayileşmenin getirdiği gelişmeler daha kompleks bir kapitalizm ile kentleşmeyi doğurmuştur. Makineleşme fabrikaların kurulmasına yol açmış, fabrikalar büyük kentlerin etrafına kurulmuş ve yönetim merkezleri kent içinde yer almıştır. İnsanlar ekonomik gelişmelere paralel lüks yaşam tarzı ve lüks tüketim mallarıyla tanışmıştır. Alt sınıfın insanları ise fabrikalara yakın olmak için kent içinde varoşları oluşturmuşlar, zenginler de bu yoksul kişilerden sıkılıp banliyölere kaçmıştır. Kentleşme ile birlikte ekonomik bir sürecin ortaya çıkardığı toplumsal sorunlar kuşkusuz en başta gerçekçi yazarların malzemesi olmuştur. Bunu daha çarpıcı bir biçimde ortaya koyanlar ise doğalcı okulu mensuplarıdır. Doğalcılar, çıkan sorunları, aksaklıkları, çarpıklıkları, objektif biçimde yansıtmışlar. Yazarların eserlerini okumak bir yerde tarih kitapları okumakla aynı düzeydedir. Hatta, belki de tarih kitaplarından daha farklı bir vizyon kazanmamıza neden olmaktadır.

Bu eserleri incelerken, yozlaşan toplumsal olayların bireylere nasıl yansıdığını göreceğiz. Bu eserlerde, gözlemleyeceğimiz gibi, birey, adını koyamadığı, kendisi dışında verilen kararlar ağı içersinde bir hiçlik/yokluk duygusuna düşmüş olarak çizilmiştir. Çalışmamızda modern insanın çıkmazlarını böyle bir tarihi, ekonomik ve edebi perspektiften bakmayı öğledik. Kentleşme olgusunun sadece toplumsal dokuda değil bireylerin yaşamlarında da değişiklikler getirdiğini Theodore Dreiser, Upton Sinclair ve Carl Sandburg gibi yazarların eserlerinde incelemenin bize yararı olacağına inandık.

Bu çalışmanın bölümleri şöyle düzenlenmiştir: Birinci bölümde 1890-1920 yılları arasında Amerikan tarihi, ekonomik sistemi ve toplumsal alt yapısı incelenmiştir. Burada güdülen amaç, söz konusu yazarların eserlerinde yansıtılan toplumsal ve bireysel sorunları daha iyi anlayabilmek ve yorumlayabilmektir. Söz konusu yazarlar bilindiği gibi doğalcı veya gerçekçi okul mensubu yazarlardır ve güncel sorunları tüm objektifliğiyle yansıtmayı başarmışlardır. Bu yazarların sezinlettiği biçimde, neden-sonuç ilişkisini rahatlıkla kurup, o dönemde ülkeyi ve sorunlarını daha iyi anlamak açısından böyle tarihi, ekonomik ve toplumsal bir yaklaşım gerekli görülmüştür.

İkinci bölümde, bizlere kentleşme daha sonra da metropolleşmenin en iyi örneğini veren Chicago kentinin yüzyılın başlarındaki sosyo-ekonomik portresi çizilmiştir. Chicago'nun 19.yüzyılın sonunda nasıl bir metropol niteliği kazandığı yüzyıla yakın bir tarih yelpazesinde incelenmiştir. Sahip olduğu verimli topraklar ve ulaşım kolaylığı sağlayan gölleri ve nehirlerine bir de demiryolları ağı eklenince, iç ve dış göçlerin merkezi olduğu ve milyonlara iş imkanı sunan bir sanayi kentine dönüştüğü görülmüştür.

Üçüncü bölümde ise, 'Gerçekçi' ve 'Doğalcı' okulların görüşleri ve bu okulların mensuplarının toplumsal eleştirilerinde Chicago'yu merkez almaları incelenmiştir. Her iki okulun üyelerinden dört yazar ve eserlerinden bazı örnekler verilmiştir. Sonuçta, hepsinin ortak noktası Chicago kentidir. Kentin birey üzerindeki etkileri ve yazarların bunları kaleme alırken kullandıkları edebi dil özellikleri de incelenen konular arasındadır.

Tezin ana konusu, "kent-birey ilişkisinin" söz konusu yazarların eserlerinde yankılanması tezin dördüncü, beşinci ve altıncı bölümlerini oluşturur. Bu konu, yazarların eserlerinde incelenmiş ve kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu eserler, Theodore Dreiser'in Sister Carrie'si, Upton Sinclair'in The Jungle'ı ve Carl Sandburg'ün Chicago Poems'idir. Kısaca, 1890-1920

yılları arasında ABD’de sanayileşme ve kentleşmenin topluma ve bireye getirdiği sorunlar Chicago metropolün tarihsel ve ekonomik panoramasında irdelenmiştir.

Sonuç bölümünde kanıtlamaya çalıştığımız tezimiz yani kent yaşamının bu eserlerde ele alınan karakterler bağlamında ahlaksal ve ruhsal çöküntülere neden olabildiği gösterilmiştir.

BÖLÜM I

1. AMERİKAN TARİHİ-EKONOMİK VE TOPLUMSAL ALT YAPI

1890-1920 yılları arasında Amerika'da sanayileşme ve kentleşme, birçok yeni gelişmelere ve sorunlara neden olmuştur. Bu gelişmeler sonucu ortaya çıkan sorunlar ve bunların edebiyatta yankılanmasını daha iyi görebilmek, anlayabilmek için öncelikle 1890-1920 yılları arasında toplumsal sorunlara temel oluşturan ekonomik sistem ve toplumsal alt yapı, tarih penceresinden ele alınacaktır.

Bilindiği gibi kentleşme açısından tüm dünyanın ortak kaderi neredeyse aynı olmuştur. Kentler, gelişme süreci içerisinde, sanayileşmeye uygun zemin sunmuştur. Çünkü iş, ulaşım, işgücü ve diğer kaynaklar, iletişim, çeşitli alanlardaki hizmet sektörü, sanayinin kentlere bağlı olarak gelişmesine yardımcı olmuştur. Sanayinin gelişimine paralel olarak da para kent merkezlerinde toplanmış, yeni iş sahalarına insanları çekmiştir.

Amerika'da hızlı yaşanan bu süreç, kentleşme olmadığı için beraberinde birçok toplumsal sorunu da getirmiştir. Bir de buna, dizginlenmemiş, kontrolsüz kapitalizmin acımasız çarkları eklenince, kırsal ve tarımsal kesimden henüz kopup ilk kez böyle yepyeni bir sistemle karşılaşan alt sınıf insanların içinde bulunduğu büyük bir toplumsal sorunlar yumağı oluşmuştur.

1.1. Ekonomik Yapı

Amerika'nın bir tarım ülkesi konumundan sanayi ülkesi durumuna geçişi ile birlikte, kentleşme de hız kazanmış ve günümüz metropollerinin belki de mega metropollerinin temellerini atmıştır. Bu geçiş, özellikle İç Savaşın

dördüncü yılından sonra gerçekleşmiş (Green, TR. of USA, 1965, sayfa:86) ve vahşi kapitalizmin acımasız çarklarını döndürmüştür. Makineleşme ile birlikte demiryolları ağır sanayinin gelişimi, yeni buluşlar ve seri üretim tekniklerinin artması ulusal zenginliği artırmış ve kentlerde göç ve nüfus artışına neden olmuş ve beraberinde çeşitli sorunları da getirmiştir.

Norton ve Katzman, A People and A Nation adlı kitapta, Amerika'da sanayileşme olgusunun özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

- a) Üretimin artık büyük ve organize fabrikalarda yapılması,
- b) Ekonomik faaliyetlerin her türünde uzmanlığın ve serbest girişimciliğin artması
- c) Fabrikalarda iş gücünün sayıca artması
- d) Üretimin yaygınlaşmasında yatırım için anapara miktarının artması,
- e) Yeni icatlar ve uygulamalı bilim için teknolojik buluşların hızlanması
- f) Sadece yerel ve bölgesel olmayan pazarların genişlemesi
- g) Demiryoluna bağlı ülke çapında ulaşım ağının yaygınlaşması, ayrıca telgraf ve telefona bağlı iletişim ağının da gelişmesi
- h) Nüfusun hızla artması
- i) Kentlerin öneminin ve büyüklüğünün sürekli artması (Norton ve Katzman, 1996: 343)

İç Savaş sonrası, ABD, tüm dünyanın en büyük ekonomik gücü haline gelmiştir. Laissez-faire yaklaşım da kapitalist sistemin gelişmesine dolayısıyla ülkenin de 1860'lardan 1930'lara kadar yönetimde olan devlet adamlarının da desteğiyle bu güce erişmesine yardımcı olmuştur. (Jenkins, 1997:168). Kontrolsüz gelişen kapitalist sistem sadece ülke ekonomisinin gelişimine yarar sağlamıştır. Öte yanda ezilen sınıf diye adlandırılabilir işçi kesimi ise gözardı edilmiş, işyerlerinde ve yaşam bölgelerinde kötü koşullarda yaşamaya başlamışlardır. Bu haksızlıkların temelinde günde 12-14 saati bulan çalışma,

sosyal, sağlık ve hukuk güvence ve haklardan yoksun bırakılmaları, daha doğrusu, politikacıların, devlet adamlarının 'rabbor barons' (soyguncu baronlar) denilen işverenlerin bunlardan habersiz gibi görünmeleri yatmaktadır. Ayrıca, işverenin kadın işçilere erkeklere kıyasla daha az ücret ödemeleri ve neredeyse bedava sayılacak ücretle çocuk işçileri çalıştırmaları, yaşam bölgelerinde ise kısa zamanda gerçekleşen yoğun göçe hazır olmayan kentlerde ki varoşlarda tamamen sağlıksız, harabe gibi evlerde oturmaları, pis su atıklarının göle çevirdiği sokaklarda, aile büyükleri işe gittiği için yalnız kalan çocukların başı boş kalıp her türlü riskle kucak kucağa olmaları gibi insanlık dışı durumlar, kontrolsüz hale gelen kapitalizmin diğer yüzünü oluşturmaktadır.

1.2. Tarımda Yaşanan Zor Günler (1864-1896)

Bu bölümde, kentleşme olgusu ile bağlantılı tarım alanındaki değişikliklere değinmek istiyoruz. Amerikan tarihinde 1890-1920 yılları incelenmesine rağmen, ülkeyi 1890'lara getiren fakat başlangıcı 1860'lara dayanan bir olayı ele almak üzere biraz gerilere gitmekte yarar vardır. 1860'lara bakıldığında, karşımıza çiftçilerin yaşadığı zor günler çıkmaktadır. Bu 30 yıllık dönem içersinde tarımda yaşanan zorluklar ve politikada ki huzursuzluk, yeni ve hızlı gelişmenin sonucu ekonomideki çalkantıyı yansıtmaktadır.

Milyonlarca çiftçinin, ülkenin kuzey batısındaki yüksek düzlüklere göçmesiyle başlayan gelişmeler, tarımda zor günlerin yaşanmasıyla sonuçlandı. Bu topraklardaki tahıl üretiminde görülen bolluk, iç piyasada tahıl fiyatlarının düşmesine neden oldu. 1880'lerin ortalarında dünya fiyatlarının da düşmesi eklenince, ciddi parasal sıkıntılar yaşandı. Tüketimdeki talebin artması, nüfus artışına paralel gerçekleşmiştir. 1890'larda nüfus artışı %25 oranındaydı. Bu yıllarda insanların gelirlerinin artmasına ve gıda ürünlerine çok para harcanmasına rağmen, çiftçilerin bu oranlarda elde ettikleri kazanç oldukça düşüktü. Başka bir deyişle, kişilerin geliri arttıkça, gıda tüketimi de

arttı. Fakat bu ürünlerin üretiminden ve satışından elde edilen ve çiftçiye düşen pay azaldı.

Fakat, çiftçiler içine düştükleri zor durumun nedeninin acımasız piyasa kuralları olduğundan habersiz, bazı tekellerin, mafyanın ve tröstlerin kışkacına girmişlerdi. Öte yanda bankacılar faiz oranlarını artırmışlar, kurlarla dilediklerince oynamışlar daha sonra da zor durumda olan çiftçilerin ipotekdeki mallarına el koymuşlardı. Ayrıca, tahıl fiyatlarını ayarlayanlar, üreticinin ödeme gücünü aşan fiyatlar istemişlerdi. Bunun yanı sıra, sanayiciler, tarım makinelerini çok pahalıya satmışlar, demiryolları da ürünlerin taşınmasında yüksek miktarda tekel fiyatları biçmişlerdi. Sonuçta kapitalizmden çıkar sağlayan güçlü sınıfa ait kim varsa çiftçiye, üreticiye yüklenmişti.

1860-1920 yılları arasında çiftçilerin dertlerine çare arayan birçok dernek kurulmuş ve onlar için büyük mücadeleye girmişlerdi. 1. The Grangers, 2. The Greenback Movement, 3. The Alliances, 4. The Populists (Walton, 1994: 338). The Greenback hareketi ile çiftçilerin ulusal alanda ilk kez politik olarak birlik içersinde davranmaları sağlanmıştır. Bu da Popülistlerin 1890'lardaki seçimlerde üreticilerin oylarını elde etmelerine yaramıştır.

Ayrıca, ülkenin kuzeyinde ve güneyinde kurulan birçok bağımsız çiftçi klüpleri (dernekleri) biraraya gelerek Kuzeybatı Birliği ve Güney Birliği oluşturmuşlar ve birer öneri hazırlamışlardı. Buna göre Güney Birliği, çözüm olarak, üreticilerin stoklanmamış ürünlerinin değerlerinin %80'ine varan düşük faizli kredi alabilsin diye federal hükümetin bozulmayan maddelerin stoklanması sistemi geliştirmesini istemişlerdi. Kuzeybatı Birliği ise bir çiftliğin değerinin %50 oranına varan uzun vadeli borçlarını uzatmalarını önermişti. Ama devrimci görüşleri nedeniyle pek destek görmemişlerdi.

Fakat 30 yıl süren ve kökü kırsal kesimde olup dalları kentle bağlı olan bu huzursuzluk içersinde Popülizm yükselmiştir. Bankacıların, tekellerin, tröstlerin, kısaca kapitalistlerin baskılarına karşı durabilmek için paranın kontrolünün ve bankaların, demiryollarının ve iletişim araçlarının yönetimi ve sahipliğinin yalnızca devletin elinde olması gerektiğini savunmuşlardır.

1900'lerin başlarında demiryolları aracılığıyla tek bir pazara bağlanan ülke ekonomisi, mallarını yerel pazarlara satan binlerce küçük üreticiden oluşuyordu. Gerçekte ise, ülke genelinde dış dünyaya mal satan az sayıda büyük şirketin denetimi altındaydı. 1887'de Kongre, demiryolları şirketleri arasındaki kıyasıya rekabeti önlemek için eyaletler arası Ticaret Komisyonu'nu kurdu. Ama, 1890'da Sherman Anti-Tröst Yasasını çıkararak rekabetin yolunu yeniden açmaya girişti. "Bırakın yapsınlar" ilkesinden yana çıkan ABD Yüksek Mahkemesi, özel iş sektörünü düzenlemeye çalışan federal yönetimi ve eyalet yönetimlerinin çabalarını serinkanlılıkla baltaladı. Soyguncu baronlar diye anılan topluluğun büyük ve yasa dışı servetleri denetimsiz kaldı. Böylece ülkenin doğal kaynaklarını sömürerek ekonomik yaşam üstündeki egemenliklerini sürdürdüler. (Grolier, Cilt:1, 1993: 385) Böylece çiftçilerin rahatsızlıkları devam eteti ve yeni iş alanları için kente göçmeyi yeğlediler.

1.3. Sanayinin İcatlarla Beslenmesi ve Büyümesi

Amerika'daki ekonomik devrim, yenilikler ve icatlar seli ile daha da serpilip büyüdü. Savaş sonrası gözlenen tüm buluşlar ve yenilikler çoğunlukla iletişim üzerineydi. Örneğin Alexander Graham Bell ilk telefonu geliştirdi ve 1890'larda Amerikan Telefon ve Telgraf firmasını-yarım milyon kadar telefon kullanılıyordu kentlerde-kurdu. Daktilo, yazar kasa, hesap makinesi gibi diğer buluşlar da iş dünyasındaki hareketlere kolaylık getirdi, hız kazandırdı.

Tarım ile ilgili icatlar, verimi artırdı. Dolayısıyla birçok yeni kentin doğmasına neden oldu. (Bish ve Nowse: 1975: 10) Kimyasal icatlar, tarım ilaçları, gübre ve gelişmiş tohum üretimine bir de McCormick'in biçer-döveri ve daha başka üretimi artıran yeni tarım makinalarının bulunması eklenince, ülkenin sanayileşmesi ve kentleşmesi hız kazandı.

Hem sanayinin hem de sanayi merkezi olan kentlerde yığınları oluşturan insanların yaşamları üzerinde en köklü değişime neden olan yegane teknolojik buluş şüphesiz elektriğin bulunmasıdır. Evlerin, sokakların, işyerlerinin aydınlanmasının yanında, fabrikalarda makineleşmeyi hızlandıran elektrik gücü, aynı zamanda hem tüketim hem de yaşam kolaylığı açısından ilk etapta, gökdelenlerdeki asansörler gibi lüksü de yaşamın içine soktu.

Çelik Çağ diye de adlandırılan bu dönem 1865'te başlamıştır ve yukarıda bahsedilen yenilikler gibi Amerika'ya yeni bir kapı aralamıştır. Demirin çelik olarak işlenmesi önceleri çatal-bıçak gibi pahalı aletlerin yapımında, daha sonra da lokomotif, ray gibi ağır sanayide görülmüştür. Çeliğin kullanım alanı, petrol endüstrisi ile başka girişimlere yol açmıştır. Elektrik gibi, tren gibi insanların yaşamına aniden giren ve hem gereksinime hem de lükse cevap verecek olan otomobilin geliştirilmesini kolaylaştırmıştır. 1880'lerde başlayan ve merkez olarak Detroit'te gelişen bu yeni sanayi alanı beraberinde kente büyük bir iş imkanı ve göçü doğurmuştur. Detroit'te 1900'de 268 000 olan nüfus 1910'da 466 000'ya fırlamıştır. (Jenkins, 1997:171)

Otomobil, tren gibi ulaşım araçları sadece insanların bir yerden diğerine gitmesine yaramakla kalmayıp, mal ve hizmetlerin aktarılmasına da yaramıştır. Ama daha da önemlisi sanayinin ve de ekonominin gelişmesine yardım eden bir yenilikle, et ve et ürünleri gibi çabuk bozulabilecek gıda maddelerinin içi soğutma tertibatı döşeli trenler, arabalar yapılmıştır. Bu, üretimi rahatlıkla artırma, dolayısıyla ülke genelinde yeni pazarlara açılma imkanı vermiştir.

Chicago, bu dönemde hem Amerika hem de dünya et üretim ve paketleme merkezi haline gelmeye başlamıştır. Bazı yeraltı kaynakları, doğal kaynaklar (değerli madenler, metalle, tütün, pamuk, buğday, vb.) yaygın üretime açılmış ve Amerikan ekonomisini diğer rakip ülkeler karşısında daha da güçlenmesine neden olmuştur. (Jenkins, 1997:172)

1890'larda, ülke çapında hızla yaşanan sanayileşme ve elde edilen ticari zenginlik, yeni zenginlerin (bazen de bir gecede zengin olan kişilerin) varlıklarını vitrinleme çabalarına yansımış ve göz kamaştırıcı bariz bir tüketim olayı, zengin mobilyalar, antikalarla döşeli Yunan mimarisini andıran gösterişli evlerde (örneğin New York'ta 5. Cadde'deki evler) ve bunların dışında sadece dinlenmek amacıyla olmayıp bir de zenginlik göstergesi olarak New England'da yazlık evlerde, seçkin şehir kulüplerinde ve Groton gibi özel okullarda görülmüştür. Ortaya çıkan bu yeni sınıf, tıpkı kapitalist sistem gibi, kendi varlıklarını göstermek için büyük bir rekabet içine girmişler, ve yaşamın en küçük ayrıntılarında bile abartıya kaçmışlardır.

1.4. Göç

Amerika'yı yönetenlerin eğilimleri tarımcılıktan sanayiciliğe geçtiği anda, halk da kırsal kesimden sanayi merkezi olan büyük kentlere göçe başlamıştır. Bunun yanında bir de İtalya, Macaristan, Polonya, Litvanya, güney ve doğu Avrupa halklarından da yığınlar halinde göç olmuştur. Zira, Amerikan sanayicilerine ucuz iş gücü sunan bu göçmenlere, geldikleri yerlerden daha iyi bir yaşam ve özgürlük vadediliyordu. 1860'lardan 1920'lere kadar, Amerika'nın çehresi nüfus açısından birden değişti. Aşağıdaki tablo (Jenkins, sf:175) bu çalışmayı kapsayan yıllara göre nüfus sayılarını gösteriyor:

ABD Nüfusu 1870-1920 (milyon olarak)

Seçim Yılı	Ülke nüfusu
1870	38.6
1880	50.2
1890	63.0
1900	76.0
1910	92.0
1920	106.0

Göçmenler cinsiyet, yaş, medeni durum açısından farklılık gösteriyorken, bazı noktalar hep ortaktı. Yeni gelenlerin üçte ikisi erkek olup yaşları 15-39 arasında değişiyordu. Ayrıca, eğitim düzeyleri aynı değildi ama okur-yazar (en azından kendi dillerinde) olanlar, gelenlerin dörtte üçü kadardı. Yüzde ellisi kalifiye olmayan ya da sadece aşçı, temizlikçi, ya da hizmetçi vasıflarına sahipti. (Norton, Katzman, 1996:367)

Yeni göçmenler, beraberlerinde getirdikleri kültür yapıları, dinleri ve yoksullukları ile birçok yerleşik Amerikalıyı korkutmuştur. Aslında, 'birçok Amerikalı' denilenler de zaten bu yeni göçmenler gibi bir zamanlar buraya gelmiş göçmenlerdi, fakat zaman içinde eskiler birbirlerine alışmış, uyum sağlamışlardı. Bu 'yeni' göçmenler kendilerinden oldukça farklı üstelik de çok daha yoksullardı.

Tek başlarına bu yoksulluklarını gidermenin zor olduğunu gören yeni göçmenler çoğu kez kendi yurttaşlarıyla birlik içinde davranıyor, aynı işlerde çalışıyor ve birlikte yaşıyorlardı. Göçmen olarak yaşadıkları birçok sorunun başında dil farklılığı geliyordu. Ayrıca, konut ve iş bulma zorlukları, iş yerlerinde karşılaştıkları sağlıksız çalışma şartları ve saatleri diğer sorunları oluştuyordu. Her taraftan zorluklarla çevrili bu insanların sığındıkları, yaşama

gücü veren kendi kültürleri olmuştu. İbadetlerine, geleneklerine aynı şekilde ısrarla devam etmişler, bir arada yaşamayı yeğlemişlerdi.

Göçmenlerin çocuklarına gelince, onlar da uygun yaşta ise çocuk işçi olarak fabrikalarda karın tokluğuna çalışmışlardı. Çoğunluğun da, ana-babaları işte olduğu için, sahipsiz, sokaklarda ebeveynleri eve gelene dek, her türlü riskle başbaşa kalmışlardı. Zamanla, kontrolsüz kalan bu çocuklar, kentlerin ortasında her türlü suç ve şiddetin kucağına bırakılmıştır. 'En güçlü olan sağ kalsın' gibi hayatın acımasız kurallarıyla başbaşa bırakılan çocuklar, hayatta kalabilmek için, biraz da başka şans tanınmadığı için yankesicilik, hırsızlık, dolandırıcılık, adam öldürme ve diğer organize suçlar gibi kötü yollara itilmiştir.

Göçmenler, bu kentlerin berbat varoşlarında zenginlerle dip dibe, izbe, sağlıksız harabe evlerin (tenement houses) tek tek kiralanmış odalarında üst üste yaşıyorlardı. Hatta bazen tuvaletler bile ailelere kiralanıyordu. Alt yapı yetersizdi. İçme suları veya kanalizasyon şebekeleri bu birden patlak veren göçlerden kaynaklanan nüfus yoğunluğuna cevap veremediği için, bulaşıcı hastalıklardan yüzlerce insan hayatını kaybediyordu. Yardım dernekleri ve hayırsever vatandaşlar bu insanların durumlarının yaşadıkları fiziksel çevrelerinin düzeltilmesi ve yaşam standartlarının yükseltilmesi için birçok çalışmalarda bulunmuşlardı. Kent yönetimi ile ortaklaşa yaptıkları çalışmalarla veya zengin hayırseverlerden elde ettikleri bağışlarla işçi evleri, varoşlarda çocuklar için oyun parkları, yaptırmışlardır. Bu işçi evlerinden en çok bilinenleri New York'taki Henry Street Settlement (Lillian D. Wald tarafından inşa edilmiş) ve Chicago'daki Hull-House'dur. 1900'lere kadar yaklaşık 50 tane benzeri yerler yapılmıştı.

1.5. 1890'lar Bunalımı

Philadelphia ve Reading Demiryollarının, diğerleri gibi yeni yatırımlar için ağır borçları ödeyememesinden kaynaklanan iflasıyla başlayan sorunlar, bir anda diğer şirketlere de yansdı. Temel sorun, hızlı gelişme, büyüme idi. Benzer sorun McCormick tarım makineleri fabrikalarında yaşandı. Üretime paralel olmayan az gelir, 1893'te büyük sancılara neden oldu. Çözüm olarak ta daha fazla makine alıp, daha az işçiyi sıkıştırarak daha fazla gelir elde etmeyi düşündüler. Fakat bu yolla ancak daha fazla borca girildi ve birçok işçi çıkarıldı. İşsiz kalan işçiler de boyutları farklı ama etkisi aynı olan benzer sıkıntıları yaşadılar. Onlar da bankalardan aldıkları kredileri, borçları ödeyemediler. Zincirleme olarak bankalar da bu bunalımdan etkilenip, zor duruma düştüler. Sonuçta, National Cordage Şirketi'nin Mayıs 1893'te ki iflasıyla, iş dünyasına göbek bağıyla bağlı bankaların topluca iflasına ve bazı şirketler gibi kapanmasına neden oldu. (Norton-Katzman, sf:394)

1.6. İşçilerin Örgütlenmesi

Sanayileşme ile iş dünyası da büyüyünce, çalışan kesim de sermayenin gücüyle mücadele edebilmek için örgütlenmeye başlamıştır. Haftada 6 gün ve günde 10-14 saat çalışma, işçileri her an iş kazasıyla burun buruna getiriyordu ama sermaye sahiplerinin umurunda bile değildi. Çünkü patronlara ucuz iş gücü sunacak, işe yaramayan işçilerin yerini alacak yeni göçmenler kapıda hazır beklemekteydi.

Amerikan işçi hareketlerinin tarihine bakıldığında belki de en şiddetli grevlerin 1890'larda gerçekleştiği görülür. Bunlardan biri Pennsylvania'daki Homestead Plant of the Carnegie Steel Company, diğeri de Chicago'da Pullman Palace Car Company'ye karşı yapılan grevdir. Homestead Plant'te olan grev, yönetimin, işçi ücretlerinin düşürülmesi anlamına gelen yeni ücret derecesini

açıklamasıyla patlak vermişti. Plant'in müdürü Henry Clay Frick, hemen burayı kapatıp Pinkerton Detektif Bürosunu arayarak bir süre aradan sonra şirketin yeniden çalışmasını sağlamak üzere 300 adam göndermesini istemişti. Pinkerton'lar herkesçe nefret edilen grev kırıcıları. (Current, 1966:540) Onların varlığı bile şiddet ve kavga çıkmasına yetiyordu. Geleceklerini haber alan işçiler, ellerinde silahlar, dinamitlerle bekleştiler. Kısa bir süre sonra büyük bir çatışma çıktı. Üç Pinkerton, on işçi öldü ve her iki taraftan da birçok yaralı vardı. Başlangıçta grev yapan işçilere sempati duyan halk, daha sonraları böyle şiddetin olduğu durumlar yüzünden, ayaklanan işçilere anarşist gözüyle baktı.

1904'te meydana gelen Pullman grevi ise, 5.000'in üzerinde işçinin çalıştığı ve neredeyse çoğu Amerika'nın en militan sendikası olan Amerikan Demiryolları Sendikası'nın üyelerinin greviydi. Burada ilginç olan, Pullman'ın işçilerini 'çocuklarım' diye görmesi, işçileri için 600 dönümlük Pullman kasabasında ev, kilise, okul, park ve oyun sahaları yapmasıdır. Bu durum bir sermaye sahibi olarak davranışlarının tamamen "feodal ve korumacı" olduğunu göstermektedir.

1.7. Yeni Toplumsal Gruplaşmalar: Göçmenler, Kentliler ve Sendika Üyeleri

1890'da ABD'nin nüfusu 1860 nüfusunun 2 katı, 63 milyon oldu, ülkenin kentleri büyük gelişmeler yaşadı. Yeni kentlilerin çoğu kırsal kesimden, ama birçoğu da dışardan gelenlerle doldu. 1860'dan 1890'a kadar Amerika'ya 10 milyonu aşkın, 1890'dan 1920'ye kadar da 15 milyon kişi göçmen olarak geldi. (Grolier, Cilt1, sf:385) Bunların çoğu kuzey kentlerinde yoğunlaştılar: 1910 göçmenlerinin %75'i kentsel alanlarda yaşarken "doğma büyüme Amerikalılar"ın %50'den azı kentle tanışmıştı.

Kentlerde artan işçi nüfusunun yanısıra, 1890'lar bunalımıyla işçi ve işveren arasında yükselen tansiyon, işçilere yapılan haksızlıklardan, çok çalıştırıp az ücret verme, hiçbir sosyal hak ve güvence vermeden işten çıkarma ve kötü çalışma koşulları da işçi hareketlerini hızlandırdı. Amerika'nın da demokratik özgür bir ülke olması, ezilen yüzlerce insan seslerini rahatlıkla çıkarmalarına olanak sağladı. Emekçi Şövalyeleri (Labor Knights) örgütü kurulan en önemli sendikalardan biri oldu. Bu arada Karl Marx'ın sosyalist düşünceleri yani sermaye sahiplerine karşı ezilen tüm dünya işçilerinin birleşip güçlenmesi ile işçilerin durumlarının düzelebileceği fikri, küçük bir grubu harekete geçirmiş ama sosyalist hareketler için güçlü liderleri olmadığı için Amerikan sosyalizmi pek başarılı olmamıştır. Bir başka neden de, Amerikalılara özgü bireysel düşünce ve hareket içinde davranma alışkanlığı idi.

1.8. İç Siyaset

Büyük Ovalarda ve Güneyde düşen tahıl fiyatları yüzünden büyük sıkıntı içinde olan tahıl ve pamuk yetiştiricileri fiyatların yükseltilmesi için paranın değerinin düşürülmesini istediler. 1892'de ortaya çıkan Halkçı Parti (Popülist), bu amaca ulaşmak için gümüş metal paranın piyasaya bolca ve serbestçe akıtılmasının güveni sarsacağını ve 1893'te başlamış olan büyük bunalımı uzatacağını belirterek karşı çıktı. 1896'da Güneyli ve Batılı enflasyonistlerin eline düşen Demokratlar, William Jennings Bryan'ı başkan adayı gösterdiler. Yıkıcı enflasyondan bezmiş ve ürkmüş olan etnik seçmenler hemen Cumhuriyetçilerin saflarına koştular. Çünkü Cumhuriyetçi parti her zaman etkili hükümet müdahalesiyle ekonomiyi canlandırmayı bilmişti. William McKinley'in seçilmesi, kuzey eyaletlerinde ve Washington'da uzun süreli bir tek parti (Cumhuriyetçi) egemenliğini başlattı.

1.9. İlericilik Dönemi (Progressive Era)

1890'lardan yaklaşık 1920'ye kadar süren bu süreçte, Amerika ekonomik ve siyasi alanda içte ve dışta güçlenip büyük bir etkinlik kazandı. Sanayi üretimi arttıkça, dış pazar gereksinimi doğmuştu. Theodore Roosevelt döneminde, ulusal hükümet gereği gibi çalışan devlet kurumlarını güçlendirdi. Bu sayede şirketler üzerinde devletin denetimleri giderek arttı. Hepburn Yasası (1906), Eyaletler Arası Ticaret Komisyonu'nu pekiştirdi; Orman Servisi (1898-1910) kereste şirketlerine rehberlik etti. Saf Yiyecek ve İlaç Yasasıyla (1906), tüketicileri sahte etiket ve taklit ürünlerden korumaya girişildi. (Grolier, Cilt:1, 386-387)

Siyasi alandaki güçlenmenin yanı sıra bazı çelişkiler de yaşandı. İnsanlar, cinsiyet, ırk, sınıf ve ideolojik görüş açısından küçük ve farklı gruplar oluşturup kendi sorunlarını dile getirdiler ve bunların siyaset alanında çizmeye çalıştılar. Örneğin; National American Woman Suffrage Association, National Negro Business League, The Society of American Indians, gibi etnik ve marjinal gruplar seslerini duyurdular. Bu küçük grupları biraraya getiren nedenler aslında kentlerde yaşıyor olmalarıydı. Dolayısıyla, bu dönemdeki toplumsal sorunların önce kentlerde ve kentleşme sonucu ortaya çıktığını bir başka şekilde kanıtlanmış oluyordu. Bu derneklerin ahlaki çöküntüyü gidermek, siyasi demokrasi sağlamak ve tekelliliğe ve gücün kullanımına karşı gerekli girişimlerde bulunmak önde gelen ortak amaçlarıydı.

1.10. Sosyal ve Siyasal Düzenlemeler

Günlük yaşamda karşılaşılan zıtlıklar ve karmaşalar, sanayileşmenin kaçınılmaz etkileriydi. Fakat bunca karmaşanın arasında birçok ta olumlu gelişmeler sosyal yaşamda gerçekleşti. Örneğin, kentli çocukların eğitiminde önemli rol oynayan devlet okulları (Public schools) her kesime yararlı oldu.

Fakat ırk ayrımı yapılan ve vergilerle ayakta kalabilen zenci okulları diğer devlet okullarına nazaran oldukça kötü durumdaydı ve sayıca çok az ve kalite olarak kötü sayılabilecek araç-gereçle donatılmıştı. Eğitim sisteminde de olan bu ayrımcılık, ileri ki yıllarda şehirlerin ayıbı olarak nitelendirilmiştir. 1900'lerde kreşler, anaokulları açıldı. Göçmen işçiler için de sanayi bölgelerinde gece okulları açıldı. Bunlar sayesinde, göçmen işçiler, öncelikle İngilizce'yi öğrenecek, Amerikan kültürünü özümseyecek ve dolayısıyla da yabancılaşmaktan kurtulacaklardı. Bütün bu iyileştirmelere rağmen, ilerencilik döneminde güney eyaletlerinde beyazlar siyahlara Jim Crow Yasalarını geniş kapsamlı olarak uyguladılar. Yeniden yapılanma sürecinde ırk eşitliği üzerine atılan adımların çoğu böylece yarım kalmış oldu.

1.11. Birinci Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı'nın 1914'de patlamasından sonra A.B.D. kamuoyu, sosyalistleri, radikalleri, göçmenleri, liberalleri, v.b. ile birlikte bu savaşta yer almaya karşı çıktılar. Öte yandan Başkan Wilson da kendi hükümet programını riske atmak istemiyordu. Fakat üç yıl sonra artan baskılardan dolayı Amerika 1917'de savaşa girmek zorunda kaldı. 20. yüzyılın başından itibaren zaten yayılmaya başlamış olan sosyalist ve radikal düşünceler bu savaşla hız kazandı. Savaş nedeniyle ülkede zaten var olan huzursuzluk ve insanlar üzerindeki genel baskı bu sol düşüncelerle daha da arttı ve toplumda Amerikan ruhuna ters düşen ve Amerikalılığa yabancı olan her tür düşünce tarzına tepki gelişti. Savaşla birlikte gelişen savaş sanayi büyük şirketleri zenginleştirmiş, orta sınıfa da geçici de olsa rahatlama getirmişti.

Ne var ki işçi sınıfının büyük kentlerdeki yaşantısında iyiye doğru bir gelişme olmamıştı. Tüm kentler ve eyaletler, 1919'da patlak veren bir dizi grevle sarsıldı ve dahası da kötüsü bu grevler bazı yerlerde katliamla ve sivil

toplum hareketleri ile sonuçlandı. Yüze yakın zenci, Temmuz 1917'deki Batı St. Louis'de ki grevde çıkan çatışmada öldürüldü. Beyazların yerlerinin zencilerle doldurulacağı korkusuyla takip eden yıllarda tansiyon daha da arttı. Ama bu sermaye sahiplerinin işine geldi ve 1919'da grevler olduğunda, işverenler zenci grev kırıcılarını, çelik fabrikalarında ve kömür ocaklarında kullandılar. (Jenkins, sf:206)

1.12. Kadınların Çalışması

İç Savaş sonrasında itibaren, kırsal kesimde veya evlerinde tatminkar gelir getirecek iş imkanı bulamayan kadınlar ve çocuklar fabrikalarda çalışmaya başladılar. Başlangıçta fabrikalarda çalışan kadınların sayısı oldukça azdı. Fakat 1820'lerden 1920'lere kadar bu sayı değişti ama değişmeyen tek şey, kadınların erkeklerden çok daha az ücret almalarıydı. Örneğin, 1920'lerde erkeklerin ücretlerinin %60'ını alıyorlardı. Günümüzde ile hala %70 dolaylarındadır.

Tarımda gelir imkanı az olduğu için, babası çiftçi olan pek çok genç kız, sanayi bölgelerine akın etti. Fakat bu durum ahlaki açıdan ebeveynlerde tedirginlik yaratıyordu. Bekar bayanlar için bazı yerlerde özel evler (yurt, misafirhane gibi) yapılmıştı. Bunlar sıkı kontrol altındaydı. Haftada 6 gün 10-12 saat kadar çalışıyorlardı. Ayrıca sekreterlik ve öğretmenlik gibi işlerde kadınlar için cazip olmaya başlamıştı.

1.13. Sonuç

1860-1920 tarihleri Amerikan tarihi, ekonomisi, siyasi yapısı ve kentleşme süreci hakkında verdiğimiz bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi, öncelikle Amerikan ekonomisi büyük bir gelişme göstermiş bu daha çok sanayi alanında gerçekleşmiştir. Doğal olarak bu sürecin getirdiği bazı

toplumsal dengesizliklerde ortaya çıkmıştır. Şöyle ki, yeni zenginlerin oluşturduğu tröstler sınıf farkının oluşturduğu uçurumu daha da derinleştirmiştir. Buna karşın Amerikan çiftçisi ve işçisi daha kötü şartlarda çalışır ve yaşar hale gelmiştir. Anavatan dışından gelen ucuz iş gücü oluşturan göçmenlerin koşulları ise büyük kentlerin varoşlarında varolma savaşı vermektedir. Bu durumu Amerikan kent olgusunda sonraki bölümlerde açıklamaya çalışacağımız yeni boyutları getirmiştir.

BÖLÜM II

2. KAPİTALİZM VE BÜYÜK ŞEHİRLERİN DOĞUŞU

Tüm dünyada, özellikle Kuzey Afrika, Asya ve Yakın Doğuda kentler, orta çağın sonlarına doğru, büyük ticaretin ve her türlü ekonomik aktivitenin yapıldığı sitelerdi. Fakat ticaret kendi başına Batı Avrupa'da kentlerin doğuşuna yardımcı olamadı. Bu dönemde gelişmekte olan merkezlerin diğer yerlerden farklı yapan unsur, para ekonomisine dayalı kapitalizmin buralarda ortaya çıkmasıydı (Gottdiener, 1994: 31). Feodal ekonomide, ticaret bire bir mal üretimi (simple commodity production) ile gerçekleşiyordu. Yani el ürünleri, değiş-tokuş maksatlı üretiliyordu ve bu ürünlerin sahipleri, ürünlerin doğrudan üreticisiydi. Sömürgelerden elde edilen artı değerler ise yavaş yavaş küçük el sanatlarını makineleşmeye (manifaktür) çevirdi. Tekstil makinelerinde evlerde veya küçük atölyelerde önceleri ufak tefek şeyler üretilmeye, daha sonra sermaye birikimleri hızlandıkça, pazar için büyük üretimlere başlandı. Üretim sadece satmaya yönelik yapıldıkça kapitalizm gelişti.

Kapitalizm geliştikçe, mesleklerde uzmanlaşma arttı ve iş bölümü gittikçe daha da karmaşıklaştı. Kapitalizm özel mülkiyeti gerektiriyordu ve bu da toplumu birçok açıdan tüketime yönlendirdi. Tüm bu alım-satım eylemleri hem piyasayı canlandırdı hem de insanlara daha çok para kazanma imkanı sağladı. Örneğin toprak, bir zamanlar sadece kilise ve derebeylerin (asillerin) iyeliği altındayken, parası olanlarca alınabilir hale geldi. Emlak piyasası ise toprakların parsellenip satılmasıyla gelişti. Bir başka pazar ise, işçiler içindi, yani, serfler olarak ortaya çıkan ve efendilerine feodal geleneklerle bağlı olan bu emekçiler, özgürlüklerine yevmiyeli işçi olarak kavuştular. Feodal ilişkiler kapitalizmin ve sermaye birikiminin gelişiyile kopunca, yığınlarca insan tarım

alanlarından, kırsal kesimden ayrılıp iş piyasasında, işgüçlerini satmak ve iş aramak üzere "burgus" adını alan kentlere geldiler. Burguslar, ticaret ve zanaat gibi ekonomik faaliyetlerin yaygınlaştığı yerler oluyordu. (Bal, 1999: 49)

Tarımsal üretim ilişkileri parçalanıp yerini endüstriyel üretim alınca, buhar gücünün ve çeliğin kullanımı makineleşmeyi, sanayileşmeyi ve dolayısıyla kentleşmeyi hızlandırmıştı. Sanayileşme ortamında kapitalizmin gelişme mantığı, kar elde etmek için üretimin en düşük ücretle gerçekleştirme temeline dayanmaktaydı. Kapitalistler kar elde etmek için ürettikleri ürünü ucuzla maletmeliydiler. Bu değeri elde etmek için işçilerin yüksek kapasitede az ücretle çalışmaları öngörülüyordu. Marx, işçilerin aldıklarının karşılığında ürettikleri bu değere artı değer (surplus value) tanımını kullanmıştı. Bu durumda emekçilerin ücretleri ne kadar artarsa artsın, kapitalist olmalarına imkan yoktur. Üretim araçlarına, fabrika ve işyerlerine sahip olan küçük bir azınlık da bu büyük çoğunluğun işgücünü yönlendirir ve üretilene sahip olur. Bir grup iş gücünü satar, diğeri de üretimin nasıl olacağına karar verir. (Thorez, Ajam ve Mury, 1968:17-8) Kapitalistler ana parayı büyütme zorundadır. Yeni pazarlar, ucuz hammadde ve ucuz iş gücü arar. Büyük kapitalistler-önceleri tüccarlar (merchants), sonra demiryolları, bankalar ve daha sonra da çok uluslu anonim şirketler- tüm dünyada hakimiyetlerini yayarlarken merkezleri devamlı kentler olmuştur.

Kapitalizmin ortaya çıkmasından sonra, tüccar kapitalistler, sermaye birikimi ile anaparalarını artırma yollarını aradılar. Sermaye birikimi aşamasında şehirler üç tür siyasi-ekonomik fonksiyon sundular: a) Ticaret merkezi olan metropoller ticari değişimi destekleyen indirim, kredi-borçlanma, muhasebe ve müteşebbis olaylara ev sahipliği yaptılar. b) Limanlar, ulaşım noktası olarak hizmet etmeye başladılar. Diğer bir deyişle, limanlar coğrafi olarak birbirinden uzak noktalardan gelen ve dağınık pazarlara ulaştırılan malların toplanması ve dağıtılmasını sağlıyordu. c) Kentler küçük ve kıymetli

mal üretim merkezleri olarak ta hizmet ettiler, zira lüks mallar üreten artizanlar genellikle kentlerde biraraya geliyorlardı ve müşterileri olan zengin tüccarlar ve zengin üst sınıf insanları kent merkezinde yaşıyorlardı. (Tabb and Sawers, 1978:30)

Bu ilişkileri kent-kapitalizm bağlamında irdeleyen Avrupa ve Amerika'daki kuramcılar olarak karşımıza çeşitli isimler çıkmaktadır: Maine, Rietschel, Von Below, Henri Pirenne, Georg Simmel, Max Weber ve Rene Maunier Avrupa'daki kuramcılardır. Amerika'daki kuramcılar arasında A.F.Weber, Charl H. Cooley, Anthony Giddens, Robert Park, Ernest Burgess ve Louis Wirth, McKenzie, Childe, Sjoberg ve Hoyt görülebilir. Tatlıdil, "Kent Sosyolojisi: Kuram ve Kavramlar" başlıklı yazısında, Batı'da kent sosyolojisi üzerine gelişen düşüncelerin sahipleri olarak öncelikle Marx, Weber ve Durkheim'i gösterir ve 19. Yüzyılda yaşanan sanayi devriminin neden olduğu kentleşme sürecinde ortaya çıkan toplumsal sorunları nasıl çözümlenmeye çalıştıklarını gösterir. (Aslanoğlu, 1998: 55) Buradan yola çıkıldığında karşımıza Marx ve Weber'in kentin kapitalizmin gelişmesinde tarihsel olarak özgün bir rol oynadığı düşüncesinde birleştiği görülür. Her iki toplum bilimci kent-kapitalizm bağlamındaki analizlerinde kenti, kapitalist toplumda yaratılan temel sosyal süreçlerin etkileşim alanı olarak görmekte yani kimi toplumsal gelişmelerin yer aldığı alan olarak değerlendirmektedir. Marx, Ortaçağ'da (bu çağa kadar insanlık tarihi kırsal kesim tarihi olarak adlandırılmaktadır) tüccarların kurdukları ticari bağlantılar ile kentlerin kırdan farklılaştığını ve bu dönemde kurulan kentlerin birbiriyle ilişkisi, sermaye birikimi etkisiyle kentlerde görülen iş bölümü farklılaşmasını destekleyip yeni endüstrilerin doğuşuna neden olduğunu söylemiştir. (Aslanoğlu, 1998: 56) Weber ise kentin ekonomik olarak tanımını yaparken, içinde yaşayanların tarımdan çok ticaretle uğraştığı yer olduğunu dile getirmiştir. (57) Feodalizmden kapitalizme geçişte, kentin kapitalist girişimcinin geliştiği mekan olarak görmüştür.

Henry Pirenne ise,yeni kentlerin tüccarların, zanaatkar ve diğer meslek elemanlarının öncülüğünde kurulduğunu ve bu gelişmelerin sanayileşmeye imkan sağladığını belirtir. (Bal, 1999: 97) Ona göre kentlerin oluşumundaki temel faktör ticarettir. Simmel'e göre, büyük kent ile para ekonomisi arasındaki bağ, metropolün daima para ekonomisinin yuvası olmasında yatmaktadır.

Bu yaklaşımların yanısıra, kapital birikim süreçleri çerçevesinde de kent ele alınmıştır. Castells, Lefebvre ve Harvey iki farklı görüş paylaşmışlardır. Castells'in kent tanımını yaparken kollektif tüketim kavramını kullanmış. Lefebvre ve Harvey ise mekan kavramını kullanmış ve mekanı kapitalizm içinde sermaye birikiminin ilgilendirdiği ölçüde ele almışlardır. Castells'e göre kentsel sistemin temel işlevi tüketim sürecidir. Tüketim, emeğin yeniden üretimi için gereklidir. Kentler emeğin yeniden üretimi için gerekli olan kollektif tüketimin elde edildiği mekanlardır. (Aslanoğlu, 1998: 63) Lefebvre kenti birbiriyle ilişkili üç kavramla tanımlar: mekan, günlük hayat ve kapitalist, sosyal ilişkilerin yeniden üretimi. Ayrıca ona göre, kent yerine, kırdan uzaklaşmış, global, kentsel ilişkilerin kentli yaşam biçiminin egemen olduğu bir mekan vardır. Söz konusu mekan kapitalist üretim ilişkilerinde yeniden üretilmektedir. (Aslanoğlu, 1998: 67) Harvey ise kentleşmenin öneminin sanayi sermayesinin ürünlerine olan talebi arttırmasından kaynaklandığını belirtir.

2.2. Amerikan Kapitalizmi ve Kent

Anavatana açtığı savaştan galip çıkıp genç cumhuriyeti kurduktan sonra ve Amerika'nın geleceğini ve ekonomik kaderini belirleyen en önemli taraf Alexander Hamilton'ın destek verdiği ve tarımcılığa karşı önerdiği endüstriyel kapitalizmdi. (Horton ve Edwards, 1974: 97) Hamilton'ın Amerika'nın geleceği için savunduğu politik anlayışının yani ticarete dayalı kapitalizmin temelinde, Cumhuriyetçilerin de katıldığı Hobbes'in insan doğasıyla ilgili fikirleri yatıyordu. Hobbes'a göre, insanoğlu doğası gereği ısrarla yanlış yolda gitmeye

çalışmaktaydı. "İnsan, aslında bencil, kıskanç, yoz ve tembeldir" diyordu Hobbes. Cumhuriyetçiler de bu düşünceyi paylaşmış çözüm olarak ta, hükümetlerin, insanı bu kötü doğasından korumak üzere yapılanması gerektiğini önermişlerdir. (Horton ve Edwards, 1974: 94)

Bu görüşe göre, insanların yapısındaki hırs, kişileri iyilik, sağduyu değil de güç ve zenginlik arayışına iter ve bu arzuya, amaçlarına ulaşmak için her şeyi göze alırlar. Hobbes'un bu düşünceleriyle aynı inançta olan Cumhuriyetçiler, çok güçlü merkezi bir hükümete ihtiyaç duyulduğunu ve ancak böyle otoritesi olan bir yönetimle zayıfların güçlülerden korunabileceğini ve özel teşebbüs ile kişilerin gelirlerini daha da artırebileceklerini savunuyorlardı. Hamilton da, bir Cumhuriyetçi olarak, Hobbes gibi düşünüyor ve insanın kendi çıkarını kolladığı için kendi arzularının peşinde gittiğine ve çoğunluk içersinde tehlikeli olduğuna inanıyordu. Fakat, yine de özel girişimciliğin desteklenmesinden ve güçlendirilmesinden yanaydı. (Horton ve Edwards, 1974: 95) Bu düşüncelerle pek çok taraftar toplayan Hamilton, merkezi aristokrat bir otorite isteyen güçlere yön verdi ve Public Credit (1790), the National Bank (1791) ve Manufactures (1791) gibi üç önemli rapor sundu. Birincisi ile Amerikalıların finansal bütünlüğünü hem içerde hem de dışarıda elde edebilmesine, Amerikan kredisinin ulusal temele yerleşmesine yardımcı oldu. İkincisinde, Hamilton ilk Ulusal Bankanın birçok şubeleriyle kurulmasını önerdi. Üçüncü raporda ise Hamilton, devletin, üreticileri, Amerika Birleşik Devletlerinin bir tarım ülkesi olmaktan çıkıp bir endüstri ülkesi olması için desteklemesini ısrarla öneriyordu. Bilindiği gibi, koloni döneminde, Amerikan küçük sanayisi anavatan İngiltere tarafından yasaklanmıştı. İngiltere'nin bu tutumu yüzünden, Amerika'nın sanayileşmesi yavaş olmuş, sadece tarımda, yükleme ve ulaşımda biraz olsun gelişmişti. Hamilton'ın sanayi devrimine ve fabrika sistemine olan yakın ilgisi ve desteği Amerika'nın sanayi alanında gelişmesini hızlandırmıştır.

Hamilton'ın A.B.D.'nin geleceği ve gelişmesi için savunduğu sanayileşme ve ticarete dayalı kapitalizm anlayışının tam tersine Thomas Jefferson, geleceği tarımda, popülizmde ve herkese eşit eğitimde görüyordu. Cumhuriyetçi olan Jefferson, Hamilton'ın kapitalist programına şiddetli bir şekilde karşı çıkıyordu. Jefferson ve taraftarları tarımcılıktan ve tarımcılardan destek alıyordu. Zira kolonilerin ekonomisi hem kolonileri kuranların tarım mantığında olmaları hem de daha önce de belirtildiği gibi, İngiltere tarafından da ekonomi, kolonilerde kapitalizme ve küçük sanayiye desteklemeyen tarıma dayalı hale getirilmişti. Bu yaklaşım, Franklin, Jefferson, Paine ve Philip Freneau gibi bazı entelektüellerce de destek buluyordu. (Horton ve Edwards, 1974:98)

Güçlü bir merkezi otoritenin varlığı, Ulusal Banka kanalıyla paranın (kredinin) kontrolü, endüstriyel kapitalizm ile zenginlerin güçlenmesi gibi maddelerin bulunduğu Hamilton programı, Jefferson ve yandaşlarına oldukça bencilce gelmişti. Ulusal kaynakların mahvedilerek elde edilebileceğini düşündükleri bu programa karşılık kendileri çoğulcu yönetimi, herkese eşit ekonomik fırsat ve mülk sahibi olmalarını önerdiler. Sundukları bu program, Fransız ihtilali ile aynı zamana rastlaması, Jeffersoncılara hız kazandırdı. Ama Jefferson başkan olduğunda tarıma dayalı bir ekonomik anlayışla Amerika'nın gelişemeyeceğine ve ülkenin Avrupa'nın baskısından kurtulabilmesi, özgürce hareket edebilmesi için ticarete ve sanayileşmeye dayalı ekonomiye gerek olduğuna kanaat getirdi. (Horton ve Edwards, 1974: 105) Yine de fabrikalara, dükkanlara olan hoşnutsuzluğu hiçbir zaman bitmedi.

Sonuçta, Hamilton'ın önderlik ettiği sistem daha demokratik olup sıradan insana bile ulaştı.1812'den sonra sanayinin ve bankacılık sistemi tek elden veya küçük bir grup insan tarafından yürütülmesi yerine, serbest girişimcilere destek verecek bir alt yapı hazırlandı. Amerika'nın kapitalizmi kabul edip bu sisteme bağlı alt yapılarını geliştirmesi, sonuçta bu çalışmada gösterilmeye

çalışılan günümüz kentleşme olayının temel taşlarını oluşturmuş, kent olgusunun varlık nedenini meydana getirmiştir.

Amerika'da kentlerin gelişimi ile ilgili kuramlar örneğin Park, Burgess, McKenzie, Giddens ve Wirth gibi kuramcıların öne sürdüğü ekolojik kuram ve bir yaşam tarzı olarak kentleşme kuramları, bilim dalımız dışında olduğu için tarihi arka planı vermekle yetineceğiz. Bu kuramların merkezi olan Chicago okulunca geliştirilen iki kavramdan sözedilebilir: ekolojik yaklaşım ve şehrin bir yaşam biçimi olarak karakterize edilmesi (Bal, 1999: 112). Buna göre ekolojik kuram, insan, bitki ve hayvan ekolojisindeki gelişmeler içerisinde ortaya çıkmıştır. Bu okuldaki gelişmeler, Park, Burgess ve McKenzie tarafından sosyoloji alanına aktarılmıştır. Söz konusu sosyologların etkilendiği Darwin, Spencer ve Durkheim gibi çeşitli düşünürler ve onların kuramları olmuştur. Park, kentin doğal ve değişmeyen güçlerin etkisiyle oluştuğunu vurgulamış ve kentleri insan doğasının bir ürünü olarak algılamıştır. (Aslanoğlu, 1998:25) Ayrıca Park, Darwin'in kuramlarından da yola çıkarak sosyolojiye katkıda bulunmuştur. Ona göre Darwin'in 'yaşama ağı' adı verilen bir süreç içinde bütün organizmaların kurduğu karşılıklı mücadele ve yarışmayı da içeren bağımlılık ilişkisi, insan toplulukları için de geçerli olduğunu belirtilmiştir. (27)

Burgess ise, Park'ın Darwin'den alıntı yaptığı ("her yaşam gurubu içinde bir ya da daha fazla hakim tür olduğu") hakimiyet kavramını (ilkesini) kente uyguladığında, hakim olanı merkezi iş bölgesi olarak önerir. (29) Geçiş bölgesinde ise gecekondu (slum) bölgesi yer almaktadır. Buralarda hastalık, yoksulluk ve cahillik, kısaca ilkelce yaşam süregelmektedir. İkinci bölgede ise işçi konutlarının bulunduğu mahalleler bulunmaktadır. İşçi mahallerinden sonra da üst (gelir gurubu) sınıfın yaşadığı bölge gelmektedir. (26)

Park, Burgess ve McKenzie, bir yerleşme gurubu olan kentin, ekolojik düzen içinde var olduğunu öne sürmüşlerdir. 'Doğal alanlar' ve 'kültürel birim'

terimleriyle, kent yerleşmesinde insanların belli din, dil, ırk, kültür ve sınıf etrafında bir araya gelmeleri ve kent yapısını oluşturmaları açıklanmaya çalışılmıştır. Park, ekolojik kuramı kent hayatına uyarlamış ve kente göç edenlerin kaynaştıklarını kuramsallaştırmaya çalışmıştır. Onun kuramına bağlantılı hipotezi (contact hypothesis) denmekte ve erime/eritme potası (melting pot) kuramıyla ilişkili olmaktadır. (Aslanoğlu, 1998: 116) Kente yeni gelenler bu asimile olayını daha kolay yaşamakta ve büyük bir pota olan kent küçük gurupları içinde eritmektedir der.

Amerika'da kapitalizme bağlı bu kentsel gelişim, diğer ülkelerle ortak bir süreç ve özellik arz etmiştir. Kentlerin bu özellikleri şöyledir; a) (antik polislerin tersine) kentlerin etrafını çeviren duvarların ve surların olmayışı, b) kapitalist ekonomide belli başlı sektörlerden olan emlakçılığın gelişmesi, c) devletin etkinliğini (rolünü) sınırlayan ve toplumun temeli olarak bireysel başarıyı vurgulayan özelleştirme ideolojisi, d) kentlerde yoğun göç alma ve nüfusun buna bağlı olarak etkisi, ve e) metropollerin üretim bölgelerine göre dağılımı.(Gottdiener, 1994: 37)

Amerika'da kentlerin gelişiminde birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar, ekonomik güçler, ulaşım, inşaat ve iletişim teknolojisi, siyasi değişiklikler, göç politikası gibi etmenlerdir.(Gottdiener, 1994:38) Teknoloji, sanayileşme, kent yönetimi ve arazinin düzenlenmesi kentsel gelişimin yardımcısı oldu. Girişimci tüccarlar ve sanayiciler, yatırımlarını sadece ticari girişimlere değil aynı zamanda arsalara da yaptılar. Anapara arsa ve sanayi yatırımları arasında gidip geldi. (Örneğin Cyrus McCormick, servetini biçerdöver fabrikalarında yaptı ama gerçek servetini emlaktan yani gayrimenkula yaptığı yatırımlardan elde etti. (Gottdiener, 1994: 45)) Buna ek olarak ulaşım teknolojisi, yeni yerleşim bölgelerinde yeni kentler kurmak için birbirleriyle rekabet eden kentlerde odaklaşan sermaye yatırımcıları için iyi bir araç oldu. Böylece,

demiryolları girişimcileri bir bakıma kent kurucuları ve geliştiricileri oldular. 1820'de kent nüfusu toplam nüfusun %10'unu oluştururken, 1930'lara kadar Amerika'da kentleşmede büyük bir patlama yaşandı. 1920'lere gelindiğinde tüm Amerika nüfusunun hemen hemen yarısı kentlerde yaşamaya başladığı gözlemlendi. (Gottdiener, 1994: 47)

Rekabet ortamı, kent çehresini değiştirdi. Örneğin ilk kentsel rekabet hareketleri, doğudaki önemli kıyı liman kentlerine yerleşen yerel kapitalistlerde gözlemlendi. Bu limanları, ticaret merkezi yapıp, mallarını ihraç etmede ve yerel üreticilerin ihtiyaç duyduğu hammaddeleri satmada kullandılar. Örneğin, 1812 savaşıdan hemen sonra, ticaretin batıya ulaşımında kullanılan en kısa yol Pennsylvania veya Maryland üzerindendi. O zamanlar iki yol vardı. Baltimore'den ulusal yol ve Philadelphia'dan o zaman "Pittsburg Pike" denilen yollardı. Fakat bu bağlantılarla ülkenin iç bölgelerinde yapılan ağır tarım ürünlerinin taşınması kolay değildi. Bunun yerine, ürünler Güneye Mississippi Nehrinden New Orleans'a gemilerle zahmetsiz ve hızlı bir şekilde taşındı. Bu da o yıllarda New Orleans kentini, en önemli ticaret ve ihracat merkezi haline getirdi. (Gottdiener, 1994: 47) Benzeri durum, başarılı demiryolu ve kanal trafiği ile Chicago, Detroit ve Cleveland gibi kentlerde de yaşandı. Kısaca, teknolojinin yardımıyla, ulaşımın kolay olduğu yerlerde, ticaret gelişti ve dolayısıyla bu yerler büyük kent merkezleri haline gelip, nüfusları gelişti.

Bağımsızlık Savaşından önce, Amerikan koloni kentleri ekonomiye çok az ölçüde hizmet ettiler. Bu yüzden de kent nüfusu çok yavaş gelişti. Bağımsızlık savaşından sonra kent gelişimini etkileyen güçler değişiklik arz etti. Sermaye birikimi hala ekonomik gelişim hızına hükmediyordu, fakat Amerikalı tüccarlar zamanla ekonomide de etkiliydiler. Bu ticaretin ilerlemesinde en büyük etken limanların gelişmesiydi. Büyük limanlar da iş dünyasında birbirleriyle rekabete girdiler. Dört kuzey kentin her biri bu kentsel ticari patlamada yer aldı ve birbirine benzer hızda büyüdü. 1790-1810 yılları

arasında, Philadelphia, New York, Boston ve Baltimore kentlerinin her birinin nüfusu %180 ve 290 oranında artış gösterdi.

Liman kentlerinin ilk dönemlerdeki gelişimi kent yaşamının yapısını tayin edecek iki basit fakat direkt yolla oldu: a) birincisi, liman kentlerini ekonomik fonksiyonları, keyfi olan kent yaşamı içinde var olan insan gruplarını belirledi. İlk liman nüfus yapısında hakim olan meslek grupları şöyleydi: 1) avukatlar tüccarlar ve zenginlere hizmet eden hizmetçiler, 2) zanaatkarlar, ustalar ve çırakları 3) denizci ve arabacı gibi ulaşım sektörünün işçileri. b) İkincisi, kentler tabiatıyla coğrafi olarak rıhtımların etrafını çeviriyordu. (Tabb and Sawers, 1978: 8)

Özetle, 19.yüzyılın başlarında belli başlı limanların her biri ticari kent mantığının karakteristik yapısını günden güne daha da belirgin yansıtıyordu. Her bir liman kenti kendi içinde iki bölüme ayrılıyordu. Bir bölümü rıhtım etrafında birleşiyordu. Bu merkezi bölgede, birçok farklı meslekten insan birbirine karışmış heterojen bir özellikte çalışıp yaşıyorlardı. Diğer bölüm ise liman merkezinin etrafında bir daire oluşturuyordu . Ve burada da geçici ve homojen özellikler gösteren yoksullar yaşıyordu. Bu kentsel şekil, bağımsız ekonomik öğeler arasındaki endüstriyel kapitalizm öncesi sosyal ilişkiler ile sermaye birikimi dinamiklerinin sınırlı mesleki ve bölgesel sonuçları arasındaki kesişmeden kaynaklanmaktaydı. Bir kez bu temel şekil oluştuktan sonra, kentin hızlı gelişimi, sermaye birikimi dinamiklerinin baskın olduğu süre içinde yerini aldı. 1800 ve 1850 yılları arasında ticaret hızla büyüdü fakat henüz sanayileşme kent yaşamında etkin değişikliklere neden olmadı: fabrikalar, büyük liman kentlerinden ziyade küçük yerleşim merkezlerinde kuruluyordu. Bazı yeni meslek grupları kent yaşamına girmeye başladı. Yeni göçmen grupları hızla bu merkezi kent yaşamı içinde yer almaya başladılar. İşyeri ve yaşam yerleri hala birbirine yakındı ya da içiçe idi. Sosyo-ekonomik yapılanmaya göre, yoksullar da şehrin dışına itildiler. Bunların şehrin

merkezinde yaşam savaşı vermeye başlaması 1850'lerden sonra olmuştur. (Gordon, 1978: 34) Ekonomik gelişimin büyük bir patlama göstermesiyle toplumsal açıdan kent yapısı değişiklik arz etti. Zenginler, yaşam yeri olarak kent dışında banliyöleri seçtiler. Böylelikle kent merkezlerinde sadece işçi ve işverenin günlük mücadelesi ve ilişkileri gerçekleşti.

Ticaret kentinden sanayi kenti yapısına geçtikten sonra, kent yapısının yeni özellikleri özetle şöyledir:

1. Büyük fabrikalar kent içindeki sanayi bölgelerinde yoğunlaştı. Bazı kentleri demir ve denizyolu yakınlarındaki dış kısımlarında sanayi bölgeleri kuruldu.
2. Tamamen yeni bir sınıf olan işçi sınıfı (proletarya) evleri bölgesi ortaya çıktı. İşçiler ise yürüyerek gidebilsinler diye bu bölgeler fabrika yakınlarında idi ve de evler çok yakındı birbirine. New York'ta çok dairesel apartmanlar vardı. Philadelphia'da sıralı evler vardı. Çoğu diğer büyük şehirlerde tahtadan yapılmış evler vardı. Evlerin ne şekli olursa olsun, tipik olarak bir küme halinde, ve orta ve yüksek sınıflardan uzakta bir yerdedi. Bazı etnik grupların bloklaşmasına rağmen hemen hemen tüm etnik işçi sınıfı grupları aynı izole edilmiş bölgeler içinde yer alıyordu.
3. Orta ve yüksek sınıflar kent merkezinden, maddi durumlarının el verdiği kadar mümkün olan en büyük hızla kaçımaya başladılar. Zenginler ve o kadar zengin olmayanlar, "su (deniz veya nehir) kenarındaki gürültüden ve kargaşadan, pislikten, pis kokudan ve de eski şehir merkezindeki dayanılmaz kalabalıktan kaçma" eylemine katıldılar. Zenginler işe gitmeyi maddi açıdan orta sınıftan daha rahat karşılayabildikleri için bu iki grup arasındaki bölünme de daha belirgin olmaya başladı. Orta ve yüksek sınıflar yavaşça merkezden dışa

doğru çıkan taşıt yollarında yoğun halkalar halinde sıralanmaya başladı.

4. Son olarak, kentin kalbinde orta ve yüksek sınıflar alışverişlerini tek yerden yapabilsinler diye merkezi alışveriş bölgeleri oluştu.

Yirminci yüzyılın en dikkat çekici ve önemli sosyal fenomeni, Birleşmiş Devletlerdeki büyük kentlerin etrafındaki banliyölerin hızla büyümesi ve gelişmesiydi. Bu yüzyılın başında sınırlı ve nadir bir sosyal biçiminden banliyö (suburb) sanayi ve ticari yatırım için ana büyüme noktaları oldu ve banliyöleşme seksen milyondan daha fazla Amerikalı için bir yaşam tarzı oldu- bu da nüfusun büyük bir kısmıydı.

Banliyö, kent dışında yer alan, siyasi açıdan bağımsız ama ekonomik açıdan metropole bağımlı bir bölgede yer alan yerleşim birimidir. Birkaç değişik banliyö tanımı yapılsa da hepsi iki önemli özellik taşır: siyasi bağımsızlık ve de çok küçük coğrafi bir ölçü de olmaları. Eyaletlerde olduğu gibi, banliyölerin bazı bağımsız yönetim güçleri de vardır, en dikkat çekicisi kanunlar yapıp uygulayabilir ve de vergi alabilirler. Banliyöler, aynı zamanda sosyal güç için potansiyel geçiş sunar.

Kısa bir tanımından sonra banliyölerin ortaya çıkış nedenlerine bakıldığında tarihsel olarak kentleşmeye bağlı olduğu görülür. Demiryolları ve atların çektiği tramvaylar nüfusu ve sanayiye kent merkezlerine çekmiştir. Böyle bir gelişmeden sonra, ortaya şehrin göbeğinde, her türlü pisliğin, hastalığın, çocuk suçluların, cinayetlerin ve paramparça olmuş ailelerin olduğu gecekondu bölgeleri çıkmıştır. Yığınlar halinde insanları biraraya getirdiği ve tüm bu sorunlara kucak açtığı için suçlu görülen, kentin ta kendisidir. Zira, nüfus çokluğundan kent insanlara dar gelmekte, ve bu yüzden insanlara yaşayabilecekleri yeterli sayıda ev ve çocuklara oynayabilecekleri uygun yerler

sunamamaktadır. Dar sokaklar, işlek caddeler ve karanlık arka sokaklar çocuklara oyun sahaları olmuştur. (Clark, 1966: 226)

McKelvey (1963: 52) bu tür metropol banliyölerinin yanısıra, çıkış nedenini daha iyi ortaya koyan 'endüstriyel banliyö' lerin de olduğunu söylemektedir. Birçoğunun uydu kent olarak başladığını belirten McKelvey, sanayicilerin fabrika ve işçilerini kentin sıkışıklığından ve pisliğinden alıp, kent dışına çıkarma gereğini duyduğunu belirtmektedir. Daha ucuz ve geniş alanlar sunan 'endüstriyel banliyöler'de yeni bir başlangıç yapmanın avantajlı olduğunu söyler. Fabrikaların taşındığı bu yeni bölgenin çevresinde yerleşim başlamış ve nüfus artmıştır. İnsanların günlük gereksinimlerini gidermek amacıyla, alışveriş merkezleri kurulmuş, alt ve üst yapı geliştikçe, daha çok insan buralara yerleşmiştir.

BÖLÜM III

3. 19.YÜZYIL METROPOLÜ OLARAK CHICAGO PORTRESİ VE ÖZELLİKLERİ

Chicago, başından beri ilk yerleşim bölgelerinden biridir. Başlangıçta bir göl-nehir kenti daha sonra da Amerika'nın ikinci büyük kenti olarak ticaret ve sanayi bölgesi olmuş, bugün de dünyanın altıncı büyük kenti durumuna gelmiştir. (Britannica Vol.5, sf.480) Chicago'nun bugünkü metropol durumuna gelmesinin temelinde, dünyanın en verimli topraklar üzerinde olması yatmaktadır. Jon C. Teaford, (1994: 20) bu gerçeği şöyle dile getirmektedir: 'doğa Chicago'ya, büyük bir kent olması için gereken her şeyi bahşetmiş'. Mısır, buğday, sığır, ve tüm gıda maddesi ürünleri inanılmaz miktarlarda üretilmiş, merkez depolarda ve piyasalarda yerini bulmuştur. Sanayi kenti Michigan da, Chicago'nun ekonomik açıdan gelişmesine ve bu alanda söz sahibi olmasına yardım etmiştir.

Michigan Gölü, deniz/nehir yolu (waterways) ticaretini geliştirmiş ve 1848'de açılan kanal ile güneyden mal ve insan taşınmıştır. Gelişen ticareti sayesinde, bu dönemde hiçbir kent Chicago'dan daha fazla önemli olmamıştır. (Cronon, 1991: 110) Demiryolu taşımacılığı da Chicago'ya ticaret merkezi olarak stratejik avantajlar sağlamıştır. Chicago'nun ilk rakipleri olan St. Louis ve Cincinnati'nin bu sanayi yarışında daha geride kalmışlardır. Çünkü demiryolu ağının su yollarından daha önemli olduğu ve büyük Kuzeybatının imkanlarının arttığı dönemde Chicago öne geçmiştir. Bu şartlarda Chicago'nun endüstriyel olarak öne çıkması hızlı olmuştur ve Chicago diğer kentlerden çok daha hızlı büyümüştür.

1890'dan itibaren Chicago, daha önce gözde olan tahıl, sığır ve kereste piyasası düştükten sonra sanayi üretimi sisteminin içine girmişti. Aynı zamanda büyük demir-çelik üretimine de (ağır sanayi) bu dönemde başladı. Matbaacılık, basın, giyim endüstrisi, elektrikli ev aleti üretimi, araba üretimi ve tamiri büyük bir gelişme gösterdi. Bu alanlardaki işçilerin sayısı 30 yılda üçe katladı. Chicago, en çok gıda ürünü imalatı ve ihracatı yapan şehir olmuştu. Bu ona dünyanın tahıl ambarı ve "et paketlemede" öncü olmanın yanısıra, aynı zamanda üretim merkezlerinden biri olma sıfatını kazandırdı. Bu gelişmeler Armourlar, McCormickler Rosenwaldlar ve Insullar gibi ticaret hayatını yönlendiren kapital sahipleri ve etkin üretim ve kredi merkezlerini ortaya çıkardı. Ekonomi ve politika bağlantısı değişik şekillerde kendini kent yaşamında hissettirdi. Ticaret Kulübü (The Commercial Club), Ticaret Birliği (The Association of Commerce), Sanayi Kulübü (The Industrial Club), Illinois İmalatçılar Birliği (The Illinois Manufacturers' Association) ve İngiliz Uluslar Topluluğu Kulübü (The Commonwealth Club) ve benzeri birçok kuruluş önemli sosyal güç merkezleri oldular. (Merriam, 1929: 4)

Tabi bunların yanısıra işçiler için de organizasyonların kurulması kaçınılmazdı. Sendikalar kuruldu. Chicago, bir bakıma "union town", sendikalar kenti ünvanını aldı. Sermaye ve para sahipleriyle işçilerin dünyasını karşı karşıya getiren birçok olaya ve çarpışmaya sahne oldu. Çatışmalar, şirketler, sendikalar ve işveren ve işçiler arasında da yaşandı. Örneğin 1886'da ki Haymarket kıyımı, 1894'de Pullman grevi, Chicago metropolünün sosyal ve siyasal tarihinin bir parçasını oluşturdu.

Dünyanın hiçbir büyük kentin tarihinde görülmemiş ilginç ve mükemmel bir organizasyonla tarımdan, fabrikalaşmaya, seri üretime geçiş ve aynı zamanda her ikisinin uyumlu kombinasyonu kenti büyük bir zenginliğe götürmüştür. Tarım, sanayi, demiryolu, su yolu, tüm bunların kombine bir şekilde aynı anda gelişmesi, Chicago'yu ticaret başkenti haline getirmiştir.

Chicago'nun yapısal gelişimine bakıldığında ise üç önemli dönem göze çarpıyor. Birincisi, kenti bir anda yıkıntıya, harabeye dönüştüren yangın ve daha sonra da mucizevi bir şekilde kentin tekrar inşa edilmesi. İkinci dönem, kentin Colombia'ya kadar genişlemesi ve 1893'de Michigan Gölünün kenarında the White City'nin ortaya çıkışı. Üçüncüsü ise 1907 büyük şehir planını takiben kentin tekrar inşa edilmesi yolunda atılan sistematik ve bilimsel adımın başlaması.

Chicago'nun toplumsal yapısı, Fransızların kenti keşfinden 19. yüzyılda büyük göçlerle özellikle zencilerin İç Savaş sonrası buraya göçlerinden modern bir kent oluşumuna kadar çok çarpıcı noktalar sergiler. Chicago'yu önce Fransızlar keşfetti, daha sonra Amerikalılar buraya yerleşti; Almanlar, İrlandalı ve İskandinavlılar, İtalyanlar, Polonyalılar, Ruslar ve Bohemyalılar daha sonra buraya göç eden gruplardan oldu. Kentin tamamı neredeyse Avrupa'dan kökenli göçmenlerden oluşuyordu. (Cressey, 1971: 110). Böylece kent, dünyanın en büyük kültürlerin birbirleriyle kaynaştığı "melting pot"u oldu. Bu karışım, Chicago'nun endüstriyel ve siyasal tarihini de şekillendirdi.

Siyasi tarihine bakıldığında iki önemli mücadele görülür. Her ikisi de kentin geleceğine ışık tutmuştur: birincisi, kent yönetimi için yapılan mücadele, diğeri de rüşvet ve yolsuzluğa karşı verilen dürüstlük mücadelesiydi. Bu çatışma uzun yıllar aldı. Sonuçta 1870'deki Yeni Yapılanmanın kabul edilmesi ile Chicago artık, hızla değişen endüstriyel bir çağda, kırsal yaşamın doğurduğu sınırlamalardan ve engellerden uzaklaşmış, tam anlamıyla metropol kimliği kazanmıştır. (Merriam, 1929:13) Fakat bu olumlu özellik, gelişen bir metropol olmanın getirdiği sorunlara ilk anda çözüm sunamamıştır. Chicago'da önceleri, henüz küçük bir kent iken ve yerel yönetimin görevleri basitken, yolsuzluk ve rüşvet gibi sorunlar yaşanmıyordu. Fakat, kent büyüdükçe, meseleleri daha da karmaşıklaştıkça ve memurların sayısı (public servants)

giderek arttıkça, kentteki arpalık sistemi de (urban spoils system) vatandaşların omzunda yük oldukça (haraç toplama gibi) yozlaşma süreci başladı. İşsizler, sarı sendikacılar, kumarbazlar, kadın tacirleri, üç kağıtçılar, spekülâtörler Chicago'da görülmeye başladılar. (Merriam, 1929:18). Ancak 19. yüzyılın sonlarına doğru, Chicago güçlenmiş ve sorunlara çözüm üretme durumuna geldi. Kentin yönetim yapısı, nüfusu yüz bini bulan bir kasabadan tamamen farklı olan büyük bir metropol yönetimini karşılayacak güce sahip oldu.(Merriam, 1929:14) Gecikmeyle de olsa, sonunda 1904 Yapısal Değişiklik (constitutional amendment) kabul edilmiş, böylece kente bir rahatlık sağlanmış ve bu değişiklik ile yerel hükümetin Chicago kenti için hazırladığı projenin uygulanması onaylanmıştı. Bu yeni proje, kent insanlarının referandum oylarına maruz kalmış, fakat meclisin Chicagoluların kabul edeceği herhangi bir hükümet planını uygulamaya istekli olmadığı görülmüştü. Bu çıkmaz, kent in siyasal ve endüstriyel yaşamının zarar görmesine kadar devam etmişti. İki milyon nüfusuyla, Chicago hala taşımacılık, ulaşım ve iletişim sorunlarıyla başa çıkamıyor ve kent yaşamı kişilerin ve malların özgür ve hızlı döngüsüne bağlı devam ediyordu. (Merriam, 1929:14) Chicago'nun siyasi tarihinde ilk dönemlerde göze çarpan diğer bir konu da kent-eyalet çekişmesiydi. Chicago kendi başına bir eyalet olma savaşı verdi. Zira, Chicago'nun kent olarak varlığını sürdürürken yaşadığı sosyo-ekonomik gelişmeler, doğal olarak bu sonucu doğurdu. (Merriam:16)

Önceleri Chicago çeşitli yönleriyle milyonları kendine çekiyordu. Bir liman şehri ve daha sonra demiryolu merkezi olarak Chicago, büyük bir geçici nüfusun ilgisini çekmiş ve bu belli bir süre içinde gelip giden bu insanlara hizmet etmiştir: ucuz pansiyonlar, barlar, skid row (ABD. Argo: ucuz meyhanelerin ve kalitesiz otellerin bulunduğu ve evsiz barksız takımının barındığı mahalleler) bu insanlarla dolup taşmıştır. Hızla büyüyen bir kent merkezine sahip olan Chicago, Avrupa'nın çeşitli milletlerinden, Amerika'nın kasaba ve köylerinden oluşan heterojen bir nüfus yapısına sahipti. Aile, kilise

ve komşuluk gibi geleneksel kontrol mekanizmalarından (kurumlarından) kurtulmuş, özgür kalmış olan göçmenler ve çocukları, yeni geldikleri bu topraklarda yeni garip ve dinamik bir kent toplumunun etkileriyle karşılaştılar. Bununla beraber, kentte yaşanan toplumsal bozukluklar ve işlenen suç sayısı kaçınılmaz bir sonuçtu. (Haller, 1972: 290)

Bu ahlaki çöküntü tehlikesine karşı toplumun bazı kesimlerinde büyük kaygılar yaşandı. Kişinin ahlaki yapısıyla hayattaki başarısı arasında yakın bir bağ olduğuna inanılıyordu. Çok çalışkan ve kazandığını içki, kumar veya kadın olayında harcamayan gençlerin başarı ve saygınlık kazanacağı düşünülüyordu. Barlardan, kumarhanelerden ve bordellos'lardan çıkmayanların sonu ya hapisane ya da ölüm-intihar oluyordu. Ahlak reformuna hız kazandıran genellikle bu değer sistemini benimseyen kişilerin duydukları kaygı ve bu konudaki çalışmalarıydı. Bu kişiler çoğunlukla zengin beyaz Protestan yerliler ve Alman, İskandinav Protestanlar, Alman Yahudi göçmenler ve bazı dini ve profesyonel göçmen grup liderleriydi.

Sokak Yaşamı: Chicago'nun metropol özelliğini kazandıran birçok maddi ve somut gelişmelerin (sanayileşme, dünyanın sayılı ticaret ve ulaşım merkezlerinden olması, yoğun nüfusu gibi) yanısıra, bir de kendine özgü ve sadece metropollerde görülebilecek sosyal sorunlar ve düzensizlikler vardı. Sokak yaşamını ele aldığımızda, öncelikle ebeveynlerin ve bazı din, kültür, ahlak gibi bazı kurumların kontrolünden uzak kalmış gençlerin, çocukların sokaklarda yaşadıkları ve bazen de bunların neden olduğu sorunları görebiliriz. Etnik grupların yaşadığı gecekondu bölgelerindeki erkek çocukları, kendi davranış ve değerlerini şekillendiren bir sokak yaşamı geliştirdiler. Kalabalık yaşam şartları da onları, arkadaşlarıyla beraber olabileceği yerler bulabilmek üzere kendi evlerinden dışarıya gitmelerine neden oldu. Ebeveynlerinin uzun çalışma saatlerinden ve fakirliklerinden dolayı, çocuklar genellikle kendi başlarına bırakılıyordu. Okula gidenler de okuldan kaçıyor, kontrolsüz

kalıyorlardı. Böylece, kendine özgü kuralları olan bir tür sokak hayatı oluşturdular. Bunun yanısıra, daha büyük yaşta olanlardan küçüklere, daha önce gelmiş göçmen gruplardan yeni gelenlere geçen bir değer yargıları sistemi ortaya çıkardılar.

19.yüzyılın sonu ve 20.yüzyılın başında Chicago'da göze çarpan önemli bir özellik, çok sayıda sokak çocuğunun "sokak ticareti" yapmasıydı: ayakkabı boyacılığı, seyyar meyve-sebze satıcılığı, hamallık, ayak işlerine bakma, çıraklık, gazete satıcılığı gibi işlerdi bunlar. Çoğu da geceleri çalışıyordu. Bu işlerden edindikleri kazanç onların ailelerinden, yuvalarından ayrı yaşamalarına yetiyordu. Böyle olunca, kendilerini kumar, hırsızlık, fuhuş ve yeraltı dünyasının kirli işleri gibi batağın ortasında buluyorlardı. Kimisi de Chicago'nun West Madison Street bölgesinde bulunan kenar mahallelerinde yaşıyordu. Buraları, yiyecek ve barınmanın çok ucuz olduğu ve evsiz adamların oluşturduğu kalabalık arasında rahatça izini kaybettirebileceği bölgelerdi. (Haller,291)

Yasadışı gelişmeler, lüks randevuevleri, birçok eğlence merkezleri, kumarhanelerde kendini gösterdi. Aynı zamanda burası yeraltı dünyasının kirli işlerini döndürdükleri merkeziydi. Amerika'nın diğer kentlerinde olduğu gibi, Chicago'da da tecrit edilmiş fuhuş bölgeleri, polisler, politikacılar ve diğer önde gelen kişilerce destekleniyordu. Zira, bu sayede toplumun dışladığı tüm bu insanlar birarada oluyordu ve bu yüzden kontrolleri daha kolay oluyordu. Kısacası polis onları, nerede bulacağını iyi biliyordu. Politikacılar da kendi siyasi amaçları için gerektiğinde bu bölgedeki insanları kullanıyordu.

Görüldüğü gibi, Chicago'nun metropol özelliği kazanmasının ana nedeni, sanayi, ticaret, ulaşım merkezi olmanın yanısıra muhteşem doğal kaynakları ile insanlara çok geniş imkanlar sağlamasıdır. Tabii ki Chicago'ya bu imkanlara ulaşmak ve daha iyi bir yaşama kavuşmak amacıyla akın eden ve orada yaşam savaşı veren insanlar, beraberinde birçok özel sorunu getirdiği gibi, ilk kez

karşılaşılan sanayi ve kent yaşamının kendi içindeki sorunları da yaşadı. İmkanları ve sorunlarının niteliği ile Chicago bir metropol olmuş ve birçok gerçekçi ve doğalcı yazarın kitaplarına kaynak teşkil etmiştir. Bir anlamda 1890'ların 1920'lere uzanan bu çok hızlı ve yoğun gelişmeleri ve sorunları, bu iki akımı doğurmuş, Darwin'in evrim teorisi ve Herbert'in bu teorinin üzerine kattığı görüşleri ile edebiyatta yerini bulmuştur. Bir sonraki bölümde bu konu detaylarıyla ele alınmıştır.

BÖLÜM IV

4. GERÇEKÇİ VE DOĞALCI OKUL MENSUPLARININ TOPLUMSAL ELEŞTİRİLERİNDE CHICAGO'YU MERKEZ ALMALARI

4.1. Gerçekçilik ve Doğalcılık Akımı ve Toplumsal Alt Yapı

Amerika Birleşik Devletleri, sanayi devrimiyle zenginlik ve gücün gelmesi, ülkedeki tüm doğal kaynakların (ormanların, tarlaların, madenlerin) tahrip ölçüsünde kullanılması, kıtanın, iki büyük okyanus ardındaki düşman ülkelerin korkusu olmadan gelişmesi, bireyselciliğin artık acımasız noktaya gelmesi, materyalizmin kontrolsüz hale gelmesi, siyasi ve ahlaki çöküntünün olması, sanatsal ve edebi zevkin değerinin düşmesi ve herkesin anlayacağı hale gelmesi ve bir bakıma mütevazı yaşamın ve kültürel olgunluğun yerini şaşaalı yaşama "gilded age"nin alması, gerçekçilik akımının doğduğu genel toplumsal alt yapının ve dönemin özelliklerinin kısa bir özetidir. (Foerster, 1957: 941)

Sanayileşmenin ve buna bağlı tüm gelişmelerin ivme kazandığı 1865-1890 yılları arasında toplumda egemen olan bazı değişim ve gelişmeler vardı: milliyetçilik ruhu, hızlı nüfus artışı, sanayileşmeyi hızlandıran makinelerin icadı, kent yaşamı ve iş dünyasıyla ilgili bir uygarlığın doğuşu, yeni bir iyimserliğin ortaya çıkışı, çığırından çıkmış bir bireyselcilik anlayışı tüm bunların edebiyat alanında da yansıması en alt sınıf insanların yaşamlarıyla ilgili somut gerçeklerle ilgilenme şeklinde kendini gösterdi. Tüm bu eğilimlere evrim teorisinin ve Avrupa gerçekçiliğinin etkisi de eklendi. (Foerster, 1957: 942)

Modernleşmenin hız kazandığı teknolojik evrimin geliştiği ve buna bağlı olarak toplumsal stresin büyük boyutta olduğu bu dönemde yeni birçok bilimsel

ve toplumsal teorilerin de ortaya atıldığını görmekteyiz. Toplumsal yaşamdaki bu değişiklikleri dile getirmek, sanatçının en azından göreviydi. Malcolm Bradbury'nin ifadesiyle 'Amerika'da plansız kapitalizm, yeni bilim ve gökdelenler ile ülkenin geniş çayırları arasındaki kontrast' bir başka deyişle kapitalizm ortamında ortaya çıkan toplumsal sorunlar sanatta da ifade edilmişti. 'Yaşamı Yansıtma' işlevini bir başka deyişle mimetik kuramın modern dönemlere uygulanabilinir hali sanatçının başvurduğu en önemli yöntem olmuştu.

Sanatçı tepkisinin en fazla duyulduğu yer de yeni bir metropole dönüşen Chicago kenti idi. Henry Blake Fuller (The Cliff Dwellers,1893 ve With the Procession 1895), Hamlin Garland (Rose of Duthcher's Cooley), Carl Sandburg (Chicago Poems) toplumsal eleştirilerinde Chicago ortamının gerçeklerini yansıtan yazarlardandır. *Laissez-faire*, bırakınız yapsınlar (bireyin serbest girişimi-serbest ekonomi) felsefesi, makine çağının ilk yıllarındaki en belirgin/bilinen özelliği olan acımasız bireyseliği doğurdu. (Foerster,1957: 947) Bu katı bireysellikte, hayat, varolma savaşı ve güç ve para için yapılan rekabetten başka bir şey değildi. Fakat buna ulaşmak için de yapılacak iş, öncelikle maddi başarıyı elde etmektir. Bu amacı gerçekleştirmenin en uygun yeri büyük kentlerdi. 'İş iştir' mantığı insanları geleneksel ve dini doğrulardan uzaklaştırmıştı. Gilded Age'in tüm bireysel düşünceye sahip insanları, yaşamla çok çıplak gerçekçi bir şekilde ilgilenen, hayatı tüm duygulardan uzak olanca doğal gerçekleriyle ele alan katı düşünceli insanlardı. Bu da, amaçlanan yolda ilerleyebilmek için 'uygulamada, hilekarlık, ahlaksızlık, yalancılık, rüşvet, hırsızlık gibi yollara sapmak demektir. (Foerster, 1957: 947)

Söz konusu yazarların Chicago'yu merkez alarak geliştirdikleri eleştirel gerçekçi tutumlarına geçmeden önce kökünü Avrupa düşünce dünyasından ve "mimetik kuramın modern dünyaya uygulanmasından alan ve 1870'li yılların başında Amerikan edebiyatında gerçekçilik akımının ortaya çıkışından söz

etmek gerekiyor. A.B.D. gerçekliğin önde gelen isimleri Mark Twain, William Dean Howells ve Henry James oldu. Başka Henry James olmak üzere onlar da Foerster'in sorduğu gibi, gerçek nedir, en gerçek olan nedir? Sorularına estetik yanıtlar bulmaya çalışmışlardır. İnsanlık tarihinde sanat, bilim, felsefe çerçevesinde bu soru sorulmuş ve her dönemde, içinde bulunulan şartlar gereği farklı yanıtlar alınmıştır. Foerster'a göre (1957: 952);

Püritenler tabiat-üstü bir gerçeğin, kişisel bir Tanrı ve Şeytanın, insan ruhunun derin etkisindeydiler; neoklasik dönemde insanlar bu kavramdan uzaklaşıp tabiatın düzeni ile ahenk içindeki güvenilir bir insan aklına inanmaya yöneldiler; ve akli aşağılayan romantiklerse duyuş, imgelem, sembolizm yoluyla ideal bir gerçeği aradılar. Şimdi de gerçekçiler romantik hayat görüşünü gerçek-dışı diye reddedip, yerine kendi gerçeklik kavramı diye, modern bilimin sabırlı ve başarılı bir şekilde araştırmakta olduğu gerçek deneyim dünyasını önerdiler.

Foerster'in edebiyat tarihinde gerçekçiliğin yerini bu şekilde belirlemesi Henry James gibi ustaların estetik kaygılarını yanıtlamaz. Bu nedenle, James Art of Fiction'da gerçekçiliğin teknik meselelerini ele alır.

Jane Benardete, American Realism (1972: 9), adlı kitabında gerçekçilik tanımını en basit anlatımla şöyle yapıyor: "hayatın doğru ve gerçek bir kaydı". Benardete de Foerster gibi gerçekçilik tanımının beraberinde bazı sorunları getirdiğini öne sürer. Şu sorunların yanıtlarını arar: Acaba bir öykü, belli bir zamanda ki belli bir yerin görünüşünü çok iyi tasvir edildiği için mi gerçekçidir? Gerçekçilik, tarihi olarak geçerli ve doğru yer ve sokak isimlerini, yazıldığı döneme ait evler, arabalar, kıyafetler ve mobilyaları, günlük konuşma dilini, ekonomik ve toplumsal gerçekleri içermeli midir? (Nüfus sayısının verilmesi gerçekçilik midir?) Tüm bu gerçekler doğru olarak verilse bile, acaba bunların dışında kalan ve gösterilmeyen diğer şeyler nelerdir? Hayatın bazı temel öğelerini kapsayan bir eser gerçekçi ise, o zaman gerçekte temel olan nedir? Ve bir şeyi diğerlerinden daha fazla gerçekçi yapan nelerdir?

Benardete'nin, Amerikan Gerçekçiliğinin 19.yüzyılın sonlarına doğru, birçok çağdaş/güncel toplumsal ve siyasal konuları yansıttığını vurguladığını da görüyoruz. Yazar, ülkedeki ekonomik gelişmelere paralel gittikçe artan ulusal birliğin, kent yaşamındaki zenginliğin, tarımdaki sıkıntının ve New England'ın artık önemini yitirmesine karşın Batıya olan ilginin artması gibi temaların gerçekçi yaklaşımdaki eserlerde yerini bulduğunu söylüyor. Bu temalar kadar önemli fakat bir o kadar da değerlendirilmesi zor gözükken konu da, evrim teorisi. Benardete'ye göre, yarım yüzyıl boyunca hem gerçekçi hem de doğalcı edebiyatının ve Amerikan düşüncesinin tüm yönlerinin şekillenmesine yardımcı olan evrim teorisinin etkisinin, gerçekçiliği tanımlarken değerlendirilmesi zordur. Bilindiği gibi, Darwin'in Origin of Species kitabı 1859'da basılmış olsa da Amerikan okurları tarafından ancak İç Savaştan çok sonraki yıllarda okunmuştur. Darwin'in evrim teorisinin yaratılış-varolma konularındaki fikirleri, birçok insan ve din tarafından saldırı olarak algılandı. Fakat bu teoriyi özümseyen, felsefesini yapan belki de Darwin'den daha fazla etki yaratan bir kişi vardı, o da Herbert Spencer idi. Herbert Spencer'in *The struggle for existence* (varolma savaşı), *the survival of the fittest* (güçlü olanın kazanması) gibi ifadeleri, 19. yüzyılın biliminde yerini almış ve herkese gerçeklerle yüz yüze gelmenin gereğini hissettirmişti. Gerçekçilik akımını şekillendiren, temelde belki de Spencer'in Darwin'in teorisini toplumsal yaşama uyguladığı felsefesidir. "Sosyal evrim teorisi olarak adlandırılan Spencer'in uygulaması, aslında 19. yüzyıl Amerikan toplumu yapısının bir kanıtıdır."

Spencer, Darwin'in görüşüne şöyle yaklaşmıştır:

Doğa, gücün sürekliliği çevresinde organize olmuştur. 'basit yaşam şekilleri, daha da karmaşık olana kadar "güçler" tarafından itilmektedir ve bundan dolayı olgunlaşarak en son şeklini alır bu da açıkça durağan olmaktadır. Bu güçlerin işlemesi kaçınılmaz olup, kendi kendini düzenleyebilir. Darwin'in, artık topluma aktarılan, tabiatın 'en güçlü'nün hayatta kalması' tanımı sadece tabiatın takip ettiği yol olduğu için değil aynı zamanda da serbest rekabet ırkın gelişmesini sağladığı için, dizginsiz bir ekonomik rekabeti haklı çıkarır gibidir. Darwin'in

ifadesiyle, 'güçlüler, sağlıklılar ve mutlular hayatta kalır ve çoğalır.'
(Benardete, 1972: 16)

Benardete, doğalcılığın, gerçekçiliğin bir uzantısı olarak görüldüğünü söylüyor. Fakat aralarındaki en büyük farkın, doğalcıların kendilerine özgü felsefesi olduğunun da altını çiziyor. Geleneksel ve herkesçe kabul edilen Amerikan doğalcılık anlayışının temel olarak "karamsar bir determinizm" ile yoğrulmuş bir gerçekçilik olduğunu savunuyor. (Benardete, 1972: 9)

Donald Pizer (1984: 10) Realism and Naturalism in the 19th.Century American Literature adlı kitabında doğalcılık ve gerçekçilik tanımlarını verirken bir ayırım yapmakta zorlandığını belirtirken şöyle bir sonuca varıyor:"*Yaygın inanca göre, doğalcılar çağdaş hayatın ayrıntılarına sadık kalmaları bakımından gerçekçiler gibiydiler, ancak onlar günlük hayatı davranış ve inancı belirlemede kalıtım ve çevre gibi tesadüfi güçlerin rolü'nün altını çizdiler.*"

Alfred Habegger (1982) Gender, Fantasy and Realism in American Literature adlı eserinde "Realism" bölümünde Rene Wellek'in gerçekçilik tanımına yer vermiş. Wellek'in tanımı ise şöyle: "çağdaş toplumsal gerçeğin objektif bir yansıması". Bu tanımın "local color" (yerel renk ve doku) ile olan bağlantısını şöyle yorumluyor yazar. Mark Twain gibi yerel renk ve doku'yu yazarlarının yöresel yaşamın sorunları ve yerel dili olduğu gibi eserlerinde aktarmaları bu gerçekçilik anlayışına örnek olarak gösteriyor. Bu tutum Habegger (1982: 104) yazarların, küçük yerlerdeki bu sıradan insanların şivelerini ve sıradan yaşamlarını yansıtmaları çağdaş yaşama duyulan derin bir tepki ve reddetme olduğunu savunuyor. Ayrıca, Howells ve James'in dönemin "modern kent", "orta sınıf" ve "çağdaş yaşam" gibi kavramlar ve olgularla yüz yüze gelmelerinin ve bunları anlatmanın gerektirdiklerinin ne kadar önemli bulduklarından da söz ediyor.

Gerçekçilik, romantizmin artistik ve şiirsel bakışının tam tersine, hayata bilimsel yani sosyolojik toplumsal ve psikolojik açıdan bakar. Ve hayatı incelerken asla kişisel duyguları ve yorumları katmaz. Tamamen serinkanlı bir tavırla gerçeği olduğu gibi yani fotoğraf makinesinin çektiği görüntü kadar yorumsuz bir şekilde aktarmaya çalışır. Herhangi bir çözüm önerisi ya da eğitime yönelik bir kaygı yoktur. Geçmişte yaşanan kahramanlıklar, ölümsüz aşklar ve acıları yoktur anlatılanlarda. Saraylar ve buralarda solunan aristokratik hava değil de sıradan hatta sıra dışı anormal insanların gündelik yaşamıdır.

Doğalcılık, gerçekçiliğin bilimselleştirilmiş ve sistematize edilmiş halidir diye tanımlıyor Foerster. Doğalcı yazarlar kendilerine büyük kentlerin arka sokaklarını; gettolarını, izbe yerleri, gecekondu bölgelerini daha doğrusu toplumsal yaşamın vahşi arenasını incelemeye değer bulmuşlardır. Ve buralardaki hayatı bilimsel gözlüklerle gözlemişler ve bazen de bizzat yaşamışlardır. Stephen Crane'in Maggie: the Girl of the Streets, doğalcı yaklaşımın en güzel örneğidir. Novella'nın geçtiği yer büyük bir kent olan New York'tur, bir bakıma Darwin'in vahşi ormanıdır.

Doğalcılıkta ana tema ve motifler, determinizm, hayatta kalma, şiddet ve tabudur. Bunların en temeli olanı kadercilik (determinizm) birçok doğalcı yazarın hayatı ele alışlarında çıkış noktası olmuştur. 'Kadercilik' doğalcılık bağlamında, doğa kanunu ve sosyo-ekonomik etkilerin insanın istem gücünden daha güçlü olduğu fikri demektir'. (Walcutt, 1956: 20) Hayatta kalma teması (survival), kaderciliğin, biyolojik rekabete uygulanmasında ortaya çıkar; hayvanların dünyasındaki en güçlü güdü hayatta kalma güdüsüdür. Güçlünün güçsüzü yok etmesidir. Doğalcı yazarlar, insanın doğanın bir parçası olduğunu ve hayvanlar veya diğer tüm canlılar için geçerli olan bu dürtünün insanlar için de geçerli olduğu gerçeğini farkedip bunu edebiyatta işledikleri konulara uyguladılar. Şiddet (violence) teması, hayatta kalma mücadelesi içinde ortaya

çıkar. Şiddet ve varolma savaşı temaları tabu (taboo) konusunu da içeriyor. Seks, hastalık, müstehcenlik, ahlak çöküntüsü insanın varolma savaşında yer alıyor. (Walcutt, 1956: 21) ve doğalcılar bunu kesinlikle gözardı etmiyorlar.

Doğalcı okul mensuplarının insan-doğa ilişkisi çerçevesinde ele aldıkları insan yaşamı oldukça zor ve acımasız resmediliyor. Onlara göre, doğa insana tamamen duyarsız. (Foerster, 1957: 1190) Yani insan kendine biçtiği üstün değerler, doğanın gözünde bir hiçtir. Fakat insanlık yüzyıllarca her zaman din, felsefe, ahlak ve benzeri kurumlarla kendini hep üstün ve farklı değerde görmüştür. Kendine özgü acımasız kuralları olan ve sadece güçlü olanın kazandığı vahşi bir ormanı andıran büyük kentlerdeki ve yaşamla mücadeleye gelince geleneksel değerlerin neden olduğu kandırmaca önemini yitirir. 'Kısacası, insanoğlu sadece kontrol edemediği güçlerin tutsağıdır. (Foerster, 1957: 1190) Doğalcıların savunduğu nokta şu soruya verilen cevapta açıkça görülüyor: 'Herkes kendi dünyasını kendisi mi kurar? Hayır, hiç kimse böyle bir yetiye sahip değil, zira, herkesin yaşamı doğa veya kader tarafından inşa edilmiştir. Ve hepimiz Crane'in Maggie'si gibiyiz. Bize sunulanı almaktan başka yapabileceğimiz bir şey yok.' Genetiğin yanında çevre şartları yani insanın dünyaya geldiği sosyo-ekonomik koşullar ve kader ya da olumlu ya da olumsuz anlamda şans olgusu ortaya çıkıyor.

Bu çalışmada incelenen Theodore Dreiser, Upton Sinclair ve Carl Sandburg'ün dışında toplumsal eleştirilerinde Chicago'yu merkez alan gerçekçi veya doğalcı yazar olarak Henry B. Fuller, Hamlin Garland, Sherwood Anderson ve Frank Norris'i görmekteyiz. James T. Farrell da eserlerinde 30'lu yıllar ve sonrası Chicago'sunun portresini çizmiştir. Çalışmanın kapsadığı tarihi alan içinde olmadığı için incelenmeye alınmamıştır. T. Dreiser, U. Sinclair ve C. Sandburg'ün edebi kişiliklerini ele almadan önce diğer doğalcı yazarları tanıtmayı uygun gördük.

Henry B. Fuller, The Cliff-Dwellers (1893), With the Procession ve Under the Skylights (1901) eserlerinde toplumsal gerçekçi yaklaşımla bize dönemin Chicago'sunu kendine özgü bir dille tanımlamıştır. The Cliff-Dwellers Dreiser'in Sister Carrie'sinden yedi yıl önce yazılmıştır. Fuller, bu eserinde Chicago kenti ve insanının materyalist değerlerini, ahlak çöküntüsünü dile getirmiştir. Doğalcı yazar olan Fuller'in karakterleri de Dreiser'in Sister Carrie romanında olduğu gibi içgüdülerinin ve arzularının kurbanı olmuş, şehir hayatının çekiciliğine kapılmış ve bir yerde de ahlaki değerlerden uzaklaşmışlardır. Fakat Fuller'in karakterlerinin tam tersine, Carrie, Hurtswood veya diğer karakterlerinde içinde buldukları durumları sorgulamadıkları ve kendilerini tamamen dış güçlerin etkisine bıraktığı görülmüştür. Sözkonusu karakterlerde yaşam tecrübelerinin sonunda duygusal bir olgunluk ve sağduyu gözlenmemesine karşın, Fuller'in The Cliff-Dwellers adlı eserindeki ana karakter, kentin büyüüne kapılmış genç adam, yaptığı hataların farkına varıp kendi kendini yönlendirmeyi öğrenir. Yaşadığı tecrübeler sayesinde ahlaki bir başarı elde eder ve mutlu sona ulaşır.

Fuller'in The Cliff-Dwellers romanı iş dünyasında verilen savaşların ve kişilerin nasıl para peşinde koşarken bazı güzel değerlerini kaybettiklerini yozlaştıklarını Chicago'nun 1890'lardaki portresi içerisinde yansıtır. Olay kentleşme açısından öncelikle göze çarpan The Clifton'da, Clifton adlı iş merkezi bir gökdelende geçer. Romanın adı, simgesel anlamda 'ilkel'i çağrıştıran 'dweller' kelimesi ile 'gökdelen' imgesi arasında sıkışmış, çelişkili kent yaşamını özetler. Bu gökdelen, Kenneth Seambray'in (1987) terimiyle 'kent ticari simgesi' olmuştur. Bir anlamda kent insanının maddi hırsının ve buna bağlı olarak kentin insana sunduğu maddi olanakların büyüklüğüdür; bina, orada yaşayan insanların hayatları, hırsları, aşkları, yatırımları, iç ve iş dünyalarıdır. Eleştirmen Bernard R. Bowron Jr. (1974) için bu gökdelen, iş dünyasındaki ahlaksızlığın ve insanların 'money machines' para makineleri içinde yaşadıkları yozlaşmayı simgeler. Fuller, kısaca, kentin iş dünyasını ve pisliklerini doğalcı bir gözle anlatır. Ogden'in kontrol edemediği ve

anlayamadığı güçlerin (forces) elinde savunmasız zavallı bir kuklaya döndüğünü gösterir. Olay örgüsü, Bostonlu genç George Ogden'in evlilikleri üzerinedir. Ogden, Erastus M. Brainard adlı zengin ama vicdansız acımasız bir bankerin sahip olduğu the Underground National Bank'ta iş bulur. Ogden gün geçtikçe Brainard'ların aile hayatları ile ilgili bazı çirkin gerçekleri öğrenir. Örneğin, Brainard en büyük oğlu Marcus, işadamı olmadığı için onu evlatlıktan reddetmiş ve evden kovmuştur. Küçük kızı ise babasının isteğinin dışında kaba-saba maceracı bir adamla evlendiği için babası onu bir daha görmek istememiştir. Bu arada Ogden, patronu Brainard'ın büyük kızına ilgi duyar ama bunun tehlikeli olacağını anlayınca, Jessie Bradley adında sıradan bir kızla evlenmiş olmak için evlenir. Jessica sosyal arzularını tatmin etmek uğruna kocasını gırtlığına kadar borca sokar. Bebekleri öldüğünde Ogden, kredi borçlarını ödeyebilmek için banka hesaplarında oynama yapar. Bu durum Brainard'ın, kızı Abby'yi Ogden'in elinden kurtarması için iyi bir fırsat doğurur. Brainard, Abby'nin ve Ogden'in annesinin bulunduğu bir ortamda, Ogden'in yaptığı hilekarlığı herkese anlatacağını ve onu hapse attıracağını söyler, Abby'nin yalvarmalarına rağmen, Brainard dediğini yapma kararından vazgeçmez ama 'kader' buna engel olur. O gece, çok kötü bir şey olur: Brainard'ın dışlanmış oğlu Marcus, hapisten çıktıktan sonra babasından ve erkek kardeşinden acısını çıkarmak için eve geldiğinde babasını bıçaklar. Brainard bir kaç gün can çekişir. Evden kaçan Marcus, babasının yaşama şansının olmadığını öğrenir fakat aslında babası son anda ölmekten kurtulur. Ama oğlunun kendini astığını öğrenir ve buna çok üzülür. Ogden böylece rezil olmaktan kurtulur. Karısı Jessie kısa bir süre sonra ölür. Daha sonra Ogden ve Abby evlenir. Burada Constance M. Griffin'in (1939: 42) doğalcı gözle yaptığı yorumunu vermek ilginç olacaktır: "*Ogden'in kendi kaderini kontrol edemediği söylenebilir*" demektir eleştirmen. Ve bu noktayı şöyle açıklar: "*Ogden Hardy'nin kahramanları gibi şartlar olacağına varıncaya kadar oradan oraya sürükleniyor ve sonunda kaderi belirleniyor.*"

Yukarıdaki alıntıda da gösterildiği gibi, doğalcı okulu mensuplarının görüşüne göre, bireyin yaşamı kontrol edemediği ve bazen de anlayamadığı hem iç hem de dış güçlerle şekillenmektedir. Çevre şartları, dünyaya geldiği toplumsal çevre, sınıf, aile, kültür ve diğer değer yargılarının oluşturduğu kurumlar dış güçleri oluştururken, soyaçekim, içgüdüler, kişiye göre değişen arzu ve istekler, ve bireyin yaşamda yolunu çizen benzeri güdüler de iç güçleri belirler. Bu güdüler veya güçler rüzgara kapılmış dal gibi kişileri yaşam yolunda oradan oraya sürükler. Eleştirmen Bernard Bowron Jr.'ın (1974: 137) bu belirtilen güçler hakkındaki görüşleri de aynı yaklaşımı desteklemektedir:

“...güçler, tek bir gücün ikili görünüşleridir: iş ve toplum gibi iki düzeyde işleyen geri döndürülemez sanayileşme dinamiği; erkekleri para makinesine, kadınları da tüketim makinelerine dönüştürdü, eski bireycilik ve ahlaki sorumluluk ortamını tahrip etti, iyiliğin ve sadeliğin yerine sınırsız bir kar dürtüsünü, sınırsız bir gösterişi koydu. Bir zamanların o dost Chicago'su artık ebediyen yok olmuştu.”

Bu kısa özetle de görüldüğü gibi, kent merkezindeki iş dünyası ve acımasız kuralları, beraberinde birçok sorunları da getirmiştir. Fuller, The Cliff Dwellers romanında bu noktaya doğalcı gözle değinmiş ve özellikle de iş dünyasının aile hayatını ve aile fertlerini nasıl kötü yönde etkilediğini ele almıştır. Romanda, Chicago'nun portresi, Chicago'yu meydana getiren insanları ve bu kişilerin kent hakkındaki duyguları, kitabın en ilginç yanını oluşturmaktadır. Roman, Chicago'da yaşanan büyük endüstriyel ve teknolojik gelişmeleri ve bunlardan doğan gürültü, pislik, göçlerin neden olduğu nüfus artışı gibi toplumsal sorunları da işlemektedir.

Fuller, ayrıca Ogden'in açısından Chicago kentini anlatırken, kentin etkisinin iki yönlü olduğunu belirtir. Şöyle ki; Ogden, The Clifton'ın çatısına şaşkın ve hayran gözlerle bakması ile yazar, köyden kente göçetmiş insanın

doğal tepkisini yani kentin insanı nasıl kendine hayran bıraktığını gösteriyor. İkincisinde ise, kentin görkemini dışında, madalyonun öteki yüzü olan işçi sınıfının dışarıdan görüntüsü ve kentleşme olgusunun bir başka ögesi olan banliyölerin ortaya çıkışını yazar belgelemektedir. Ogden'in bir Pazar trene atlayıp şehir dışına çıktığında gördüğü, sanayileşmenin ve kentleşmenin hız kazandığı bu dönemde, üst ve orta sınıfın nasıl kendilerini Ogden'in yaşadığı kentin merkezinden uzaklaşarak kendi korumalı dünyalarında rahat yaşadıklarıdır.

Özetle, Fuller, bu eserinde hem kişilerin hem de Chicago'nun portrelerini çizmiş, ve Bowron'ın (1974: 139) dediği gibi "Fuller, insanların kendi dünyalarını şekillendirmekten ziyade onun bir ürünü olduğunu keşfetmiştir". Bir başka deyişle, insanlar yaşamlarını kontrol altına alamamış, karamsar determinizmin kentle özdeşleştirilen etkisinden kurtulamamıştır. Paranın da tüm ahlaki değerlerin eriyip yok olmasına neden olan bir tüketim değerine dönüştüğünü ve kaçınılmaz bir "güç" olduğunu göstermiştir.

Gerçekçilik ve doğalcılık felsefesi doğrultusunda ortaya yeni bir terim çıktı. 'Problem romanı' denilen bu tür eserlerde, kent insanlarının özellikle emekçi sınıfının karşılaştığı sorunları bütün çıplaklığıyla anlatıldı ve bazen de bu tavır kadercilik düşüncesiyle daha da keskinleştirdi. Hamlin Garland da bu keskin dile sahip problem roman yazarlarından biri olarak toplumsal eleştirilerinde Chicago'yu merkez almıştır. 1895'te yayımlanan Rose of Dutcher Coolly'de, Rose adlı karakterin küçük bir kasabadan çıkıp Chicago'ya bir süre sonra tekrar memleketi "the Coolly" ye dönüşü ve yaşadıkları anlatılır. Öykü, orta batıda bir çiftlikte, küçük yerde yaşamının sıkıcılığından boğulan Rose'un, bu çiftliğin dışında bir yerlerde yaşamdan daha fazla şeyler aramaya gitmesiyle başlar. Rose büyüdüğüde Wisconsin Üniversitesinde okur daha sonra Chicago'ya gider. Bu kente gelmesinin amacı gayretine ve yeteneğine uygun bir meslek keşfetmektir. (Walcutt, 1956: 60) Romanın Chicago sahneleri, kent

yaşamının henüz bozulmamış bir köy kızının üzerindeki acımasız etkisini doğalcı açıdan göstermek üzere yazılmıştır. Acaba Chicago kenti Rose'un ahlakını bozacak, ideallerinden uzaklaştıracak ve hayata olan inancını kaybettirecek mi? Masum kızları ağlarına düşürmek için bekleyen erkeklerin yanında, diğer tehlikeler kentleşmenin yarattığı toplumsal sorunlar olarak sunulmuştur.

Garland'ın Rose'u da, Dreiser'in Carrie'si ya da Crane'in Maggie'si gibi büyük bir kentin sunduklarıyla yeni bir ahlaki ve sosyal değişim yaşar. Carrie ve Mammie gibi Rose'un da kent yaşamının neden olduğu iç ve dış etkenlerden etkilenmesi, doğalcılık akımının görüşleri çerçevesinde gösterilmiştir. Joseph B. McCullough (1978: 68) Rose'un ulaştığı başarıda şansın önemli bir faktör olduğunu ve Garland'ın bireyin gücüne ve özgür iradesine Dreiser'dan ve Crane'den daha fazla inandığını söylüyor.

Garland'ın Chicago'yu anlattığı ve belgesel nitelikteki kentleşme ve sanayileşme sorunlarına değindiği bölüm romanın son bölümü olarak görülebilir. Bu bölümde Rose, Chicago'ya gider. Rose'un Chicago'ya vardığında edindiği ilk izlenim kentin dehşet veren büyüklüğü ve gücüdür. Burada gerçekçi veya doğalcı gözle bir yazarın görüp aktarmaya çalıştığı kent gerçeği şu dizelerle okuyucuya sunuluyor:

"Tansiyon iyice arttı. Akla hayale gelmeyecek korkunç kokular hassas burnunu yakmıştı. Her tarafta insanlar pislik, çamur ve sevgisizliğin içinde boğulmuştu. Her bir yanda, kaşları çatık kadınlar ve cüce gibi cılız çocuklarla dolu pis sokaklar uzayıp gidiyordu. Karanlık, kargaşayı, gürültüyü ölümcül bir mücadeleye dönüştürerek büyüyordu. Kent karşısında Rose'un tepkisi şuydu: 'acaba burası onun rüyalarındaki kent miydi?(McCullough, 1978: 72-3)

Rose'un karşılaştığı Chicago, tam bir savaş alanıdır. Zaten savaş alanı veya arena (jungle), doğalcı ve gerçekçi yazarların büyük kent yaşamında

verilen yaşam mücadelesi için kullanılan terimdir. Garland, romanda bu noktaya Rose'un yaşadıklarıyla bakın nasıl değiniyor:

İşte böyleydi-harika ve müthiş olan önce aklına hitap ediyordu. Şehrin her yerinde kocamanı ve korkuncu gördü. Sadece zıtlıkları algılıyordu. Pejmürde gazeteci çocuğu, ve dev gibi polisi gördü. Bir merhamet ve dehşet irkilmesiyle eskicileri, sokağın belalısını gördü, ve aynı zamanda büyük mağazaların muhteşem vitrinlerini de gördü... Her yer sanki harp meydanıydı...Huzurdan eser yoktu. (McCullough, 1978: 73)

Rose yaz tatili için geldiği baba ocağında, küçük bir kasabada ki bu çiftlik yaşamı onu sıkır, ve Chicago'yu bir türlü aklından atamaz. Ve tekrar kente geri dönmesi gerektiğine karar verir. Babası ise çiftlikte yapayalnızdır ve kızını orada tutabilmek için herşeyi yapmaya çalışmıştır. Fakat boşuna olduğunu anlar, zira Rose Chicago'ya geri döner. Artık Chicago gibi büyük bir kentin havasını soluduktan sonra kasaba gibi küçük yerde yapamayacağını anlar. Bu noktada, sonuçları her ne pahasına olursa olsun, kentin insanı kendisine çektiği gerçeği bir kez daha kanıtlanmış oluyor. Chicago'nun onu neden çektiğini şu cümle ile bizlere aktarıyor. Herşey Chicago'dadır Rose veya birçok insan için: "göl oradaydı; sanat, müzik ve tiyatro-dahası aşk oradaydı!".

Chicago'da yaşanan sanayileşme ve kentleşmeyle bağlantılı toplumsal sorunları doğalcı gözle eleştiren bir diğer yazar Frank Norris'tir. Doğalcı akımının izlerini taşıdığı The Pit 1903'de yazılmıştır. "The Wheat Series" diye adlandırılan ve buğdayın üretim ve tüketim aşamalarında neler yaşandığı anlatılan üç tane kitaptan ikincisidir. Serinin birinci kitabı olan The Octopus'da California'da buğday üretimi aşaması anlatılmıştır. İkinci kitap The Pit'den sonra yazar üçüncüsünü yazamadan ölmüştür. Norris, The Pit adlı eserinde, Chicago'da Amerikan buğdayının üretimi, dağıtımı ve tüketimi aşamalarında yaşanan güç savaşı, daha fazlasını kazanmak için yapılan ayak oyunları, kısaca kontrolsüz kapitalizm içinde güçlü olanın kazanma savaşı anlatmıştır.

Lars Ahnebrink'in, (1961: 176) Norris ve Garland gibi yazarların, Amerika'nın sanayileşme ve kentleşme sürecinde yaşanan sorunları tüm gerçekliğiyle dile getirmeleri konusunda yaptığı yorumu şöyledir:

Sanayileşmekte olan Amerika'nın bazı yönlerini Amerikan edebiyatın bir uzantısı olarak kaydetmek kaçınılmazdı. Sermaye ve iş arasındaki çakışma politikanın yozlaşması ve büyük kentlerdeki varoşlar gibi temalar, yeni ve cüretkar bir şekilde ele alındı. Gerçek olduğu kanısını sağlamak için de, bu konulara belgesel bir nitelik kazandırmak gerekiyordu ve en azından Garland ve Norris yazıları için detaylı bilgiler toplarken oldukça zahmet çektiler.

Kitabın kahramanı Curtis Jadwin, emlak işinde köşeyi dönmüştür ve aynı şeyi buğday işinde de yapmak ister. New England'lı varlıklı ve kibar bir ailenin kızıyla evlenir ve Chicago'da hemen göl kıyısında lüks bir malikaneye yerleşir. Karı-koca yüksek sosyeteye girmek için uğraşırlar. Laura Jadwin kocasının sonradan görmüştüğünü ve kabalığını kapatmaya çalışır ama tüm çabaları boşunadır. Kocası daha çok para kazanmaya başlayınca da içindeki kumar tutkusu alevlenir. Bu arada karısı başka birisiyle ilişkiye girer Curtis'in de işi bozulur.

Norris, Crane gibi, büyük kentleri kötülük ve günah merkezleri olarak göstermiştir ve bir yerde bireyi de yaşanan kötülüklerden ahlaki olarak sorumlu tutmuştur. Romanın kahramanı Jadwin'in başından, ancak Chicago gibi büyük bir kentte bu kadar yoğun bir şekilde yaşanabilecek bir karamsar determinizme bağlı kötü olay geçmiştir. Jadwin, ekonomik açıdan ne kadar güçlü de olsa, sonuçta, doğa kanunlarına yenik düşmüştür. Güçlü olmasına rağmen, iradesi dışında kalan "buğday" olgusunu kontrol edememiştir. Aksine buğday Curtis'i köşeye sıkıştırmış ve onun sonunu getirmiştir. Norris'in üç bölümden oluşan 'The Wheat Series' (Buğday Dizisi) kitabında genel olarak edinilen bir izlenim, Jadwin'in durumunu doğalcı bir gözle daha iyi ortaya koymuştur. Schneider'in (1965:145) yazısında yer alan bu konu şöyle dile getirilmiştir:

Buğday Dizisi'nde edinilen genel izlenim, doğa kanunlarının işleyişindeki kötü olayların, bireyin bu kanunların işleyişine müdahale etmesinden kaynaklandığı gerçeğidir. Jadwin ve onun kişiliğinde insanoğlu bu kötü şeylerden sorumludur, en azından bir bölümünden.

Karamsar determinizm sadece Curtis'in başından geçen ekonomik sarsıntıda değil aynı zamanda, üreticisinden tutun da aracısı, dağıtıcısı, satıcısı ve bu hareketler sırasında borsa işiyle uğraşanlara (Bulls ve Bears) kadar tüm buğday işiyle uğraşan kişilerde de yaşanmıştır. Örneğin, tarlada buğday üretimiyle uğraşan köylüler çok büyük zarara uğrar. Buna neden olanlar da, Chicago'nun merkezinde, buğday borsasında fiyat konusunda karar veren ve emekçilerin bir anda hayatını karartan üstelik ömründe hiç buğday başağı bile görmemiş kişilerdir. Çeşitli dalaverelerle fiyatları bir anda düşürüp, piyasadan ürün toplayıp depolayan sermaye sahipleri, bir süre sonra, fiyatları artırıp büyük kar elde etmişlerdir. Bu arada köylü ya elindeki ürünü yok pahasına satmış ve büyük kredi borçlarını ödeyebilmek ve hayatta kalabilmek için, büyük kentlere göçetmiştir. Ya da, satamayıp beklemiş ve şans bir süre sonra yüzüne gülüp bir anda zengin olmuştur. Tabii bu istisnaî bir durum da olsa, sonuçta doğalcıların determinizm anlayışını doğrulamaktadır. Yani kişilerin şartları kontrol edemedikleri anlarda çeşitli güçler karşısında zayıf ve çaresiz kaldıkları ve bunun yoğun bir şekilde yaşanması en çok kent ortamında görüldüğü savunulmuştur.

Norris, kent yaşamının kişileri yozlaştırdığını, bir başka deyişle, o dönemde gerçekleşen ekonomik, endüstriyel ve kentsel gelişmeler kent toplumunda değer yargılarında yozlaşmaya neden olduğunu, kişilerin materyalistik değerler peşinde koştuğunu ve dolayısıyla, bu gözlükle yaşamı ve ilişkileri değerlendirdiğini yansıtmıştır. Norris, Darwin'in topluma uyarlanmış görüşleri doğrultusunda, kişinin yaşadığı yer ve o yerin tüm öğeleriyle olan etkileşimi karakterini şekillendirdiğini ve sağlamaştırdığını iddia etmiştir.

Sherwood Anderson da, Chicago'yu merkez alan toplumsal gerçekçi eleştirilerini Windy McPherson's Son, Many Marriages, Dark Laughter ve Poor White, Marching Men adlı eserlerinde yansıtmıştır. Bunlardan Poor White ve Marching Men sanayileşme sorunları üzerine yoğunlaşmıştır. Genel olarak Anderson, insanın makinelerin kölesi olmasını ve makinelerin insafsızlığını eleştirmiştir. Whipple (1974: 94), Anderson'ın bu kölelikten ve makinelerin insafsızlığından nefret ettiğini dile getirmiştir.

Marching Men sanayileşmenin yarattığı sorunların yanı sıra, kişinin karakteri üzerine yaptığı olumsuz etkileri anlatan toplumsal bir romandır. Anderson, bu romanda, sanayileşmenin, Pennsylvania'da kömür madeni olan bir küçük kasabada yaşayan hassas bir çocuğun üzerindeki yıkıcı etkisini ve onun zedelenmiş kişiliğinin topluma verdiği zararı incelemiştir. Zaten fiziksel olarak çirkin olması nedeniyle, kişiliğini olumsuz etkilenen Norman McGregor, büyük kentte yaşamının ağırlığıyla da zamanla insanlardan ve toplumdan nefret etmeye başlar. McGregor ona daha özgür hareket etme olanağı sağlayan büyük kent Chicago'da avukat ve karizmatik bir lider olarak gençliğinde çektiği acıların intikamını alma fırsatı yakalar. (Weber, 1974: 180)

Anderson Windy McPherson's Son (1916) adlı romanında doğalcı bir yaklaşımla Chicago'yu değişik bir açıdan ele almıştır. Romanın kahramanı Sam McPherson, Carrie veya Rose gibi zengin olma umuduyla Chicago'ya gelir. Ama beklentileri bir boşluk ve karamsarlık kaosuna dönüşür. Bir türlü tatmin olmayan para hırsından, bir kadının kendisiyle evlenip çocuk yapmaya ikna etmesi üzerine bir süre uzaklaşır. Fakat kadın çocuğu düşürür. Bu da Sam'in tekrar hırsıyla para ve iş dünyasına geri dönmesine neden olur. Sonuçta yine mutsuzdur. Para da onun içindeki huzursuzluğu gideremediğini o dönemde anlayamaz. Brom Weber (1974: 177) Sam'in durumunu şöyle aktarmıştır:

Sam, yüzleri olmayan insanları yönetir ve kendi yüzünü de asla keşfedemez. Doyumsuz karısının geçici bir hevesle yukarıya çektiği sosyal statüsü kocasının ilgisini çekmez. İdealist veya bencil olan tüm olaylarda, teoriler boşa çıkar ve güç elde etme isteği yalın bir şekilde itici güç olarak kendini gösterir. Sam ümitsizce Chicago'dan kaçar.

Sam, serseri olur ve oradan oraya evliya çelebi gibi dolaşır. Gerçeği ve Tanrıyı sıradan insanların arasında bulmaya adar kendini ama sonuçta umutsuzluğu düşer dahası umuda olan inancını kaybeder. Anderson'ın doğalcı düşünceleri doğrultusunda kentin bireyi ne hale getirdiğine örnek olarak Sam'in içine düştüğü durumu göstermiştir. Üstelik Sam bunların bilincine varmış, görebilmiş ama çözememiştir.

BÖLÜM V

5. THEODORE DREISER VE CHICAGO

(SISTER CARRIE- KIZKARDEŞİM CARRIE)

Bu bölümde, Dreiser'in Sister Carrie adlı romanında 1890-1920 yılları arasında Amerika'da sanayileşme ve kentleşme sonucu ortaya çıkan toplumsal sorunları Chicago kentini merkez alarak nasıl yansıttığı ve hangi sorunlarda doğalcı yaklaşımı izlediği incelenecektir. Romanın olay örgüsü arasına serpiştirilmiş bölümlerde, yazar, okuyucuya bir tür tarihsel belge niteliği taşıyan o dönemin Chicago'sundan bilgiler vermiştir. Sister Carrie'nin gerçekçiliğine, bu özelliğinin yanısıra, Dreiser'in kişisel tecrübesi de yardım etmiştir. Carrie Meeber'in yaşadıklarının bir benzeri Dreiser'in kız kardeşi Emma'nın başından geçmiştir. "40 yaşında evli ve bir kız çocuk sahibi ve Hurstwood gibi bir birahane (Chopin and Gore Saloon) müdürü olan Hopkins ile gizli bir ilişki yaşayan Emma, Carrie gibi büyük umutlarla, Indiana eyaletinin Sullivan gibi küçük bir kasabasından kalkıp Chicago'ya gelmiş ve Dreiser'in romanına ilham kaynağı olmuştur.

Romanda Dreiser'in doğalcı özelliğinin yanısıra yansıtılan ve Chicago'nun sanayileşme ve kentleşme süreci içerisinde yaşadığı gelişmeler ve sorunlar şunlardır: sanayileşme sonucunda Amerikan kent yaşamında oluşan göç, makineleşme, yeni iş kolları, işçi kızların üretimde yer alması, tüketiciliğin artması ve banliyölerin ortaya çıkması gibi yenilikler; kent yaşamında ekonomik gelişmeye paralel yeni davranış biçimlerinin ortaya çıkması farklı sınıflardan gelen insan ilişkileri, komşuluk ve aile içi ilişkilerin farklı şekiller alması; kent yaşamı içerisinde gelişen toplumsal kurallar, materyalizmin bu davranış biçimlerinin oluşumundaki etkisi, materyalist değer yargılarının gelişmesi, paranın insanın yalnızlığına ve çaresizliğine getirdiği çözüm; kent yaşamında

kişilerin edindiği başarı anlayışı ve başarısızlığın sonunda içine düşülen psikolojik çöküntü ve intihar.

5.1. Sanayileşme, Makineleşme-Fabrikalar ve Seri Üretim ve Kent Yaşamı

Kentleşmenin oluşma mantığında yatan birincil koşullardan bir tanesi de kırsal kesimden sanayi merkezlerine yapılan göçtür. Sister Carrie'nin ilk bölümü de bu göç olayına sahne oluyor. Carrie yaşadığı köyden Chicago'ya gelmek üzere bir trene biner. Carrie yüreğinde hem umut hem de korku taşımaktadır. Kentte kendisini bekleyen zorluklardan habersiz, yaşayacağı güzellikleri ve zevkleri hayal etmektedir. Doğduğu yerde sıkıcı bir hayatı olan Carrie, kırsal yaşamın kısır döngüsüne karşın ışıltılı, hareketli Chicago'da keyfince yaşamayı ve lüks içinde olmayı arzular. Morgan (1965: 157), bu arzulara sahip olan Carrie'nin, Amerika'nın yanlış değerlerini simgelediğini öne sürer. Güzel kıyafetler, para ve başkalarının dikkatini üzerine çekecek güzellik Carrie'nin amacı ve başarı standardı olur. Burada, doğalcı açıdan olaya bakan June Howard, (1985: 41) Carrie'nin, kendisini büyük kente çeken arzularını şöyle yorumluyor.

Göreceğimiz gibi, insanın arzuları incelenmesi zor olan kuvvetlerden bir tanesidir, fakat aynı zamanda da güzelliğe olan, Dreiser'in de hassas bireyin bu evrene olan tepkisi diye gördüğü özlem ve tutku şeklinde bir tepkidir.

Göç olayının diğer kanıtlarından biri de, ikinci bölümün ilk paragrafında bulunuyor. Şehrin işçi kesiminin yaşadığı kenar mahallenin betimlenmesi, bize romanın yazıldığı yıllarda bile göçün hala son hızla gerçekleştiğini vurguluyor. Carrie'nin ablası Minnie'nin de oturduğu bu bölgede evler, sıkışık, dar ve sağlıksız apartman dairelerinden oluşmaktadır:

“Minnie'nin oturduğu kat- o günlerde apartman dairelerine 'kat' derlerdi-West Van Buren Caddesinin işçi, memur ailelerinin oturduğu bölümündeydi. Buraya başka yerlerden durmadan gelenler olmuştu, hala da geliyorlardı: yılda elli bin kişi göç ediyordu Chicago'ya.” (KC: 20)

Dreiser, Chicago'ya göç eden herkesin iyi veya kötü kendine bir iş imkanı bulabildiğini ve bu yepyeni çalışma dünyasında farklı yaşamları tanıştıklarını Carrie aracılığıyla bizlere göstermektedir. Zaten bu imkan, göç olayının temelini oluşturmaktadır. Carrie Chicago'ya geldiğinin ertesi günü, eniştesi onun mutlaka bir iş bulabileceğini söyler ve istediği gibi olmasa da biraz çabayla bir konfeksiyon atölyesinde iş bulur. Burada, Carrie gibi köyden kente göçeden bir çok genç kız çalışmaktadır. Seri üretimin birer parçası olmuşlar ve bütün gün hep aynı işi yapmaktadırlar. Yaptıkları iş, herhangi bir yetenek veya uzmanlık gerektirmemektedir. Tüm işçiler, neredeyse makinelerle bütünleşmektedir. Çalışma saatinin bitiminde ise yapacakları şeyleri, gidecekleri barları düşünmektedir. Kızlar ise, fabrika çıkışında, kimle flört edeceklerini konuşup gülüşmektedirler. Görüldüğü gibi kente göç sonunda, bireyler farklı bir yaşam biçimine ve rolüne girmektedir. Carrie ise güzelliğinin farkında ve kent yaşamıyla ilgili farklı hayalleri ve amaçları olduğu için, fabrika kızlarıyla aynı kefedeki olmaktan veya görülmekten çok rahatsız olur.

Sanayi Devrimi sonucu makinelerle ve fabrikalarla tanışan Amerika, özellikle de Chicago kenti, bu göç olayının etkisinde insan yaşamının ve alışkanlıklarının yeni oluşumlarına sahne olmuştur. Toplumun değer yargılarında, yaşam tarzlarında ve bireyin toplumdaki yerinde ve üstlendiği rolünde köklü değişiklikler-yenilikler meydana gelmiştir. Bu bölümde Sister Carrie'de yansıtılan sanayileşmenin kent ve kentli yaşamına neler getirdiği ele alınacaktır. Ama önce Carrie Meeber'ın öyküsüne kısaca bir göz atmakta yarar vardır. Carrie, yaşadığı kasabadan daha iyi bir yaşam umuduyla trene atlayıp geldiği Chicago'da büyük kentin ışıltılı ve debdebeli görüntüsünün karşısında büyülenir. Kentin sunduklarına kavuşmanın sandığı kadar kolay ve çabuk

olmadığını anlayınca, trende tanıştığı iyi giyimli bekar gezgin satıcı Drouet'nun ve daha sonra da orta üst tabakadan evli bir adam olan Hurstwood'un metresi olur. Bu erkeklerin sayesinde hayalini kurduğu şık ve pahalı kıyafetler, lüks restaurantlar ve zengin mekanlarla kısa süre de olsa tanışır. Fakat bunlar kısa sürer ve sonuçta teatral yeteneğini keşfedip, Broadway'de şov dünyasının başarılı bir elemanı olur. Ne var ki, mutluluğun başarı ve zenginlikle olmadığını anlar. Artık zengin ve başarılı Carrie Madenda adında karşımıza çıkan Carrie, içinde sebebini bir türlü anlayamadığı mutsuzluk ve yalnızlık duygusunun içinde kıvranarak romandaki öyküsünü bitirir.

Sanayileşmenin kent yaşamında gözlenen bir başka etkisi makineleşmenin kentin bütününe ele geçirmesidir. Elit tabakanın debdebeli bir yaşam sürdüğü kent merkezinin hemen arka sokaklarında büyük fabrikalar, atölyeler ve buralarda çalışan işçilerin yaşadığı evler ve batakhaneler olarak adlandırılan (vice district) meyhaneler ve randevuevleri bulunmaktadır. Bu fabrikalarda ve atölyelerde ülkenin çeşitli yerlerinden gelmiş yüzlerce erkek ve kadın çalışmaktadır. Carrie'nin de bir parçası olduğu atölyedeki seri üretim, Dreiser'in kaleminde ince ayrıntılarla verilmiştir. Carrie, bir ayakkabı fabrikasında çalışmaya başlamıştır. Ustabaşı orada çalışan bir başka işçi kızıdan ona işi öğretmesini ister. İşçi kızın işi tarif etmesi, romanda, makineleşmenin çok canlı bir kanıtı gibi durmaktadır:

"...deri parçasını küçük vidalara bağladı, makinenin yanındaki küçük demir çubuğu itti. Bu deri parçası zamanla bir erkek ayakkabısının sağ tekinin üst kısmını meydana getirecekti. Makine pek keskin çatırdayan seslerle deriden yuvarlak parçalar kesiyor, orada delikler bırakıyordu. Bu deliklerden ayakkabının bağı geçecekti...Deri parçaları Carrie'nin sağındaki makinenin başındaki kızdan geliyor, solundaki kıza gidiyordu. Carrie hemen işi belirli bir hızla yapması gerektiğini, yoksa işin ona gelip yığılacağını, öbürlerinin işinin de geri kalacağını anlamıştı..." (KC: 38)

Makineleşmeyle tanışmadan önce bir çok insan, çiftliklerinde tarla-bahçe işleriyle ve hayvancılıkla uğraşıp yaşamlarını kazanıyordu. Bu tarz bir yaşamda

herkesin rolü ve bu yaşam içinde geleceği yer belliydi. Bir anlamda yaşam sürprizlere pek açık değildi. Fakat büyük kentteki yeni yaşam biçimi çalışma alanı olarak insanları alışmış olduğu tarladan ve geleneksel iş yapısından koparmış ve onlara fabrikalarda tanımadıkları ortamlar ve roller sunmuştur. Bu yeni iş dünyası kişilere kendini geliştirme gücünü, yeteneğini ve şansını kullanma olanağını tanımıştır. Böyle bir ortamda, kırsal kesimin tam tersine, yarının ne getireceği, insanın şansının ne olacağı 'wheel of fortune'-şansının ne zaman döneceği belli değildir. Bu da insana yarının daha iyi olacağı inancını ve umudunu kazandırır. Sonuçta, makineleşmenin, bedeli ne kadar ağır olursa olsun birey ve toplum olarak gelişmeyi vadettiği ve bunun da Sister Carrie 'de dolaylı olarak gösterildiği söylenebilir.

5.2. Yeni İş Kolları ve İşçi Kızlar

Makineleşmenin seri üretim gibi insanın çalışma hayatına yenilikler getirmesinin yanısıra, farklı ve yeni iş kolları doğurduğu gerçeği Sister Carrie'de yansıtılmıştır.

Sanayi Devriminden önce, insanlar tarımla uğraşıyor, ya da kendi yeteneklerine göre yaptıkları el sanatlarıyla ilgili üretimlerde bulunuyorlardı. Yapılan işler belli ve sınırlıydı. Genellikle kişilerin temel ihtiyaçlarına cevap veren, lüksten tamamen uzak ürünlerdi. Makine çağına gelindiğinde ise kişilerin tüketimine sunulan birçok mal üretildi ve bunların üretim aşamalarında ise daha önce hiç tecrübe edilmemiş yeni yeni iş sahaları, uzmanlık alanları doğdu. Zaten kırsal kesimden büyük kentlere insanları çeken ana nedenlerden biri bu fenomendir. Carrie'nin gözüyle bu durum şöyle aktarılmıştır:

Irmak kıyısında da büyük demiryolu depoları, bir sürü tekne, yanyana dizili muazzam fabrikalar gördü. Açık pencerelerden, önlerine iş önlüğü takmış erkeklerin, kadınların harıl-harıl oradan oraya gidip geldiklerini gördü. Büyük caddeler Carrie için önlerine duvar çekilmiş birer sırdı. Büyük yazıhaneler de çok önemli kişileri ilgilendiren garip toplantı yerleriydi. (KC: 22)

Carrie'nin Chicago'da Van Buren caddesi boyunca yürürken gördükleri, sanayileşmenin kent ortamında ortaya çıkardığı yeni iş sahalarına bir örnek oluşturuyor:

Bu muazzam binalar da neydi? Carrie, Columbia şehrinde isteyene küçük mermer parçaları yontan ufak taşçı dükkanının avlusunun ne işe yaradığını anlayabilirdi ama, dev bir taş şirketinin çeşitli makineler, araçlar, ırmaktan getirilen taşlar taşınan, çelik, tahta vinçlerle başının üstünden yükler götürülen büyük avlusuyla karşılaşınca onun küçük dünyasında buna yer kalmıyordu. (KC: 24)

19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan birçok edebi eserlerde 'sweatshops' olarak nitelendirilen fabrikalarda çalışan işçi kızlardan, onların çalışma şartlarında karşılaştıkları sorunlardan ve sendikalaşma hareketlerinden bahsedildiği görülmüştür. Hamlin Garland'ın Under the Lion's Paw'u, Stephen Crane'in Maggie: The Girl of the Streets'i ve Upton Sinclair'in The Jungle'ı, büyük kentlerde yaşanan yoksulluğun yanısıra, küçük yerlerden kalkıp buralara gelen genç kızların iş bulup hayatlarını kazanma çabalarını ve yaşadıkları zorlukları yansıtır. Dreiser'in bu eserinde de kadının çalışma dünyasında edindiği yeni statüsünden kesitler verilir. David E. E. Sloane, Sister Carrie: Theodore Dreiser's Sociological Tragedy (1992: 5) adlı eserinde İç Savaş'tan sonra, popüler romanlarda kadının yerini anlatırken, işçi kızlara şöyle değinir:

Popüler romanlar, çalışan kızları özellikle biraz şans ve biraz da çabaya bağlı gerçekleşen evlilik gibi en büyük ideallerin peşinde koşan masum kızlar olarak da göstermiştir...

Carrie, hayallerini gerçekleştirme yolunda başlangıç olarak diğer işçi kızlar gibi en alt düzey işlerden birini yapmak zorunda olduğunun farkına varır. Böylece birkaç iş bulma girişiminden sonra bir ayakkabı fabrikasında iş bulur. Fakat fabrikadaki kızlar, kaba konuşmaları ve kıyafetleri ile ona çok sıradan ve adi gelir. Dreiser'in fabrikada çalışan genç kızlar ve erkekler ile ilgili çizdiği tablo,

dönemin gerçeklerinin bir belgesi olarak görülebilir. Dördüncü bölümün sonunda Dreiser bu işçilerin pek seviyesiz ve çirkin ilişkilerde olduğunu, kıyafetleri ve konuşma tarzlarıyla da bu seviyesizliği dışa vurduklarını anlatır. Carrie bunlardan rahatsız olur. Onun kafasında hayal ettiği dünyaya ters düşer. Dahası kendini bu en alt çalışan sınıfa yakıştıramaz. Daha iyi ve lüks bir yaşama layık görmektedir kendini.

Kitapta fabrika kızlarıyla ilgili ikinci bir ifade ise, Carrie'nin hastalanıp işini kaybettiği ve Chicago treninde tanıştığı Drouet ile tekrar karşılaşip yaşamayı amaçladığı o güzel hayatı ve sosyal merdivenin ilk basamağını, prim yapan 'güzelliği' sayesinde atladığı dönemde ortaya çıkar. Drouet'nun onu büyük mağazalardan birine yeni kıyafetler almak için götürdüğü gün, yolda birlikte çalıştığı eski işçi arkadaşlarıyla karşılaşır. Kendi üzerindeki yeni ve pahalı kıyafetiyle o kızların elbiselerini karşılaştırır. Onların ki paçavra benzeyen süklüm püklüm elbiselerdir. Bu manzara Carrie ile kızlar arasında 'büyük bir dalganın yuvarlanmasına' neden olur ve onları görünce aklına eski yoksul günleri gelir. Dreiser 'eski elbisesiyle eski mevkiine geri geldi' der. (KC: 70) Görüldüğü gibi, sosyolojik olarak Dreiser'in göstermeye çalıştığı olgu, çalışan kızların sembolize ettiği toplumsal statü Carrie'nin kaçmak istediği bir dünya olmasıdır. David E. E. Sloane (1992: 80) Dreiser'in bu çabasına şöyle bir yorum getirmektedir: *"Dreiser, Carrie'nin kaçmak istediği dünyayı sembolize etmeye yarayan ve karakterlerin duygusal geçmişlerinin (yapılarının) bir parçasını oluşturan, fabrika yaşamının tasvirlerini içermesi için sosyolojik metaforu geliştirmiştir."*

Kısaca Dreiser'in yansıttığı gerçek şu: genç kızların toplumdaki yerlerinde ve statülerinde makine çağının gelmesiyle büyük değişiklikler olmuş. Artık küçük köy ve kasabalarda yaşadıkları çiftliklerde, babalarının himayesinden çıkıp kendi ayakları üzerinde durmaya çalışan, farklı, özgür bir kimliğe kavuşmuş. Fakat hem çalıştıkları yerler hem de yaşadıkları yerler bu

kızlara acımasız zor şartlar sunmuş. Dreiser, romanın ilk sayfasında, büyük kente yeni gelen kızları bekleyen tehlike ve zorlukları şöyle özetler:

Bir genç kız, onsekiz yaşına geldiğinde, evinden çıkıp giderse, şu iki işten birini yapar: Ya kurtarıcı ellere düşüp daha iyi bir insan olur, ya da çarçabuk namusun yozlaşmış seviyesine inip daha kötüleşir. Şehrin insanı kumazca aldatan özellikleri vardır, bunlar çok küçük şeylerdir ama, insanı pek çeken şeylerdir. Binbir ışığın pırlıtsı, çoğu vakit, kandırmaya hazır, büyüleyici bir gözdeki aldatıcı ışık kadar etkili olabilir.” (KC: 13)

Görüldüğü gibi, sanayileşme büyük kent ortamında genç kızlara çeşitli iş imkanları, yeni roller ve statüler kazandırırken, beraberinde de birçok sorun getiriyor. Kentin ışıltılı ve güçlü görüntüsünün çekiciliği sahte ve kolayca ulaşılabilecek bir mutlu yaşam vadediyor. Ama bu çekiciliğin altında masum kızların zayıflıklarını kullanmak için hazır bekleyen birçok tuzak var. Öncelikli tuzağı, lüks restaurantları, ışıltılı vitrinleri olan mağazaları, geniş caddelerdeki görkemli malikaneleriyle, şehrin parıltılı zengin görüntüsü oluşturuyor. Mutluluğun ve başarının tek yolu, tüm bu güzelliklere ulaşmaktan geçtiği yanılgısına düşmekten kurtulabilen kızları, bu kez başka tuzaklar beklemektedir. Hastalık, yalnızlık, çaresiz yoksulluk, fuhuş ve iş yerlerinde karşılaştıkları tacizler, diğer kaçınılmaz tuzakları oluşturmaktadır.

5.3. Tüketim: Yeni Tüketici Toplum Modeli, Tüketimin

***Laissez-faire* ile Desteklenmesi ve Materyalist Değerler ve Davranış Biçimleri**

Bu konu psikolojik ve sosyolojik olmak üzere iki açıdan ele alınabilir veya bu iki açı bir başlık altından birleştirilerek romandan kanıtlar gösterilerek incelenebilir. Psiko-sosyolojik açıdan bakıldığında, kent yaşamının kuralları, kapitalist düzen içerisinde bireyin psikolojik olarak tüketim olayını gerçekleştirme nedenleri, tüketim- satın alma gücü kullanma amaçları gibi

noktalar akıla gelebilir. Kısaca, kent yaşamı insanı niçin ve nasıl tüketime zorluyor? Tüketim, neyin aracı oluyor? gibi sorulara verilecek cevap, sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği toplumsal sorunların temelini oluşturacaktır.

19. yüzyılın ikinci yarısından sonra hızlanan sanayileşmeye bağlı gerçekleşen üretim fazlalığı ve çeşitliliği sonucu yeni bir yaşam ve davranış biçimi kazanıldı. Satın alma gücü olan her birey, yeni bir sıfat kazandı: TÜKETİCİ. June Howard kitabında, Alan Trachtenberg'in büyük marketler zinciri ve tüketici mantığının altında yatan nedenleri ile ilgili düşüncesine yer vermiş. Trachtenberg'e göre;

...insanlar mallardan oluşan yepyeni bir dünyayla tanıştılar: sadece mal değil, mağazalarda yapılmış ve arzu nesnelere dönüşmüş mallar dünyasıdır bu... Büyük mağazalarda bu malları satın alan kişiler, kendileri için biçilmiş yepyeni roller edindiler, kendilerini tüketici olarak gördüler, bu da onları sadece malları kullananlardan farklı kılıyordu. (sayfa: 43)

Carrie de bu tanıma elinden geldiğince uymaya çalışan bir karakter çiziyor romanda. Bayan Hurstwood ve Bayan Vance da Carrie'ye göre değişik sınıftan insanlar olarak, onlar da modanın dolayısıyla tüketimin esiri olmuşlardır. Bu tüketimin temelinde ise toplumda daha iyi bir yer edinmek kaygısı ağır basmaktadır. Başkalarının saygınlığını ve sevgisini kazanmak için toplumun materyalist değer yargılarına göre davranmak gerekir. Başarı ve zenginliğin vitrini olan dış görünüş, böyle bir toplumda tüm değerlerin üstüne çıkar. Dış görünüşün önem kazandığı kapitalist toplumda insanlara sunulan çeşitli mal ve hizmetler çekici hale getirilir ve bunun sonucunda temel ihtiyaçlar için bile çekiciliğin faturası olarak hakettiğinden daha fazla para ödenir.

Sister Carrie'de gözleyebildiğimiz bu gerçeklerin başında öncelikle şehrin ışıltılı görüntüsü içinde lüks restoranlar, büyük alışveriş merkezleri, vitrinleri müşteriye çeken ve lüksün bir ihtiyaç olduğunu ikna eden lüks

mağazaların belirtilmesidir. Burada dikkat çekilecek konu lüks kelimesinin hangi anlamda kullanıldığıdır. Lüks, kişinin ihtiyacı dışında satın aldığı veya alması gerektiğine inandığı şeydir. Bu açıdan bakıldığında, kent yaşamının insanı sosyolojik yalnızlığa düşürdüğü ve kişinin bu yalnızlığını telafi etmesi için ve toplumda var olduğunu gösterebilmesi için 'lüks' tüketime başvurması gerekiyor. Bir başka deyişle, kişi dış görünüşüyle satın alma gücünü gösterme yarışına giriyor. Bunun örnekleri Edith Wharton'ın The Age of Innocence ve The House of Mirth romanlarında da çok net bir şekilde görülebilir. Zaten aynı dönemdeki toplumsal sorunları dile getiren Wharton, Dreiser'in tersine New York aristokrasisinin materyalist değer yargılarının sanayileşme ve kentleşme sürecindeki kapitalist düzende nasıl geliştiğini yansıtmıştır. Sanayileşmeyle artan üretim, *laissez-faire* ekonomi felsefesiyle kişiye farklı albenili yollarla ulaşır. Kişinin tüketimi artırması için de reklam kullanılır. Bunun yanısıra toplumun değer yargıları değişir veya kasıtlı olarak yönlendirilir. Tamamen maddeciliğin ağırlık kazandığı değer yargıları edinir insan. Sonuçta tüketim bireyin büyük kent yaşamında varlık gösterebilmesi için en önemli araç olur. Kent yaşamının dinamiklerinin tersine, küçük yerlerde kişilerin başkaları tarafından tanınmama gibi bir sorunu yoktur. Zira, herkes birbirini tanımakta, ne olduğunu ve hatta ne olabileceğini bile bilmektedir. O yüzden süslü püslü kıyafetlere gerek yoktur. Olduğu gibi görünmek yeterlidir. Oysa büyük kentte kişinin tanınması ve varlığının diğerleri tarafından farkına varılabilmesi için bunlara gerek vardır. Bir yerde, görüntülü kimlik yerine geçmektedir. Romanda ise, bu gerçekler Carrie, Bayan Hurstwood ve Carrie'nin komşusu aracılığıyla aktarılmıştır.

Öncelikle Carrie, her dönem prim yapan 'güzellik' olgusuna sahip olduğunun bilincindedir ve bu güzelliğine yakışanı elde etmek amacındadır. Bu yüzden çevresinde gördüğü zengin kadınların kıyafetlerine sahip olmak, onlar gibi şık ve pahalı yerlere gitmek, lüks mekanlarda boy göstermek onun birincil amacı olur ve bunun için önüne gelen fırsatlara sonuçlarını düşünmeden evet

der. Öte yandan Bayan Hurstwood da benzer amaçla lüks harcamalara gider. Kızına zengin bir koca bulmak için hiç bir şekilde ilgilenmedikleri halde sezonluk at yarışı bileti alır. Dahası, kendilerinden daha zengin kişilerin yaz tatillerini geçirmek üzere gittiği Avrupa'ya, ekonomik güçleri yetmemesine rağmen o da kızını aynı yere göndermek ister. Carrie'nin apartman komşusuna gelince, onun da dünyasını dolduran en son moda kıyafetler ve saç modelleridir. Bütün gün Carrie ile bunlar hakkında konuşur, Carrie'ye hangi mağazada satılan hangi elbisenin yakışacağını söyler. Üretime hiç katkıları olmayan bu hanımlar, erkeklerinin ekonomik güçlerinin vitrinleri ve asalak tüketicileri olmaktan başka bir özelliği yok gibi gözükmektedir. Hatta Carrie'nin materyalist değer yargılarına karşı çıktığı için sağduyuyu simgeleyen Ames ile tanıştığı lüks bir restaurantta yaptığı konuşmalar buna daha iyi bir örnek oluşturur. Ames orada yemeğe gelen kadınların abartılı pahalı elbiseleri ve takılarının da lüks tüketimin belirtisi olarak eleştirisini yapar. Bu belki de Dreiser'in sesidir. Ames, bu restaurantta tüketilen yiyeceklere ödenen paraların hakettiğinden çok daha fazla olduğunu ve insanların boşuna para harcadıklarını söyler ve şu ifadeleriyle de Carrie sarsar. Zira Carrie ilk kez çevresindekilerden çok farklı bir düşünceyle karşılaşmıştır. Ames tanıdığı tüm erkeklerden çok daha akıllı, zeki ve kibardır. Ona saygı duyduğu için pahalı kıyafetler içindeki insanları eleştirirken onun söylediklerine önem verir. Ames'in şu sözleri aslında Carrie'ye ilerideki yaşantısı için bir uyarı niteliği taşıyorsa da boşunadır. Çünkü bunun farkına varacak düzeyde değildir Carrie.

... "Biliyor musunuz" dedi, "ben kimi vakit insanların bu şekilde bu kadar çok para harcamalarını ayıplarım."... "Bu yiyeceklere değerlerinden çok para ödüyorlar. O kadar gösteriş yapıyorlar ki!"... "İnsanın mutlu olabilmesi için bunlar gerekli değildir." (KC: 248-250)

Kıyafetlerin, kişinin iç dünyasını yansıttığı genel bir inanıştır. Gelfant, (1954: 77) giyim konusunda psiko-sosyolojik açıdan şu bilgiyi vermektedir:

Moda, mülkiyet sembolüdür ve bu da gösteriyor ki kent toplumunda kıyafetler büyük ölçüde sembolik rol oynamaktadır.

Modanın Dreiser'in eserinde stratejik bir rolü vardır. Zira, tüm karakterler ipeklerin, kürklerin ve mücevherlerin büyüüne kapılmıştır ve hayatlarının en kritik hatalarını da yaşamdaki güzelliği, sadece maddi şeylere sahip olmakla tanımlayarak yapmışlardır. Bu durumda eski, yırtık pırtık veya moda olmayan bir kıyafet kesinlikle yoksulluğu ve en alt sınıfı simgeleyecektir. Böylece bu insanlar, aşağılanacaklar ve o kıyafetin içindeki kişinin insani yönünü farkına varmak veya düşünmek akıla gelmeyecektir. Romanda Carrie, bu korkuyu içinde çok derin bir şekilde hissetmiştir. Kıyafetlerin onun için daha doğrusu toplum için çok önemi olduğunu çok kısa zamanda anlamıştır. Eski elbiseler içinde kendini düşünmesi en büyük kabustur. Drouet ile evlilik dışı bir yaşam sürmek ona ahlaksızca gelmiş ve onu rahatsız etmiştir. Bu yüzden ondan ayrılması gerektiğini düşünmüş fakat yolda fakir kıyafetler içinde dolaşan eski işçi kız arkadaşlarını görünce vazgeçmiştir. Zira, o eski kıyafetler daha doğrusu yoksulluk onun amaçlarına ve kurduğu hayal dünyasına ters düşmektedir. Onun dünyasında sadece maddi başarıya her ne şekilde olursa olsun ulaşmak vardır. Çünkü yaşamakta olduğu toplumun tüm değer yargıları ve yaşam biçimi bu yöndedir. Oysa, kent yaşamında, tüketime ve materyalist değer yargılarına paralel bir başka gerçek te vardır. O da -Fisher'in (1987: 175) kendi terimiyle aktarmak gerekirse- kent yaşamında herşeyin; ilişkilerin, evlerin, kıyafetlerin, v.b. tüketilerek eskitilip yerine yenisi konulduğu gerçeğidir.

Carrie'nin yanlış mutluluk anlayışı, içinde bulunduğu toplumun materyalist değer yargıları sonucu olduğu romanda birçok kez vurgulanmıştır. Broadway Caddesinde yürürken gördüğü kadınların güzel ve pahalı kıyafetleri karşısında eziklik ve biraz da utanç duyar: *"buradakilerle aynı seviyeye gelip onların arasında gezinmeye de can atıyordu. Ah, işte o zaman mutlu olacaktı."* (KC: 240)

John J. MURPHY (1968: 83), Carrie'nin mutluluk anlayışını şöyle yorumlar:

Bu kızın hikayesi temel olarak Amerikan yaşamı ve doğa kurallarının işleyişi sırasında hata yapan kadın ve erkeklerin karakterleri üzerindeki zararlı etkilere karşı bir şikayet olarak yazılmıştır. Carrie, bu hedeflerin ulaşılmasında mutluluk bulamadı; kendi ahlakını bozduğu için değil, zaten bu hedeflerin kendileri değersizdi, dolayısıyla hata onda değil toplumdaydı.

Carrie'yi böyle yanlış değerlere iten toplumun sahip olduğu materyalistik davranış biçimleri, gerçek bir şov dünyası olan Broadway caddesinde oldukça çarpıcı olarak yansıtılmıştır. Broadway Caddesindeki tiyatrolarda ve eğlence yerlerinde oyunlar, şovlar sahneleniyor. Ama esas şov, caddede yürüyen insanların sergilediği davranışlardır. Çünkü herkes birbirine yeni aldığı kıyafet ve mücevher/saç biçimiyle gösteriş yapıyor, başarısının ve zenginliğini yansıtıyordu. Dreiser, bu gerçeği 31. bölümde şöyle anlatıyor. Gözlemleri bir tür tarihi belge özelliği taşıyor:

Şimdi olduğu gibi o zaman da Broadway'e kadar yürümek şehrin en dikkate değer özelliklerinden biriydi. Matinelerden önce de, sonra da caddeyi sadece gösterişten hoşlanan bütün güzel kadınlar değil, aynı zamanda güzelleri seyredip güzelliklerine hayran kalmaktan hoşlanan erkekler de doldururdu. Bu gerçekten pek cazip bir güzel yüzler, şık kıyafetler geçidi oluyordu. Kadınlar güzel şapkaları, pabuçları, eldivenleriyle, kol kola girip, Ondördüncü Cadde'den Otuzdördüncü Cadde'ye doğru yürürler, mağazalara, tiyatrolara giderlerdi. Erkekler de alabildikleri en son model giyeceklerle gezintiye çıkarlardı. Bir terzi yeni elbise biçimleri hakkında ipuçları ele geçirebilir, ayakkabıcı son modayı öğrenebilirdi, şapkacı da şapkalarla ilgili yenilikleri. Güzel giyinmeye meraklı olan birinin yeni elbisesini daima ilk defa Broadway'de gözler önüne serdiği de gerçekten doğrudu..." (KC: 239)

İnsanların materyalizmin destek verdiği yanlış değerlerden kaynaklanan davranış biçimleri, kıyafete-dış görünüme verilen önemin yanısıra, bu gösterişin yapıldığı mekanlarda da gerçekleşiyor. Carrie'nin dolaştığı

Broadway caddesi gibi veya yemek yedikleri lüks restaurant gibi, B. Fitzgerald ve B. May birahanesi de bu şaşaalı gösteriş dünyasının bir başka mekanını oluşturuyor. Hurstwood'un müdürlük yaptığı bu nezih salon, üst tabakadan erkeklerin geldiği bir yer. Drouet'un da en şık kıyafetini giyip buraya uğramasının nedeni, orada görünmek ve diğer gerçekten zengin kişilerden en azından biriyle ahbaplık edebilmek ve bu sayede kendini tatmin etmektir. Maddi başarı elde edemediği halde, yapay da olsa bu zevki satın alabilmek onu dünyanın en mutlu insanı yapmaktadır. Dreiser'in aklı başında iş-güç sahibi insanların böyle gürültülü yerlere gelmesine bir anlam veremediğini ve vardığı sonucu şu cümlede görüyoruz: *"Bir garip ihtiraslar demeti, belli-belirsiz istekler böylesine acayip tesislerin ortaya çıkmasını sağlıyor, başka türlü olamaz da diyebiliriz."* (KC: 46)

5.4. Kent Yaşamının Ekonomik Gelişmeye Paralel Yeni Davranış Biçimlerindeki Rolü

Kent yaşamının kendine has özellikleri vardır. Karmaşık sosyal ilişkiler, değer yargıları, ahlak değerleri, farklı kesimlerin farklı toplumsal kuralları, ekonomik yapısı, kurumları, hızlı yaşam temposu, boğucu atmosferi ile kent yaşamı küçük yerlerdekinden çok farklıdır. Doğal olarak bireyin de bu olgulara tepkisi de değişecektir. Kent yaşamıyla edinilen davranış biçimlerini farklı açılardan ele almak gerekmektedir.

Kent nüfusunun çok yoğun olması, insan ilişkilerini zayıflatması açısından önemlidir. Küçük yerlerdeki yakın ve sıcak ilişkiler, büyük kentlerde yerini birbirine duyarsız, soğuk, yapay ve segmental (bireyin toplum içinde kişiliğinin bütün olarak tanınmadığı ve sadece ilgili kısmının gerekli ortamda ortaya çıktığı) ilişkilere bırakır. Blanche Housman Gelfant, (1954: 30-1) kent yaşamında insan ilişkilerine şu yorumu getirir:

Segmental ilişkilerde, kişi bir değerinin kişiliğinin yalnızca bir bölümüne tepki verir. Örneğin, büyük bir şehirdeki bir markette alışveriş yapan bir müşteri satıcı kadına değil satıcı kadına tepkisini verir: burada kişiliğin bütünü tamamen kaybolmuştur... maalesef birçok ilişki böyle segmentaldir, yani insanlar insanoğlu olmaktan çok birer araç-gereçmiş gibi davranmaya alışmışlardır. Özel ilişkilerdeki başarısızlık kişiyi bütün bir insan olarak değerini-hatta kimliğini bile- objektif olarak değerlendirememesine neden olur. Tanınmamak ve karşılık(tepki) alamamak insanı yalnızlık duygusuna iten ve kişiyi 'toplumsal boşlukta' yüzmesine neden olan temel noktalardır.

Chicago'ya geldiği ilk günden itibaren Carrie bu yalnızlık duygusunu pek çok kez yaşar. En yoğun ve çarpıcı olanını da Hurstwood ile New York'a geldiklerinde içine düştüğü yalnızlık duygusudur. Dreiser, Gelfant'ın yukarıda bahsedilen fikrini doğrularcasına, Hurstwood'u New York'a geldiğinde okyanusta bir damlaya benzetir.

"Hurstwood gibi bir adam, Chicago'da ne olursa olsun, New York gibi bir okyanusta belirsiz bir damladan farksızdır...Deniz şimdiden daha balinalarla doluydu. Adı bir balık gözden kaybolmak, hiç görünmemek zorundadır. Kısacası Hurstwood bir hiçti." (KC: 227)

Dreiser, yalnızca Hurstwood'un değil, Carrie'nin de yapayalnız bir hiç olduğunu, toplumsal ilişki açısından gösteriyor. New York'ta oturdukları apartman dairesinde, büyük kentlerdeki kalabalık içinde yalnızlık temasını onlar da yaşıyorlar. Koskoca apartmanda birçok aile oturuyor ve hiç kimse birbirini tanımıyor. Karşılaştırıldığında, belki de küçük yerlerdekine oranla fiziksel olarak birbirlerine daha yakın olan kent insanları, aslında sosyolojik olarak tamamen uzaktırlar. En bariz örnek te bireyin komşuluk ilişkisi düzeyinde yaşanan sosyolojik uzaklıktır. Dreiser, bu gerçeği Hurstwood ile Carrie'nin aralarında geçen konuşmada yansıtır. Carrie yaşadıkları apartmanda karşı daireye yeni komşu taşındığını ve henüz tanışamadıklarını söyler. Hurstwood New York gibi metropolde yaşanan komşuluk ilişkileri ile geleneksel sayılacak bir fikirde bulunur: *"insan bu şehirde ne çeşit insanlarla komşuluk ettiğini bilemez"* der. Buna karşın Carrie de kent yaşamında neredeyse evrenselleşmiş gerçeğin klişe sözünü eder: *" Bir düşünsene, bir yılı aşkın bir süreden beri bu*

apartmanda dokuz aileyle birlikte oturduğumuz halde bir tek kulu tanımıyorum. Bunlar da apartmana geleli bir ayı geçti, bu sabaha kadar hiçbiri tanımamıştım.”
(KC: 236)

Komşuluk ilişkilerinde gözlenen bireylerin birbirinden fiziksel olarak yakın ama sosyal ilişki olarak uzak olması bir başka deyişle büyük kent yaşamının insan ilişkilerine olan etkisi yakın akraba ilişkilerinde de yaşanmaktadır. Kent dinamikleri, aile bireylerini de farklı biçimlerde etkiler. Carrie'nin ablası Minnie de kardeşine karşı çelişkili davranışlar sergiler. Kardeşi olduğu için doğal olarak yakınlık beklenirken Minnie bunu gerektiği kadar göstermez. En sıcak, samimi ve korumacı ilişkilerin aile içinde yaşanması beklenir. Robert Shulman (1987: 287) Dreiser'in Hanson ailesini özellikle romanda yer verdiğini öne sürüyor:

Dreiser, Hanson ailesini, sayıları gün geçtikçe hızla artan geleneksel, tutumlu, çalışma ahlakı olan ve birşeylere sahip olmaya çalışan bireyselciliği temsil etmesi açısından kullanıyor. Dreiser Hanson'ın çocuğuna olan müşfik tavrını da kaleme alıyor ama aslında temel olarak aile ilişkilerini paraya dayalı ve soğuk olarak gösteriyor. Carrie'nin de onlar gibi zayıf aile bağları vardır. Bu yüzden Dreiser, piyasa (kapitalist-tüketici) toplumunun hem geleneksel hem de yeni gelişen ilişki şekillerindeki bağların yokluğunu vurguluyor. Geleneksel stilin sembolü durumundaki Hanson stockyards'da çok çalışıyor, şimdi sönük bir yaşam sürüyor ve gelecekte ise kendilerine ait iki parça arsa için para biriktiriyor.

Doğalcı yazarların insanın hem iç hem de dış güçlerle (forces) karşı karşıya kaldığı görüşü, Minnie'nin durumunu daha iyi açıklıyor. Daha doğrusu Minnie'nin Chicago'da kardeşi ile olan soğuk ve çıkarlarını güden materyalist temelli davranışına mazeret olabiliyor. Zira, Minnie, kardeşine gerektiği sıcaklığı ve korumacılığı yapamıyor. Eğer Minnie, Carrie ile benzer bir durumu-geçici olarak birarada yaşama zorunluluğu-daha küçük bir yerde örneğin bir kasaba veya köyde yaşasaydı, büyük ihtimalle ilişkileri olumlu yönde olacaktı. Alt sınıfın bir üyesi olan Minnie için zaten yaşam koşulları ağır ve zor. Minnie kocasıyla beraber, mevcut durumlarına gelebilmeleri için kimbilir ne kadar

mücadele edip zorluklar yaşamıştır. Aile olarak kazandıkları her kuruşun değeri onlar için çok fazla olacaktır. Herbert Spencer'in "the survival of the fittest" ve "the struggle for existence" deyimleri ışığı altında, Minnie'nin kardeşine olan mesafeli ve yalnızca kendi çıkarını gözetten davranışının nedeni daha iyi anlaşılıyor. Çünkü kardeşine verebileceği yakınlık bedelsiz değildir. Minnie, diğer kentliler gibi bireyci olmak zorunda kalmıştır. Gerçekçilerin 'rugged individualism' dediği acımasız bireysellik, biraz daha yumuşak şekliyle Minnie'de varolduğu söylenebilir. Eğer Minnie geleneksel kardeşlik ilişkisinden beklendiği gibi davranmış olsaydı, belki de Carrie bu duruma düşmeyecek, ne Drouet'un ne de Hurstwood'un kucağına düşmeyecekti.

David E. E. Sloane, (1992: 44-5) o dönemlerde Amerikan toplumunda aile ve yuva konusuna şöyle değinmektedir:

Nevarki yuva kavramının, göçmenlik statüsünden henüz çıkmış orta sınıf Amerikalısının üzerinde güçlü bir etkisi yoktur. Dreiser, Carrie'nin yaşamında varolmayan 'mükemmel yuvaya ait ilkelerin' insanı koruyan doğasına dikkat çekmeye çalışır. Carrie'nin Hanson'ın evinde sahip oluyor gibi gösterilen aile yaşantısında kendisini kurtaracak herhangi bir sevgi ve şefkat bulunmamaktadır. Bunun yerine Dreiser, bizlere insanlık duygusunu yaşatmak için asık suratlı Hanson'ı ve haksızlığa uğramış mazlum Minnie'yi sunar.

Kent ortamında sanayileşmenin hız kazandırdığı materyalist düşünceler ve değer yargıları kardeş ilişkilerini değil aile içinde karı-koca ve çocuklar arasındaki ilişkileri de etkilemiştir. Roman bu etkilenmeyi, toplumsal bir sorun olarak bize Hurstwood'un ailesi ile yaşadıkları aracılığıyla aktarmıştır. Alt sınıfa ait ailelerdeki ilişkileri, temelde herkesin kendini düşündüğü ve hatta düşünmek zorunda kaldığı koşullar şekillendirmektedir. Öte yanda, üst-orta sınıfa ait ailelerde, Hurstwood örneğinde görüleceği gibi, alt sınıf insanlarına benzer materyalist kaygılar ilişkileri belirlemektedir. Fakat bu kaygılar, kişinin hayatta kalmasını sağlayacak temel kaygılardan çok uzak, tamamen gösteriş yapmaya,

bir üst sınıfa ya da daha zengin kişilere kendilerini beğendirme, kendini kabul ettirme ve içlerine alma gibi kaygılardır.

Hurstwood'un aile bağlarının temelini tamamen ekonomik avantajlar ve toplumsal kurallar oluşturmaktadır. Bayan Hurstwood, kendisi ve çocukları için sosyal olarak çok hırslı bir kadın görünümündedir. (John J. McAleer, 1968) Ailesine çok düşkün bir kadın olan Bayan Hurstwood, hem kendisinin hem de çocuklarının toplumda iyi bir konumda olması için çabalamaktadır. Fakat bu, materyalist değer yargılarının ağır bastığı, insanı insan yapan değerlerden uzak bir çabadır. McAleer'in dediği gibi, o kendini tamamen maddiyatçılığa adanmıştır. Birçokları gibi o da yaşamı, mutluluğu ve huzuru ancak maddi başarı ve sosyal statü ile sağlayacağını düşünmektedir. Kişilerin duygusal yönlerini ve ihtiyaçlarını gözardı etmiştir. Hatta kendisinin ve kocasının bile böyle bir duygusal boşlukta olduğunu farketmemiştir. Ernest Burgess ve Harvey Locke (1945: 356) büyük kentlerdeki aile ilişkileri üzerine yaptıkları araştırmadaki aşağıda belirtilen noktalar, Hurstwood'un ailesi ile olan ilişkisini daha iyi yorumlamamıza yardımcı olacaktır:

Kentli aileler üzerine yapılan son bir çalışmada, Burgess ve Locke 'modern kentli Amerikan ailesinde bir aileyi birleştiren faktörlerinin çoğunun eksik olduğunu ya da minimum düzeyde olduğunu' vurgulamaktadır. Oysa köy ailesindeki üyeler 'bir bütün olarak çalışmakta bu da aile dayanışmasıyla sonuçlanır', kent ailesindekiler ise ayrı ayrı çalışır.

Gelfant da (1954: 33-4) bu düşünceyi paylaşır ve şöyle yorumlar:

Sanayileşme sürecindeki iş bölümü aileyi ekonomik bütünlük ve kişisel yeterlilikten yoksun kılar, aynen ticari eğlencenin gerekli olan toplumsal fonksiyondan yoksun kıldığı gibi. Sinema, bilardo, dans ve bowling salonları kişiyi evinden çıkarır ve çalışma şartlarının başlattığı aile parçalanma sürecini daha da hızlandırır. Ve küçük ve kalabalık apartman dairelerinde yaşamak ya ailenin dağılmasına ya da evin içinde gerginliğe neden olur.

Hurstwood'un ailesi ile olan ilişkisine, dokuzuncu bölümün 74. sayfasında Dreiser şu yorumu getiriyor: "hoşgörülükten, saygıdan yoksundu ki bunlar olmayınca da ev bir hiçtir." Hurstwood'un kızıyla olan ilişkisinin, Jessica daha küçük yaşlardayken oldukça iyi olduğunu öğreniyoruz. Ama aynı sayfada bulunduğu tahliller, Jessica'nın değiştiğini gösteriyor: 'Jessica şimdi onyedinci yaşında ağırbaşlı, bağımsız bir insan olmaya başlamıştı. Bu da anasına, babasına karşı pek büyük bir sevgi göstermesine engeldi.' Jessica'nın ve erkek kardeşinin gelişme çağına bağlı bazı davranış bozuklukları olması normaldir fakat burada dikkat çekilmesi gereken nokta, annelerinin çocuklarını yanlış eğitmesidir. Maddi açıdan hayallerini istediği ölçüde tatmin edemediği için, Bayan Hurstwood, çocuklarını babalarına saygı göstermeye zorlamaz. Zaten kocasıyla arasında sevgi, saygı ve heyecan olmaması Hurstwood'u içinde yıllardır küllenmiş duyguları alevlendirmesine neden olan Carrie'ye iter. Carrie ile ilişkisi ortaya çıkınca da, kocasıyla olan ilişkisini gözden geçirip iyileştirme yoluna gitmez ve hemen yüklü miktarda para ister. Sonuçta birbirlerinden kopmuş, aile dayanışması ve sevgisi olmayan göstermelik bir yuva portresi çizilir. Bu durumda, kent ortamında oluşan karmaşık toplumsal yapıda kişileri ruhsal ve fiziksel zarardan kurtaracak yeni şartlara uygun ortak ahlaki yönlendirmelere ihtiyaç vardır.

Aile bağları ve ilişkilerinin günün şartlarına göre etkilenmesi ve bunun romanda yer alması konusunda Gelfant şu yorumu yapıyor:

Dreiser'in romanlarında yüzeye çıkan bir küçük tema ise ailenin çöküşü ve bir geleneğe uymak için yetiştirilen daha büyük nesil ile karmakarışık modern dünyaya salınan onların çocukları arasında çakışan ideallerdir (amaçlardır). Ana-baba ile çocuk arasındaki anabağ paraya dayanmakta: bu bağ yıprandığında ana-baba kontrolü kaybetmekte. Duygusal bağlar Carrie'nin ve Hurstwood'un hareketlerini anlatmaya yardım eder. Carrie'nin kızkardeşi şayet Carrie'ye sıcak sevgisini belli edebilseydi Carrie belki de Drouet ile olan ilişkisine hiç sürüklenmeyecekti. (sayfa: 79)

Ernest Burgess ve Harvey Locke'nin bir çalışmasında bu ilişkilerin temeline şu yorum getirilmektedir:

Kavramlar ve toplumsal gerçekler olarak, topluluk ve kent birbirine zıt yapıdadır. Bir topluluğun özelliği olan toplumsal ruhsuzluk, yanyana varolan birbiriyle çatışan ve farklı olan kültürel kalıplar çerçevesinde varlığını sürdüremez. Çünkü hiçbir gelenek toplumsal olarak onaylanmış değildir, kişi de kendi toplumsal rolünün tanımı için geleneği kullanamaz. Ailenin ve kilisenin toplumu sonsuz olarak yönlendirememesi, topluluğun çöküşünün bir sonucudur; toplumsal dağılmanın sürecine de etkileri vardır. Toplumsal kurumlar bazen kişiyi engellerken, aynı zamanda ona ahlaki ve toplumsal rehberlik olarak olumlu işlevleri vardır. Bu işlevde başarısız oldukları zaman ise, kişiyi kendi içsel kaynaklarıyla başbaşa bırakırlar. Ahlaki bir yönlendirme olmadığı sürece kişi hem kendine hem de topluma zararlı kararlar verebilir.

Sister Carrie'de yansıtılan materyalizme dayalı toplumsal kurallar, Chicago'nun sanayileşme ve kentleşme ile hızlanan Amerikan Rüyası'nın ve insanların bu rüyayla yanlış (maddiyatçı) değerler peşinde koşmasına ortam sağladığını gösteriyor. Amerikan toplumunun yanlış değerleri materyalizmin üzerine inşa edilmiştir. Bu da somut olarak, şık ve pahalı kıyafetler, lüks restoranlar, pahalı arabalar, büyük evler, lüks mobilyalar, Avrupa'nın lüks otellerinde ve sahillerinde yaz tatilleri, abartılı ve ince detaylı görgü kurallarına uyma gibi noktalarda görülebilir.

Gerçek başarı ve mutluluğun ancak parayla sağlanabileceğine inanılmıştır. Bunun yanlış bir değer olduğu da Carrie'nin zengin ve başarılı bir tiyatro sanatçısı olduğunda bile mutsuzluğa ve yalnızlığa düşmesiyle ispatlanmıştır. Carrie sonunda amacına ulaşmış, para ve ün kısaca "başarı" sahibi olmuş ve bunlarla mutlu olacağını zannetmiştir. Ne var ki bunun insana mutluluk getirmediğini geç te olsa anlamıştır. H. Wayne Morgan (1965: 157) bu duruma şöyle dikkat çeker: *Carrie Amerika'nın yanlış değerlerini ve masumiyetini simgeliyordu çünkü kendisi görünenin dışında hayat hakkında hiçbir şey bilmiyordu.*

Kent yaşamındaki materyalizm, sadece sanayileşme ile gelişen ekonomiden değil, aynı zamanda çağdaş ve yenilikçi düşünme tarzından da doğmuştur. Yanlış değerler sonucu, paraya farklı anlamlar yüklenmiştir. Fakat bunun dışında da para insana manevi güç de vermiştir. Para, insanın kent okyanusunda içine düştüğü yalnızlığına ve çaresizliğine her ne kadar yapay ya da geçici olsa yine de bir çözüm getirmiştir. Satın alma gücü, kişiye güven vermiştir. Gelfant'ın paranın insan psikolojisi üzerine etkisi konusunda yaptığı yorum şöyledir:

...güvenli olmayan bir dünyada para ekonomik güvence sağlayabilir. Ama dahası duygusal güvenceyi de sağlayabilir. Eğer kişi kendisini toplumsal duyarsızlıkta başıboş dolaşan, büyük ölçüde insani olmayan mekanik bir sisteme ve başka insanlara bağlı olan kimsenin farkına varmadığı biri olarak hissederse, bu kişi aşırı bir tüketim ile bir parça kimlik edinmeyi başarabilir. Dış görünüş ve herkesin görebileceği mülkiyet/servet, derin, köklü bir acizlik duygusunu telafi eder. Birbirlerinin arasında birer yabancı olarak yaşayan insanlar için moda, statü ve başarıyı sembolize eder. Küçük toplumlarda bu tür bir sembolik gösteriş gereksizdir. Burada insanlar ne giyerse giysin, hangi model araba kullanırsa kullansın, insanlar birbirini tümüyle tanımaktadır. Ama insanların gerçekte anonim olduğu bir dünyada insanlar, ayarlanmış standartlara göre değerlendirilmiştir. Örneğin, zenginlik, parti işleri... (sayfa: 37)

Bu bilgiler ışığı altında romana bakıldığında, Carrie'nin hastalanıp işini kaybettiği zaman, kendini güvensiz hissetmesi daha iyi anlaşılabilir. Carrie'nin Drouet'dan bir türlü kopamamasının nedeni olarak da Gelfant'ın yukarıdaki yazıda belirttiği güvensizlik duygusu olduğu söylenebilir. Carrie ona aşık olduğu için değil, Drouet'un parayla ona güvende olma duygusunu yaşattığı için birlikte. Drouet'dan ayrılrsa, hem yapayalnız hem de parasız kalacaktır, kısaca güvende olmayacaktır. Romanın sonunda Carrie bunu kendi başarısı ve parasıyla sağlıyor ama yine de sağlıklı bir 'güvende' olma duygusu değildir. Çünkü, mutsuz ve yalnız bir Carrie olarak çıkmaktadır karşımıza.

5.5. Kent Yaşamında Kişilerin Edindiği Başarı Anlayışı Ve Buna Erişme Yolunda Verdikleri Çeşitli Mücadele Yolları

Bu çalışmanın ele aldığı dönemde (1890-1920) kent yaşamında hayatta kalma mücadelesi verirken kişiler çok zor durumda kalmış, bir sürü acılar yaşamıştır. Çünkü, her bireyin kendine göre peşinde koştuğu bir amacı olmuştur. Romandan örnek verirse, Hanson gibi birinin amacı, arsa alıp ev yapmak, ev sahibi olmak, Carrie için lüks içinde olmak, Hurstwood için hem sosyal-ekonomik statüsünü artırmak ve hem de unutmuş olduğu gençlik ve aşk duygularını Carrie ile yaşamak, Drouet için, hiç bir sorumluluk almadan zenginler gibi yaşamak. Bu liste uzayabilir ama kısaca, Willard Thorp'un (1960: 372) dediği gibi:

Duvarlarla çevrilmiş kent, Dreiser'in keşfiydi hem de en muhteşem keşiflerinden birtanesi, zira Amerikalılar bir insanın ancak çok çalıştığı takdirde yıldızlara erişebileceği gibi yanlış bir inanca sahiptirler. Carrie, kötü bir kız olmayı seçtiği için değil ama sonuçta yıldızlı başarısına aldanıyor.

Carrie'nin veya diğerlerinin amacına vardığında karşılaştığı bu sonucu tartışmadan önce, kent yaşamında başarılı olmak için verilen mücadeleyi anlamaya çalışmak gerek. Gelfant, bu mücadeleye - istisnalar hariç- 'a struggle for a possession of things', bir şeylere sahip olma için verilen mücadele diyor. Büyük kentlerden başka hiç bir yerde lüks eşyalar ve lüks yaşam tarzları bu kadar cazibeli, çekici ve göz alıcı değildir. Zaten eşyaya ve lükse gereğinden fazla değer ve anlam ancak kent dinamiği tarafından yüklenir. Küçük yerlerdeki sınırlı yaşam içersinde bu tarz tüketime gerek duyulmaz.

Romandaki karakterlerin amaçlarına ulaşmak için verdikleri mücadeleye bakıldığında, Hanson'ın gece gündüz demeden çalıştığını ve temel ihtiyaçların dışında hiç bir şey için bir kuruş bile harcamadığını görüyoruz. Onun

dünyasında sadece başını sokabileceği ve kendine ait olacağı bir eve sahip olmak var. Öte yandan Carrie hem amaçları hem de bunları gerçekleştirme yolları açısından Hanson ile taban tabana zıt bir durum sergiler. Carrie, başlangıçta kendi çabasıyla yani yapabileceği tek iş olarak gördüğü fabrikada çalışmayla amacını gerçekleştiremeyeceğini anlar. Bu durumda Drouet onun imdadına yetişir. Drouet bir basamaktır onun için. Daha sonra Hurstwood'u ondan daha üst bir basamak olarak görür ve hiç kendini sorgulamadan bu basamağa tırmanır. Sonraları bu da ona yetmez ve daha fazlasını ister. Bu kez şansı ve yeteneğiyle amacına ulaşır. Artık zengindir. Hurstwood amaçlarını az buçuk gerçekleştirmiş bir kişi olarak karşımıza çıkıyor. Müdürü olduğu birahane çalışmaktan çok memnundur. Ona hem statü hem de para sağlamaktadır. Duygusal yönden amacına Carrie'yle birlikte yaşamaya başlayarak ulaşır.

Romandaki bu karakterlerin amaçlarına vardıklarında karşılaştıkları sonuçlar ele alındığında ise ortaya tartışmalı sorular çıkıyor. Acaba gerçekleştirilen amaç, varılan başarı gerçekten bir başarı mı yoksa başarısızlık mı? Gelfant (1954: 54) bu noktaya şöyle değiniyor: "o zaman başarı için yapılan bütün mücadele, kişinin maddi şeylere sahip olma hayalini gerçekleştirip sonuçta duygusal bütünlüğü yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalması açısından alaycı olmuştu." Örneğin Hurstwood amacına ulaşıyor, Carrie'ye kavuşuyor. Ama işte o andan itibaren düşüşe geçiyor. Başarısızlıkla sonuçlanan bir başarı tablosu sunuluyor okuyucuya. Hurstwood işini, kariyerini, itibarını, ailesini ve sonunda Carrie'yi ve hayatını kaybediyor. Benzer durum Carrie'de gözleniyor. Minnie, Drouet ve Hurstwood derken, sonuçta ayaklarının üzerinde duran başarılı ve paralı bir sanatçı oluyor. Ama mutluluğun bunlarla elde edilmediğini anlıyor. Carrie için de sonuçta ulaştığı başarı mutsuzlukla noktalanan bir başarısızlık olup çıkıyor.

Kent yaşamı birey üzerinde baskılar yaratıyor. Bir önceki alt bölümde işlenen başarılı olma kaygısı, bu baskıların en başında geliyor. Başarılı olmanın içersinde temel olan kentte hayatta kalma mücadelesinin verdiği sıkıntıdır. Başarıyı elde etmek için gerekli şartlar, zaten kentin sosyal ilişkiler yapısında mevcut bulunmaktadır. Bu şartları Gelfant (1954: 37) şöyle sıralar: *rekabet, acımasızlık, samimiyetsizlik ve kayıtsızlık. Bu yüzden sosyal, ekonomik ve psikolojik faktörler, yüksek derecede bencillik ve benlik duygusu yaratarak birbirlerini desteklerler.* Bunun yanısıra, kent yaşamına özgü değerler sistemi de çelişkiler yaratıyor. Ayrıca kişinin önüne çıkan farklı sınıflara ait farklı ve çelişkili değerler ve bunlara bağlı çeşitli yaşam biçimleri onu bir seçim yapmaya zorluyor. Fakat seçenekler oldukça çeşitli ve zor olduğu için psikolojik olarak etkileniyor. 'Dissociated' yani karakteri çözülmüş kişiler yaratabilen bu baskılar sonunda kişi kaçıışı zinada, uyuşturucuda, alkolde arayabiliyor. Tabii sorunlarını çözmüyor ve daha da kötüleştiriyor. Böyle ruhsal çöküntüye düşen kişi sonunda intihara yöneliyor. İntihar sorunlardan sonsuza dek kaçış olduğu için çıkış yolu kalmayan bireye son çare oluyor. Bu ruhsal durumu ve sonucu, romanda, Hurstwood'da görüyoruz.

5.6. Dreiser'in Doğalcı Yazar Özelliği

Sister Carrie, Dreiser'in doğalcı akımın özelliklerini yansıttığı ve yaşamı o gözlükle algılayıp yorumladığı bir eser. Zaten sanayileşmenin ve kentleşmenin neden olduğu toplumsal sorunlar, bu tarz yorumla temel oluşturmaktadır. Özellikle romanda sahnelenen Chicago ve New York kentleri, kentleşmenin bireyi etkilemesi açısından doğalcılığa en uygun ortamı sunmaktadır. Yazar, doğalcı anlayışın çizgisinde varolan iki görüşü, karakterlerin ve olay örgüsünün içersinde harmanlamıştır. Bunlar, bireyin farkında olmadığı ve kontrol edemediği çeşitli güçler tarafından kuşatıldığı, kendi özgür iradesinin bile bazen sonucu değiştirmedeği böylelikle karamsar bir kaderin elinde oradan oraya sürüklendiği gibi düşünceleridir. Kişiyi belli

noktalara iten ana güdünün de 'desires', yani büyük kentlerde sanayileşmenin körüklediği tüketim olayı sonucu kişilerin duyduğu maddi 'arzu'lardır. Genel anlamda maddi şeylere sahip olma veya yaşama 'arzu'su insanları belli yollara iten güçtür. Bu arzu, insanların mutluluğa giden yolun maddi başarıdan geçtiği inancından doğmaktadır. Doğalcıların bu görüşü Carrie Meeber'ın yaşadıklarında gösterilmiştir. Bir diğer doğalcı görüş de Hurstwood'un kendi iradesinin dışında gelişen ve onun sonunu getiren olayların 'kader' veya tesadüflerin insan yaşamında etkili olduğudur. Bu iki görüşün iki karakter üzerinde olay örgüsü çerçevesinde yansıtılması yazarın doğalcı özelliğini göstermektedir.

Dreiser'in doğalcı özelliğinin bu iki karakter üzerindeki yansımalarına June Howard (1985: 44), 'doğalcı romanlardaki karakterlerin hem iç hem de dış kuvvetlerle yüzyüze geldikleri' geleneksel yorumu yapmıştır. Ayrıca, doğanın özellikle insanın yaratmış olduğu toplumsal güçlerin 'doğa'sının insanları sınırladığını bunun sonucunda, kişilerin hem kendi doğalarıyla ve hem de kişinin benliğinin sınırlarını belirleyen içgüdüsel ve çevresel güçler ile mücadele etmek zorunda kaldığını önermiştir. Toplumsal güç benliği ele geçirir ve romanda da görüldüğü gibi, benlik toplumun bir aynası olmaktan öteye gidemez. Howard'ın öne sürdüğü gibi, romandaki tüm karakterlerin özgürlükleri, (doğalcı bir roman olduğu için bunu söylemek daha kolay) hem doğa ve toplum ve hem de iç ve dış güçlerce sınırlanmıştır. Bu görüşlerin geçerlik kazandığı olaylardan bir tanesi Hurstwood'un başından geçenlerdir. Hurstwood, dış güçlerin etkisinden uzak özgür iradesini kullanarak bir davranışta bulunur. Yaşamını ve olayları kendi seçimiyle yönlendireceğini düşünür ve Carrie'yi kendine çekmek için elinden geleni yapar. Ona olan ilgisi, karısıyla aynı çatı altında yaşamayı günden güne çekilmez hale getirir. Bir gün şans eseri, çalıştığı yerin kasasının çekmecisini açık olduğunu görür. Yüklü miktardaki parayı avucuna alır. Bir an bu parayla Carrie'ye kavuşup onunla mutlu bir yaşam sürebilme hayalini kurar. Kasanın emniyet kilidi kazayla kapanır ve para

Hurstwood'un elinde kalır. Aslında onun amacı parayı çalmak değildir. Fakat kasa yanlışlıkla kapandığında Hurstwood'un da kaderi çizilmiş olur. Donald Pizer'in dediği gibi, bu bir yerde 'insanın bilinç altında yatan arzularının şans/tesadüflerle birleşmesi ve bir noktaya gelmesidir' (Howard, 1985: 44). Bir yerde, Hurstwood kendi kaderini kendi tayin etmiş denilebilir. Eğer Carrie'ye aşık olmasaydı bir başka deyişle, evli olduğu halde bir başka kadına ilgi duyma ve bunu yaşama gibi doğa kuralının toplumsal kuralların önüne geçmesine izin vermeseydi zaten kasanın kilitlemesi onun sonunu getirmezdi. Howard, şöyle bir yorum getiriyor bu konuya. "...klasik determinist akıma göre kişinin davranışlarını şekillendiren içsel ve dışsal güçler, özgür irade kavramının saçma bir şey olduğunu kanıtlamaktadır". Walcutt (1974: 101) Dreiser'in bireyin özgür iradesinin içsel ve dışsal güçler karşısındaki durumu konusundaki düşüncesini belirttiği kitabında şöyle söylüyor:

Dreiser, hayatımızı yönlendiren güçlerin etkin olabileceği kanunların olması gerektiğine inanıyor, ve bu kanunlar bilimsel açıklamalara açık olmalıdır. Bu yüzden insan ilişkilerinde temel bir determinizm olması gerekir. Fakat aynı zamanda, hepimizin belli ölçüde özgür iradesi, en azından sınırlı seçme özgürlüğü de olmalı, aksi takdirde hayat anlamsız olur.

Özgür irade ile ilgili diğer bir görüş de Richard Lehan (1991: 66) tarafından yapılmış. Özgür iradenin diğer kuvvetlerin baskın gelmesinden dolayı etkin olmadığını savunuyor Lehan. Örneğin karakterlerin seçim yapma durumunda kaldıkları her olay, aslında bir anlamda kendi başına bir güç oluşturmaktadır. Ve birey içine düştüğü durum görünüşte onun kendi özgür iradesiyle verdiği ama sonuçta seçim yaptığı konunun diğer güçlerden daha baskın çıkmasıdır. Bir anlamda bireyin 'özgür irade' dediği aslında insanın yaşamını şekillendiren 'güçler'den başka bir şey değil. İşte bireyin seçim yapma durumunda kaldığı bu tür ortamlar daha ziyade kent ortamında varılmaktadır. Kentleşme çok sayıda farklı seçenekleri doğurmakta, seçenekler-bir bakıma güçler- de kentleşmeyi etkilemektedir.

Sister Carrie'nin doğalcı bir eser olduğu Herbert Spencer'in, Darwin'in teorisinden yola çıkarak topluma uyarladığı evrim döngüsünün örneklerinden de kolayca görülebilir. Bu evrim döngüsünü Lehan (1991) kitabında şöyle açıklıyor:

Spencer, insanoğlunun tarihsel olarak tek tip (homojen) yapısal özelliği olan kölelik ve askeri toplumlarından uzaklaşıp yeteneklerin ve uzmanlıkların belirlediği (heterojen) endüstriyel toplumlara doğru gittiğine inanıyordu. Devasa kentler oluşturmamıza rağmen, doğayla olan temel ilişkimizden hiçbir zaman kopamayız. Hepimiz hasat ve kuraklık gibi ilkel olaylardan etkileniyoruz: örneğin kötü bir buğday rekoltesi bir toplumun her üyesini etkiler. Doğada olduğu gibi, güçlü olan yaşar.

Romanda Spencer'in bu düşüncesi yani daha karmaşığa doğru bir gelişme göstermesi, öncelikle Carrie'de göze çarpıyor. Carrie önüne çıkan olaylarla, daha doğrusu doğalcı bir terimle, 'kuvvetlerle' adım adım maddi bir yükselişe geçiyor. Basit mekanik bir süreç gibi dikey bir evrim geçiriyor. Wisconsin'den Chicago'ya gelirken, trende Drouet yerine Hurstwood ile karşılaşmış olsaydı ilk kez, Hurstwood belki de Carrie'yi şimdi olduğu gibi fark etmeyecek ve hatta ilgilenmeyecekti. Belki de kendinden çok aşağılarda görecekti. Çünkü Carrie'yle karşılaştığında, Carrie hem dış görünüş hem de sosyal statü olarak bir yerlere gelmişti. Bir bakıma trendeki Carrie, Hurstwood ile karşılaştığı zamanki Carrie değildi. Geçmişle karşılaştırıldığında, Carrie'nin Drouet sayesinde sosyal merdivenin basamaklarını bir hayli tırmandığı görülmüştür. İlk geldiğinde Hanson'ların yanında kalmasaydı, Drouet'un kollarına kendini bu kadar kolay ve çabuk atmayacak ve daha sonra da Hurstwood ile tanışmayacak belki de ünlü aktris Carrie Madenda olmayacaktı. Çünkü kardeşinin evinde çok sıkıntılı günler geçirmişti. Hanson'lar ona hayalindeki dünyanın aksine ona bir gelecek vadedemeyen yoksulluk ve lüksten uzak basit sıradan bir yaşam sunuyordu. Hurstwood ise Carrie'ye bu kadar arzulu bir şekilde tutulmasaydı, açık kalmış kasadaki paradan bu kadar etkilenmeyecekti. Carrie de Drouet'dan bu kadar sıkılmamış olsaydı, Hurstwood ile New York'a gitmeyecekti. Bu tür

örnekler çoğaltılabilir. Burada önemli olan Spencer'ın evrim döngüsünün Dreiser'in bu romanında yerini bulmasıdır. Dreiser'daki döngüyü doğumdan ölüme doğru akan bir nehre benzetiyor Lehan. (1991: 73) Carrie'nin yükselişinin Hurstwood'un düşüşünden ayrı düşünülemez olduğunu savunuyor Lehan. Birinin yükselişi diğerinin düşüşüne veya tam tersi neden oluyor. Fakat bu karakterlerin, kendi durumlarının yani bu sürecin bir parçası olduklarının farkında olmadıkları görülüyor. Lehan, bunu şöyle açıklıyor: Onlar, artık hayvanların içgüdüünün ürünü değildir, fakat aynı zamanda tam olarak gelişmiş zekaları da yoktur (1991: 73). Bu durumda onlara ahlaki değerler açısından sorumluluk yüklenemeyeceği düşünülebilir. Zaten Dreiser'in de böyle bir yorumda bulunmadığı bir gerçektir.

Romandaki karakterlerin-Ames hariç- sahip oldukları maddi şeyleri üzerlerinden çıkarıp attığınızda bir hiç oldukları görülebilir. Zira, Drouet'nun pahalı ve şık kıyafetlere sahip olması, Hurstwood'un lüks ve elit bir birahanenin üst düzey yöneticisi olması ve Carrie'nin tiyatrodaki oyunculuğundan gelen ünü olması dışında, hiç birinin benliklerini geliştirdiğini daha da ötesi belirgin bir kişilik yapıları olduğu söylenemez. Öte yanda Ames, dönemin genel değer yargılarının gözlüğüyle bakıldığında fark edilmeyen silik bir yapısı olmasına rağmen; diğer karakterlere göre benliğini geliştirmiş. Kalabalık arasında 'onlardan biri' olmasına yardımcı olacak ne şık ve pahalı kıyafetleri ne de sosyal bir statüsü vardır. Fakat diğerleri aksine, rüzgara kapılmış bir yaprak gibi oradan oraya bilinçsizce savrulmamakta aksine, hem kendi benliğinin hem de toplumdaki sorunların ayırımındadır.

Bir diğer doğalcı özellik ise kişinin biyolojik bir varlık olduğu ve hayvanlardan farklı olmadığı fakat kişiyi toplumda sarmalayan dış kuvvetler ve biyolojik varlık olarak insanın iç dünyasının (fiziksel ve ruhsal gereksinimleri ve duygularının) yarattığı kuvvetler arasında sıkıştığı düşüncesinin işlenmesidir. Bilindiği gibi doğalcılık, gerçekçiliğin biraz daha bilimin ışığı altında

felsefeleştirilmiş halidir. Hayatın daha bilimsel yorumlanmasıdır. Doğada geçerli olan güçlerin insan için de geçerli olduğu ilkesi savunulmuştur. Karakterlerin biyolojik konum ve şartlanmaları dolaylı olarak hayvan imgeleriyle verilmiştir.

Bu bağlamda hayvan imgeleri önce Carrie için kullanılmıştır. Carrie, maymuna, koyuna benzetilmiş, daha sonra Bayan Hurstwood için de benzetmeler yapılmıştır. Yirmi ikinci bölümde (sayfa 165) ' hayvanlar tehlikenin yaklaştığını çok önceden sezerlerse, Bayan Hurstwood da bir değişiklik kokusu almıştı' diyerek kadının sezgi gücü tasvir edilmiştir. Kitapta 324. Sayfada Hurstwood grev kırıcı olarak tramvayı polis korumaları arasından kullanırken içinden 'bunun, köpek gibi yaşamak' olduğunu geçirir. David E. E. Sloane (1992: 93), Hurstwood için kullanılan köpek imgesinin, onun yaşamdaki değişikliklerle başetme yeteneğinden uzak olduğunu göstermek için kullanılmış olduğunu öne sürmüştür. Carrie'nin küçük 'asker' arkadaşı Lola Osborne onun başarıya ulaştığını görünce bir uydusu oluvermiş ve Carrie'ye 'küçük pençeleriyle uysal bir kedi gibi' bağlanmıştı. (SC: 329). Kedi imgesi, akla ilk anda uysal, söz dinleyen bir kişi olma ve sahibine bağımlı yaşama fikrini getirir.

Sloane, (1992: 92) Amerikalı doğalcı yazarların dünyayı biraz doğal, biraz toplumsal biraz felsefi fakat asla birbirlerinden bağımsız olmayan içiçe girmiş, birbirine sarılmış ilişkiler kümesi olarak gördüğünü söylüyor. Sloane ayrıca 'insan toplumun aynasıdır, toplum doğayı yansıtır; hepsi birbirinden etkilenir ve bir tür etkileşim çemberi oluşturur der.' Böyle karışık ilişkiler içinde insan yine de yaşamını sürdürmek için doğadaki hayvanlar için de geçerli basit bir mantığa gerek duyar. O da hayatta kalabilmek için belli bir mücadele vermesi gerektiği ve sadece güçlü olanların ayakta kalabildikleri gerçeğidir. Bu gerçek, romanda, karakterlerin yaşamlarında, önce Chicago sonra da New York kentinde çeşitli açılardan gösterilmiştir. Sonuçta anlaşılan odur ki, doğalcılık görüşünde önemli bir nokta olan bireylerin doğada olduğu gibi

toplumsal yaşamda da vermek zorunda olduğu hayatta kalma mücadelesi, en çok kent ortamında yaşanmaktadır. Dreiser'in bu romanı, hem Chicago hem de New York sahnelerinde göstermiş olduğu gibi, kentin ve kentleşmenin bu mücadeleyi zorunlu kıldığına sanatsal bir kanıtıdır. İşte bu noktada Dreiser, bu gerçeği okuyucuya hatırlatmak istercesine, sık sık hayvan imgelemi kullanmış ve kenti doğaya ve kentte yaşayan insanları da doğayla mücadele etmek zorunda kalan canlılara benzetmiştir.

Blanche H. Gelfant , "What More Can Carrie Want? Naturalistic Ways of Consuming Women" (1995: 179) adlı yazısında, doğalcı romanların belirleyici özelliği olan 'desire: arzu'nun (tutku) deterministik yapısını oluşturduğunu savunuyor. Reklamların, kişileri psikolojik olarak etkilediği; görme, isteme ve sonunda satın alma eylemlerinin oluşmasına neden olduğunu söylüyor.

"Determinizm, Dreiser'in herkesçe bilinen, insanoğlunu karakterlerin arzu olarak tecrübe ettikleri açığa çıkmayan güdülere maruz kalan böcekler ve hayvanlara benzetmesini akla getiriyor. Arzu, romanda doğal bir kuvvettir fakat arzu edilen her şey, toplumun mutluluğunu sağlamayabilir. Bu yüzden doyumsuzluk hem ontolojik ve kültürel hem de toplumsal şartlanma ve bireysel içgüdüyle ilgilidir."

Carrie de hem kültürel hem de biyolojik olarak gördüğünü isteyip satın almaya şartlanmıştır. Carrie bir gün bir mağazada çok şık kıyafet görür. Elbisenin yakası sanki kulağına fısıldar. Elbisenin çekiciliği bir dış kuvvettir. Eğer Carrie'nin içinde de böyle bir elbiseye sahip olmak gibi yoğun bir iç kuvveti olmasaydı, ona o kadar cezbedici gelmeyecekti. Sahip olamayacağını bilmek de bu kadar yıkıcı olmayacaktı. Doğalcı yaklaşım ile ele alınan, maddeye daha doğrusu tüketime karşı olan bireyin 'arzu' duygusu, Dreiser'in de New York ve Chicago sahnelerinde gösterdiği gibi kent yaşamında daha yoğun yaşanmaktadır. Üstelik bu arzunun daha kolay tatmin edilme imkanı da bulunmaktadır.

Dreiser'in doğalcı bir yazar olduğu gerçeği romanda çeşitli örneklerle gösterilmeye çalışılmıştır. Dikkati çekilmesi gereken bir başka nokta ise, yazarın toplum içinde bireyin durumunu açıklarken kullandığı doğalcı görüşleridir. Ayrıca bu çalışmanın ele aldığı tarihler arasındaki yoğun sanayileşme ve kentleşme süreci içindeki Chicago ve New York metropollerinin yarattığı toplumsal sorunlar yine 'doğalcılık' bağlamında açıklanabilir.

BÖLÜM VI

6. CARL SANDBURG VE CHICAGO

(CHICAGO POEMS – CHICAGO ŞİİRLERİ)

Carl Sandburg Chicago Poems şiir kitabında Chicago'nun 1900'lü yılların başındaki ekonomik, coğrafi ve sosyolojik açıdan portresini çizmiştir. Dreiser ve Sinclair gibi doğalcı yazarların aksine, sanayileşme ve kentleşmenin yarattığı toplumsal sorunları sadece eleştirmek amacıyla dile getirmemiştir. Bir başka deyişle bu iki büyük gelişmenin birey üzerindeki maddi ve manevi tahribatı, toplumsal eleştirisinde merkez olmamıştır. Aksine, Amerika'nın ve Amerikalıların gelişmesi ve güçlenmesi açısından bu olgunun gerekli olduğunu ve bu acı ve sancılı dönemin mutlu son için yaşanması gereken geçici bir basamak anlamı taşıdığını savunmuştur. Şair bir yerde optimisttir, gururludur. Büyük gelişmelerin cereyan ettiği Chicago'da mücadele veren sıradan çalışan insanın aynı zamanda da mutlu olabildiğini göstermiştir. Şiirlerinde Sandburg'ün edebi kişiliğinin yansımasına bakıldığında, Dreiser gibi onun doğalcı yazar olma özelliği sezilmemektedir. Aksine, toplumsal gerçekçi bir yaklaşım göze çarpmaktadır. Sandburg'ün toplumda yanlış giden şeylerin bir açıklamasını sosyal Darwinizmde aramak yerine, siyasi kurumlarda gördüğü eksikliklerde aramıştır. (Highlights of American Literature, 1983: 146) Sandburg'ün Chicago'yu anlatan şiirlerine bir göz atalım.

6.1. Skyscraper - Gökdelen

Sandburg gerçekçi bir şair olarak Chicago'yu Chicago yapan tüm özellikleri bu şiirde olduğu gibi aktarmış. Kentin ve kentleşmenin kötü taraflarını gösterirken bir karamsarlık gözlenmez. O bu kötü yanları gelişmeye, ilerlemeye

doğru aşılması gereken birer basamak olarak görür. Kenti bu günlere güçlü dimdik ayakta herkese iş ve yuva vermek üzere duran ve herkese kucak aan tüm göçmenleriyle her sınıftan insanıyla elbirliğiyle oluşturulan tabiat anaya benzetir. Doğa gibi verimli, verici ve bir o kadar da mücadele gerektiren ve kendine özgü kuralları olan canlı bir varlıktır kent şairin gözünde. Bir başka deyişle şair, Chicago'dan gurur duymaktadır. Hazel Durnell (1965: 81) gökdelen şiiri için şu yorumu yapmaktadır:

Gökdelen mimarlık kavramını ve inşaat işçilerinin çalışmasını simgeliyor aynı zamanda bir anlam ve amaç taşıdığı için gülüşü, gözyaşları ve sırtlarıyla, iş dünyası ve yüksek duvarlarından tüm dünyaya mesajlar taşıyan binanın içinde yazılıp toplanmış tonlarca mektuplarıyla canlı gibi duruyor. şair bu yükselen yapılara gururla sesleniyor ve onları endüstriyel gelişmenin bir sembolü haline getiriyor.

Sandburg'n gözünde betimlenen gökdelen, her günün başlangıcında güneşin ve her günün sonunda yıldızların altında canlı bir yaratık gibi gözükmektedir. Bir bakıma 'Gökdelen' kişilik kazanmıştır. şiirin ilk dizesinde 'by day' diyerek her sabah faaliyete geçen gökdelen, son dizede yine 'by night' diyerek hem şiiri hem de gökdelende gerçekleşen hummalı çalışmayı bitirir. Aslında şair gökdeleni Chicago'ya benzetmektedir ya da gökdelen tek başına kenti temsil etmektedir:

Gün boyunca 'Gökdelen', duman ve güneş içinde bir karaltı gibi gözüküyor ve bir ruh taşıyor.

Ovalardan, vadilerden, kentin caddelerinden, insanlar dolur gökdelene ve yirmi kata dağılır ve tekrar caddelere, ovalara ve vadilere dökülür.

Bu binada da aynen şehirde olduğu gibi inanılmaz bir canlılık, hareketlilik, vardır. Ta ovalardan, vadilerden ve şehrin caddelerinden bu gökdelene her çeşit insan akmakta, birbirleriyle kaynaşmaktadır. Gün içersinde çeşitli yerlerden gelen çeşitli sınıftan insanlar bu gökdelende çalışmakta ve akşam

olunca da geldikleri yerlere geri dönmektedir. Buraya gökdelenin ne kadar çok kişiye ekmek kapısı olduğu anlaşılıyor. Kadını erkeğiyle, genç kızı ve delikanlısıyla bu gökdelen devasa bir bina olmaktan çıkıp canlı bir vücuda dönüşmüştür. Bu gökdelen bir geçmiş kazandıran, ona umutlar veren, gün boyunca binayı dolup taşıran her çeşit insandır.

Şair, gökdeleni betimlerken dolaylı olarak karşımıza sanayileşmiş bir kentin özelliklerini de vermektedir. *'Asansörler kabloları üzerinde gidip geliyor ve borular mektupları ve paketleri yakalıyor ve demir borular içeriye gaz ve su taşıyor, dışarıya da lağımı boşaltıyor.'* dizesi sanayileşmiş bir kentin simgesi durumundadır. Büyük bir teknoloji gelmiştir kente. Gökdelen bu teknolojiyi tüm damarlarında bir kan gibi taşımakta ve onu yaşamaktadır. Teknolojinin, gelişmişliğin bir anıtıdır gökdelen. Şair, binada elektrik, asansör, merkezi ısınma, su tesisatı ve kanalizasyon boruları gibi yeni teknolojik icatların kullanıldığını göstermektedir. Binanın kendisi ise kenti simgelemektedir: Burada terör, kazançlar, aşk serüvenleri, iş planları sürüp gitmektedir. Bu binayı inşa etmek kenti kurmak gibidir. Buraya emek veren ve bu bina için hayatlarını veren herkesin ruhu bu binaya sinmiş gibidir. Günün her saatinde, yağmur yağdığında, güneş açtığında, binanın her köşesinde, taş duvarlarında ve kolonlarında bu binaya verilen emek ve bunun için can veren bedenterin ruhu kendini hissettirmektedir. Şair, bu binanın yapımında emeği geçen bazı kişilerin başlarından geçeni anlatmaktadır. Örneğin sarhoşken bir başkasını öldüren ve hapse giren duvarcı (duvar ustası) veya bina yapımı sırasında düşüp boynunu kıran ve sonunda ölen bir işçi, şairin ele aldığı basit hayatların nasıl büyük bir binaya can ve ruh verdiği konusunda birer delil oluşturmaktadır. Gökdelendeki bürolarda da çeşitli insanlar çalışmaktadır. Kapalı kapıların arkasında bir diğerinden habersiz herkes kendi işini yapmaktadır.

Burası basit bir bina değildir yalnızca, bir yerde kentin simgesidir. Farklı kişiler ve farklı işler ile şehri yansıtmaktadır. Bir başka deyişle, burası, şehirdeki

canlılığın, emeğin, paranın, göçün, kısacası doludizgin bir enerjiyle yaşayan bir şehrin küçük bir minyatürüdür. Burada yoğun iş gücü kaynağını görebiliriz: memurlar, avukatlar, mühendisler ve bunların yaptığı yüzlerce yazışmalar. Sadece işçilerin değil aynı zamanda bürolarda çalışan genç kızların sevinçlerini ve hüznüleri de bu binaya ruh vermektedir. En alt tabakadan en üst tabakaya kadar her sınıftan insan bu binanın canlı bir varlık gibi olmasını sağlayacak ruhu vermiştir. Şair, kişilerin ruhlarını gökdelene aktardıklarını ve bu yüzden binanın da orada çalışan herkes gibi nefes alan bir canlı olduğunu şu dizelerde dile getirmektedir:

Hayallerini, düşüncelerini ve anılarını bu binaya verenler, gün boyunca binaya akın akın girip çıkan erkek ve kadınlar, delikanlı ve genç kızlardır.

Bir adam tavandaki kirişten düştü ve boynunu kırdı-şimdi işte tam burada-ruhu binanın taşlarına girdi.

Ofislerde çalışan her kızın gülüşleri ve gözyaşları binayı yönetenlerin ki gibi gökdelenin ruhuna girer.

Bina şehir gibi her yana ağını, kollarını sarmıştır. Burası tüm insanlara aittir. 'Yabancı dillerde konuşan temizlikçiler çalışıyor. dizesi, göçmenlerin de burada çalıştığını başka bir deyişle kentte ki göç gerçeğini gösteriyor. Burası kapitalist bir şehirdir ve bu bina da paranın bir ürünüdür. Bir eksen gibi bu binanın daha doğrusu paranın etrafına toplanmıştır hem insanlar hem de kentin ta kendisi. Binada ışıklı panolarla marketlerin ve ürünlerin reklamı yapılmaktadır.

Kapitalist sistemin beslediği tüketim olayının nasıl desteklendiğini şu dizelerde göstermiştir şair: 'çatıda elektrik aleviyle yazılmış kelimeler, insanlara parayla nereden ne satın alabileceklerini, evlerinden kilometrelerce öteden söylüyor'. Bu dizeler, gözalıcı, parlıtlı reklamcılık yöntemleriyle kişilerin nasıl tüketime yöneltildiğini ve kentleşme ile kapitalizmin nasıl omuz omuza birbirine

destek verdiğini gösteriyor. Kapitalizmin sağladığı rekabetçi ve serbest girişimci ortam büyük kentlerin oluşumuna hız kazandırmış, kentleri dolduran milyonlar da bu kapitalist sistemin büyümesine neden olmuştur. Sandburg bu gerçekleri yalın bir dille dönemin tarihini verircesine anlatmaktadır.

Şiire döndüğümüzde son dizelerine doğru, masalsi bir anlatımla akşam olup çalışanların gökdeleni terk ettiğinde kimlerin ne yaptığını anlatılır. Herkes bürosunu kapatmış ve koridorları karanlık ve sessizlik kaplamıştır. Güvenlik görevlileri tek tek her yeri kontrol etmektedir. '*Çelik kasalar köşelerde duruyor. Paralar bunların içine istifleniyor*' dizeleriyle, binada daha doğrusu Chicago kentinde iyi para kazanıldığı ve paraların çelik kasalarda korunduğu anlaşılmaktadır. Bu dizelerle ayrıca, sembolik anlamda paranın binayı ayakta tuttuğu da düşünülebilir. Paranın binayı, binanın da parayı meydana getirdiği ve dolayısıyla da sanayi merkezi olması Chicago'yu milyonları kendine çeken zengin bir kent durumuna getirdiği söylenebilir.

Özetle söylenirse, şair göğe yükselen bu binaya gururla sesleniyor ve onu endüstriyel gelişmenin bir simgesi olarak görüyor. Ayrıca, 'Gökdelen' şiiriyle adeta Chicago'nun kentleşme sürecinin tarihi tanıklığını yapıyor. Okura sanatsal bir kanıt sunuyor.

6.2. Mamie

Carl Sandburg, Chicago Şiirlerinde sıradan insanlara, onların duygularına ve basit yaşamlarına yer vermiş. Gay Wilson Allen, bunun Sandburg'un eserleri için yarattığı bir fanteziden uzak, dönemin sosyal bir olgusu olduğunu savunmaktadır. (Allen, 1972: 18) Gerçekten de, sanayileşmenin en çok geliştiği bu dönemde Amerika'da en alt düzey insanların iç karartıcı yaşam mücadelesi Sinclair, Dreiser gibi değer yazarların eserlerinde de belgesel nitelikte aktarılmıştır. Diğer yandan, Allen'ın

da belirttiği gibi, Sandburg'ün Chicago Şiirlerinin en belirgin teması sıradan insanların hiç tanımadıkları mutluluk ve güzellik arayışıdır. Bu arayış Dreiser'in Sister Carrie'sinde olduğu gibi, Sandburg'ün "Mamie" adlı şiirinde de çok yalın ve çarpıcı bir dille gösterilmiştir. Carrie de küçük bir yer olan Wisconsin'den kalkıp Chicago'ya geldiğinde hayal ettiği mutluluğun ve zenginliğin yerine açlık, soğuk ve sefalet görmüştü. Sonuçta ünlü bir tiyatro artisti olmasına rağmen mutlu değildir. Mamie şiirinin kahramanı Mamie de Carrie gibi küçük bir Indiana kasabasında benzer mutluluk hayalleri kurar. Ve bunları gerçekleştirme umuduyla büyük kent Chicago'ya gelir:

Mamie küçük bir Indiana kasabasının demir parmaklarına başını dayamış, bütün trenlerin gittiği bir yerlerde duygusal ve büyük şeyler olduğunu düşünmüş ve bunları hayal etmişti.

Kent, insana küçük yerlerde hayal edemeyeceği düşleri sunuyor. İnsanlara bir amaç edinme olanağı veriyor, bir de bunları gerçekleştirme ortamı sunuyor. Gerisi kişinin kendi yeteneklerine ve şansına kalıyor. Doğalcıların dünyayı algılamalarıyla bu çoğunlukla kalıtıma ve çevreye biraz da kadere bir başka deyişle tesadüflere bağlı oluyor.

Mamie'nin öyküsü şöyle: yaşadığı kasabadaki tekdüze yaşamdan, çok yakın ve bir o kadar da kısıtlayıcı ilişkilerden sıkılmıştır: '*Berber dükkanındaki çocuklardan, postanede havadan sudan konuşan kişilerden, kilisede dedikodu yapanlardan ve bando takımının Dört Temmuz ve Dekorasyon Günlerinde çaldıkları hep o eski parçalardan çok bunalmıştır*'. Bu, gelişmeden uzak kısırdöngü yaşam biçimi onu boğmuş kısaca bu kasaba ona artık dar gelmiştir. '*...big things off somewhere the way the railroad trains all ran*'-bütün trenlerin gittiği başka diyarlarda, "daha farklı büyük şeylerin' olabileceğini düşünmüştür. Bu 'şeylerin' ne olduğu isimlendirilmemiş olmasına rağmen, anlaşılabilir ki Mamie için her günün aynı olduğu, yarının daha farklı olma ihtimalinin olmadığı

bu yer, onu önce intihar etmeye daha sonra da bu düşünceden vazgeçip Chicago'ya itmiştir. Ölüm fikri aklına geldiğinde şöyle düşünmüştür:

Eğer öleceksem, hiç olmazsa Chicago caddelerinde macera, aşk peşinde koşarken, bunları ararken öleyim' demiştir.

Diğer genç kızlar gibi Mamie de Chicago'ya gelir ve en alt düzeyde bir iş bulur. Haftada altı dolar kazandığı bu iş yeri bodrum katındadır. Burada şairin göstermeye çalıştığı, dönemin gerçeğidir. Genellikle vasıfsız olan bu genç kızlar, az paraya, çalışma koşulları sağlıksız olan yerlerde iş bulabiliyorlardı. Mamie, Chicago'da karşılaştığı yeni yaşam biçimi ve farklı yaşam mücadelesi ile bu kez daha fazla bunalmış olmalı ki bunu, dönemin gerçeklerinden tahmin edebiliyoruz. Zaten Sandburg de Mamie'nin yaşadığı kasaba hayalini kurduğu ve elde etmek istediği şeylere Chicago'da kavuşamadığını söylüyor. Burada büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Mamie'nin Chicago'nun dışında belki başka yerlerde "hiçbir zaman yıkılmayacak gerçek hayallerin, maceranın ve büyük şeylerin olabileceğini umut ettiğini" söylüyor. Mamie bunlara kavuşmayı hayal etmekteydi. Fakat aksine acı gerçekler Mamie'nin bunları yaşamasına fırsat vermedi. Belki de doğalcıların insan yaşamında önemli bir faktör olan şansın Mamie için çarkını döndürmediği düşünülebilir. Bilindiği doğalcılar, çevrenin birey üzerinde ezici bir gücü olduğuna inanmaktaydılar. Mamie de şiirde açıkça gösterilmese de dıştan gelen ekonomik ve toplumsal baskılar ve hayallerinin temelindeki arzular-tutkular gibi içsel güçler altında sıkışmış bir karakter. Sandburg, bu baskılar altında ezilen Mamie'nin yazgısını istese de değiştiremediğini ve bu güçten yoksun olduğunu gösteriyor. Fakat yine de Mamie'nin, sosyal Darwinizmi kanıtlarcasına, hayatta kalma başarısını gösterdiğini anlıyoruz. Güçlü olanın hayatta kaldığı görüşünü kanıtlayan, son dizedir. Zira, burada Mamie'nin umudunu her şeye rağmen yitirmediğini, başka yerlerde şansını deneme gücüne sahip olduğunu anlıyoruz:

Ve Őimdi yine baŐını eskisi gibi demir parmaklıklara dayıyor ve Chicago'dan, duygusal ve bűyűk Őeylerin ve asla yok olmayacak gerçek hayallerin olabileceđi yerlere giden demiryollarının bulunduđu bűyűk bir yerin olup olmadığını merak ediyor.

6.3. Fog - Sis

*Sis o kűçűk kedi
adımlarıyla gelir
Sessizce oturur
limana ve kente bakar
tepeden ve sonra
yoluna devam eder.*

'Sis' Őiiri herkesin kolayca anlayabileceđi bir Őiir. Kısa ve basit. Tıpkı sıradan Amerikan insanının basit yaŐamları gibi. Ancak bu sadeliđin altından farklı yorumlar ortaya çıkabilir. Burada Sandburg kentleŐme olgusuna iki kelimeyle deđinmektedir. Dűrdűncű dizedeki liman ve kent kelimeleriyle, bir kentin nehir/deniz kenarında kurulduđu anlaŐılabilir. Bu da bir bakıma kentlerin çođu kez ticaretin, ulaŐımın ve taŐımının gerçekleŐmesine elveriŐli olması aŐısından su kenarına kurulduđunu tekrar kanıtlamaktadır. Ayrıca, kente sis ve kedi metaforuyla baŐka anlamlar yűklenmektedir. Burada sis, kedinin sessizce minik ve yumuŐak adımlarla geliŐine benzetilmiŐtir. Limana ve kente tepeden bir kedi sessizliđinde Őűyle bir bakıp yavaŐ yavaŐ yoluna devam eder ve kenti kaplar. Daha sonra da herŐeyi bir anda gűrűnmez kılar. Siste kente karŐı biraz sitem var gibidir. Sanki tepeden kente içli içli bakıp sonra da gűrdűđu manzaradan rahatsız olduđu için çekip gittiđi dűŐűnűlebilir. Çűnkű burası limanıyla, sanayisiyle, ticaretiyle bűyűk bir kenttir.

North Callahan ise (1987), Sis'in Sandburg'űn yarattıđı yeni bir Őiirsel senfoni içinde içsel bir melodi olan, yalın ve hareketli bir Őiir olduđunu sűylűyor. Bir bakıma Sandburg'űn ta kendisi olduđunu savunan Callahan (1987: 60),

şairle şairi özleştiriyor: *aktif, değişken, gelişen bir şair ve şiir*. Bu noktada sis gibi şairin de özgür olduğunun vurgulandığı düşünülebilir.

6.4. Fishcrier, Picnic Boat ve Happiness – Balıkçı, Piknik

Sandalı ve Mutluluk

Bu üç şiir, genelde, mutluluk şiirleri olarak isimlendirilmektedir. Bu şiirlerde şairin basit şeylere olan sevgisini ve sıradan insanların ne kadar zor şartlarda yaşam mücadelesi verseler bile yüzlerindeki tebessümlerine duyduğu hayranlığı görülmektedir. Henry Hansen da (1992: 308) Sandburg'ün mütevazı meslekleri yücelttiğini söylüyor. Sandburg, Maxwell caddesinde el arabasıyla balık satan Yahudi'nin, balık sattığı ve tanrının balığı yarattığı için yüzünün mutluluktan parladığını dile getiriyor:

Maxwell Caddesinde, ocak ayında mısır anızları üzerinde esen kuzey rüzgarı gibi sesiyle bağırın Yahudi bir seyyar balık satıcısı biliyorum.

Elindeki ringa balığını zengin müşterilerine Pavlov dansı yapar gibi neşeli bir tavırla sallayarak gösteriyor.

Yüzü, balığı sattığı için, Tanrı balığı ve malını el arabasıyla bağırarak sattığı müşterileri yarattığı için müthiş derecede mutlu bir adamın yüzüdür.

(“Fish Crier” şiirinden)

Öte yanda “Happiness” şiirinde bir gurup Macar asıllı Amerikalı'nın hafta sonu tatilini aileleriyle birlikte neşe içinde geçirdiğini anlatıyor. Aynı şeyi Polonya asıllıların da yaptığını “Picnic Boat” şiirinde gösteriyor şair. Burada da mutluluğun ne olduğunu anlatılıyor. Michigan Gölünde, bir Pazar günü tekne turundan dönen Polonyalıların neşeli şarkılar söyleyerek, kentin ışıltılı güçlü ve zengin görüntüsünün bir parçası olduğu gösteriliyor. Kentin mimarı olan bu insanlar, her şeye rağmen, neşelenme, eğlenme ve mutlu olma şansını kaybetmemişlerdir:

Büyük bir piknik botu, Saugatuck şeftali tarlalarından Chicago'ya eve döner.

İskeleme vuran dalgaların üzerinden boşuk bir cevap gelir, yuvaya dönenler için Polonya halk şarkısı çalan trompetin ritmik vuruşundan.

(Picnic Boat şiirinden)

“Happiness” şiirinde ise şair mutluluğun tanımını araştırırken Desplaines Nehri boyunca birkaç Macar ailenin neşe içinde eğlendiklerini görür ve profesörlere sorduğu mutluluğun ne olduğunu bu insanlarda anlar:

Hayatın anlamını öğreten profesörlere bana mutluluğun ne olduğunu anlatmalarını istedim.

Şair çeşitli uzmanlara mutluluğun tarifini sorduysa da yanıt bulamaz. Oysa o kadar basittir ki mutluluk. Bir Pazar günü bir akordeon ve birkaç bira aile ortamında yaşanan güzelliştir. Şair gerçek mutluluğun Macar işçilerin aileleriyle neşe içinde eğlenmeleri olduğunu keşfeder. Ve böylece şiirin son dizesinde mutluluğun tanımını verir:

Ve ağaçların altında karıları ve çocukları ve bira fiçileri ve akordiyonlarıyla bir grup Macar gördüm.

Şairde, doğalcılarda pek rastlanmayan iyimser bir tavır sezilebilir. O, çağdaşlarının aksine, işçi sınıfının yaşadığı iç karartıcı mekanlarını, onların kasvetli ve sefil yaşamlarını değil de, umut ve mutluluk duygularını kaybetmemiş basit fakat güçlü kişileri resmetmiştir. Ayrıca, Sandburg'ün bu üç şiirde ele aldığı insanların, Macar, Polonyalı ve Musevi asıllı kişiler olduğu için, şairin ırk ayrımı yapmadığı ikinci kuşak göçmenlere karşı önyargısı olmadığı anlaşılabilir. Şairin asıl önyargıyla yaptığı şey, mutluluğun tarifini (ne olduğunu) öğrenmek üzere öncelikle Profesörlere danışmasıdır. Sanki herşeyi yalnızca konusunda uzman olmuş, bilgili, kültürlü, üst düzey kişilerin bileceği

önyargısıdır bu. Oysa, Sandburg, mutluluğun, nehir kenarında, ağaçların altında çocuklarıyla eğlenen bir grup Macarın kahkaha seslerinde ve çaldıkları akordiyonun çıkardığı müzik nağmelerinde olduğunu anlar. Bu, mutluluğun çok zor ve ulaşılmaz olmadığı, aksine, görebildikten sonra en basit şeylerde yattığının bir kanıtıdır.

6.5. Chicago

Carl Sandburg bu şiirinde Chicago kentinin iki yüzünü çok çarpıcı ifadelerle okuyucuya sunuyor. Birinci yüzünde, sanayileşmiş, gelişmiş bir ekonomisi olan zengin ve güçlü bir kent portresi çiziyor. Diğer yüzünde ise, tüm bu gelişmelerin yarattığı toplumsal sorunları anlatıyor.

Birinci yüzüne bakıldığında ilk dikkati çeken nokta, şairin Chicago'nun ekonomik özelliklerini çok gerçekçi ve çarpıcı bir dille anlatmasıdır. Bir bakıma, şiirin bu tanıtıcı bölümündeki anlatım, şiire belgesel bir nitelik kazandırmaktadır:

*Dünyanın Domuz Kasabı,
Alet-edavat İmalatçısı, Buğday Ambarı,
Demiryolu Döşeyicisi ve tüm Milletın Yük Taşıyıcısı;
Fırtınalı, kısık sesli, kavgacı,
Geniş Omuzlar Kenti:*

Bu dizelerde, Chicago'nun, dünyanın et merkezi (tüm dünyanın domuz kasabı) ve buğday ambarı olduğunu görüyoruz. Tek başına bu bile Chicago'nun güçlü ekonomisiyle milyonları kendine çeken bir iş sahasına sahip olduğunu anlamamıza yetiyor. 19.yüzyılın ikinci yarısından sonra hız kazanan tarım, kerestecilik, hayvancılık ve makine yapımı, üretimlerini, demiryolu ve kentin gölleri ve nehirleriyle yapılan su yolu taşımacılığının desteğiyle artırmıştır.

Kentin ikinci yüzünde ise Sandburg'ün toplumsal gerçekçi yaklaşımla Chicago'da yaşanan sanayileşme ve kentleşmenin ortaya çıkardığı toplumsal sorunları ele alışını görmekteyiz. Philip Yannelta'nın The Other Carl Sandburg (1996: 57) kitabında Sandburg'ün toplumsal sorunları dile getirmesi konusunda şu yorumu yapmaktadır:

Sandburg reformcuların, kentleşme karşıtı mücadelelerin ve banliyöcülerin tipik şikayetlerine atıfta bulunmuştur. Onların gözünde kent 'lanetli-günahkar', 'sahtekar' ve 'acımasız'dır. Sandburg tüm bu aşağılayıcı tavırlara alaycı bir şekilde cevap vermiştir.

Sandburg'ün cevabı şöyledir: Evet, Chicago lanetli-günahkar, çünkü, gaz lambalarının altında köy çocuklarıyla oynaşan yüzleri boyalı kadınlarınızı gördüm. Evet, Chicago sahtekar, çünkü katillerin öldürdüklerini ve sonra da serbest bırakıldığını gördüm. Evet, Chicago acımasız, çünkü, kadınların ve çocukların yüzlerinde ahlaksız açlığın izlerini gördüm.

Bu yürek paralayıcı sorunların yanısıra, Sandburg umutlu bir sesle, Chicago kentini yüceltiyor ve onu buluş çağındaki kabına sığmayan bir delikanlı gibi enerjik, hareketli ve coşkulu görüyor. Bir başka deyişle toplumsal sorunların varlığını kabul ediyor ama bunlara karşın çok da güzel önemli gelişmelerin olduğunu söylüyor ve Chicago'yu şöyle tanımlıyor:

....

*Çıplak kafalı,
Küreyen,
Yıkan,
Planlayan,
Yapan, kıran, yeniden yapan,*

...

Kaderin o berbat yükünün altında, gülüyor genç bir adamın gülmesi gibi,

...

Gençliğin o sinirli, boğuk sesli, kavgacı kahkahasını atan, yarı çıplak, terli,...

Şair Chicago hakkında söylenen, klişeleşmiş sözlere karşılık kentin bilinmeyen ya da dikkat edilmeyen öbür yüzüne bakıyor, bu madalyonun öbür

yüzüne bakmak gibi oluyor. Madalyonun bir tarafında kentleşmenin ürünü olan ve çürümüş bozulmuş yaşam biçimlerini sergilediği için doğal olarak toplumun hemen tepkisini ve yargılamasını çeken bir tablo görüyoruz; fahişelik, şiddet, cinayet ve adaletsizlik:

Bana senin günahkar olduğunu söylüyorlar ve ben onlara inanıyorum, zira gaz lambalarının altında, çiftçi/köylü çocuklarını baştan çıkararak yüzleri boyalı kadınlar gördüm.

Ve bana sahtekar olduğunu söylüyorlar ve ben şöyle yanıtlıyorum: Evet, doğru, katillerin adam öldürdükleri ve sonra tekrar öldürmek üzere serbest bırakıldığını gördüm.

Ve bana senin acımasız olduğunu söylüyorlar ve ben de şunu söylüyorum: Kadınların ve çocukların yüzlerinde açlığın izlerini gördüm.

Bütün bu bozulmuşluklar insanın ahlak yapısını, değer yargılarını ve inançlarını sarstığı adaletsizliğin günlük yaşamın doğal bir parçası olduğu için madalyonun öbür tarafındaki tabloyu görmemizi imkansız hale getiriyor. İşte burada şairin bize ayrıntıların, renklerin ve şekillerin tamamen farklı olduğu bir tablo çizmek gibi bir görevi başlıyor. Ve bu noktada artık Chicago'nun mu yoksa orada yaşayan insanların mı anlatıldığını anlamamız olanaksızlaşıyor, çünkü Chicago yazarın yarattığı tabloda orada yaşayan her insanın doğal bir parçası oluyor ve bundan da öte orada yaşayan her insanda şehrin bir yapısı oluyor. Chicago bir insandır bizim gözümüzde artık: güçlü, sapasağlam, ayakta duran, canlı, kurnaz ve becerikli:

Gel de bana bu kadar güçlü ve kurnaz ve kaba ve canlı olduğu için başı dik, gururla şarkı söyleyen başka bir şehir göster.

Şair, aynı zamanda, Chicago ile insanların birbiriyle ne kadar çok kaynaştıklarını, hatta birbirlerinin ayrılmaz parçaları haline geldiğini göstermeye çalışıyor. Chicago insan emeği, emeğin alın teri, zor koşullar altında uzun saatler çalışarak yaratılmıştır. Fakat bunun karşılığında Chicago da onlara bu emeğin kullanılması için ortam yaratmıştır. Onlara iş sağlamıştır:

Üst üste binen işlerin arasından fırlayan manyetik küfürler, işte burada şehirlere karşı direnen uzun boylu cesur insanlar.

Kent onlara çok önemli bir eser yaratma olanağını sağlamıştır. İnsanlar mutludur bundan. İnsanlar gurur duyarlar bu şehri yaratmaktan. Ne kadar zor şartlarda çalışıp üstleri başları kirlense de, sonuçta Chicago gibi bir şehrin oluşumunda payları olduğu için mutludurlar. Bu da onların yüzlerine yansımıştır: *“Dumanın içinde, yüzü gözü tozlu beyaz dişlerle gülümsüyor.”* Şehri bir sanat eseri gibi yaratan basit, cahil işçiler her savaştan galip çıkmış birer savaşçı gibidirler. Chicago mutludur artık, Chicago'nun kalbinde damarlarında yaşayan halk ta mutludur:

Hatta hiçbir zaman kaybetmemiş cahil bir dövüşçü gibi kahkaha atıyor,

Yumruğunun altında nabız ve kaburga kemiklerinin altında da bu insanların kalbi olduğu için övünüyor ve kahkaha atıyor!

Çünkü onlar sıfırdan başlayarak, herşeyi üretebilecek bir endüstri yaratmışlar ve ağlarını tüm ulusa yayacak tren yolları yapmışlardır. Tüm bunlardan da gurur duymaktadır Chicago Kenti. Şaire göre kent *“Terli, Domuz Kasabı, Alet-edavat İmalatçısı, Buğday Ambarı, Demiryolu Döşeyicisi ve Millet'in Yük Taşıyıcısı olmaktan gururlu”*dur.

Chicago şimdi herşeyiyle herşeyi yaşayan bir canlıdır: kararlı, *“planlayan, yıkan, yeniden yapan, yeniden planlayan, yeniden yapan”*. Bu dizeler sanayileşmenin son hızla gerçekleştiği ve bunun sonucu olarak ta Chicago gibi büyük bir kentin yaratıldığını anlatan tarihsel bir kanıt olarak durmaktadır. Herşeyi zekice kararlarla bir döngü içinde gerçekleştiren bir Chicago betimlendiği görülmektedir.

Sonuçta, Sandburg, şiirin ilk bölümünde anlatılan tüm düzensizliğe, adaletsizliğe, çürümüşlüğe karşı, kenti, bir evi bekleyen vahşi bir köpeğe benzetmektedir:*Harekete susamış dili sarkan kızgın bir köpek gibi korkusuz, el değmemiş topraklarda düşmanını bekleyen bir vahşi gibi kurnaz.*

BÖLÜM VII

7. UPTON SINCLAIR VE CHICAGO (THE JUNGLE - CHICAGO MEZBAHALARI)

Doğalcı bir yazar olan Upton Sinclair, The Jungle (1904) romanında, Chicago varoşlarındaki Packingtown mezbahalar bölgesini mekan almıştır. Birbirinden asla kopmayan sanayileşme ve kentleşme ilişkisi sürecinde, vahşi kapitalizmin insan değerini nasıl yokettiğini, nasıl çiğnediğini doğalcı yaklaşımla aktarmış ve bu sorunlara çözüm olarak sosyalizmi önermiştir. Bu çalışmanın sınırları dışına çıktığı için, yazarın bu çözüm önerisinin eleştirisine yer verilmeyecektir.

Sinclair, doğalcı özelliğini eserine kolayca yansıtmaya yardımcı olacak alt yapının var olduğu bir dönemde ve kentte yaşamıştır. 1904 yılında Chicago'da mezbahalar bölgesinde araştırmaya başladığı romanını, birebir gözlemlerine dayanarak hatta romandaki kahramanlarının yaşadığı acıların aynısını yaşayarak 1905 yılında tamamlamıştır. (Yazarın çalışmaları sırasında karısı Meta Sinclair da roman kahramanı Ona gibi hastalanmıştır.) Eser, yayınlandıktan hemen sonra büyük yankı uyandırmış, ülkeyi derinden sarsmıştır. Öyle ki, Sinclair'e yazdığı mektupların işe yaramadığını gören dönemin başkanı Roosevelt, Frank Doubleday'a "söyleyin Sinclair'e gitsin evine otursun, ben de bu arada ülkeyi bir süre yöneteyim; benim de başkan olduğum hatırlansın" diyerek, ortaya çıkan pisliklere el koymuş, gıda yasası çıkarmıştır. (Harris, 1975: 89) Bu yıllar, Chicago'nun, sanayileşmenin hız kazandığı ve kentleşme hareketinin doruk noktasına ulaştığı dönemde ortaya çıkan toplumsal sorunları dolu dolu yaşadığı yıllardır. Bu sorunlar Sinclair'in doğalcı görüşlerine uygun malzeme niteliğindedir. Kısa başlıklarla belirtmek gerekirse: kontrolsüz kapitalizmin patronları olan sermaye sahipleri ve

yandaşlarının emekçi sınıfını sömürmesi, bu sömürünün karşısında ezilen sınıfın çözüm olarak sadece doğa kanunlarına ve Sosyal Darwinist görüşlerine (güçlü olanın hayatta kalması ve yaşam mücadelesi) uymak zorunda kalması ve hem üst hem de alt sınıfın psikolojik ve ahlak yapılarının zedelenmesidir.

Kontrolsüz kapitalist sistemde yeşeren sanayileşme ve kentleşme sürecinde Chicago, mezbahalar bölgesinde emekçi sınıfının sömürülmesine sahne olur. Litvanya'lı Jurgis Rudkus ve akrabalarının öyküsü, bireyleri kaosa ve kıyamete götüren sorunlarla doludur. Amerikan Rüyasının sunduğu başarılı, zengin ve özgür olma hayallerinin çekiciliğine kapılan bu Litvanyalı grup, feodal düzenin kısılcısından çıkıp Packingtown'a bu hayallere kavuşmaya gelirler. Çok çalışma ve tutumlu olmanın bütün kurallarına uyarlar ama sonunda sistemin kurbanı olmaktan kurtulamazlar. Günden güne hem borç batağına düşerler hem de birer birer yokolmaya başlarlar. Alt sınıf Amerikan yaşamının ekonomik cangılında bütün yollar, insanın yaşamını ve iç dünyasını mahvetmeye doğru gitmektedir.

The Jungle (Chicago Mezbahaları) Jurgis ve Ona'nın düğün töreniyle (Veselija) başlar. 'Veselija', Amerika'ya göçetmiş Litvanyalı köylülerin Packingtown'da insanlık dışı koşullarda verdikleri yaşam savaşı sırasında özlemini duydukları düzeni ve birlikteliği simgelemektedir. Yazarın düğün töreninde çizdiği tabloda, göçmen işçilerin yaşadığı sömürünün acı etkilerinin yanısıra kültürel farklılığın ve yabancılaştırmanın hem genç hem de yaşlı nesilde farklı açılardan ele alınışı görülmektedir. Memleketlerinde alışmış oldukları eski yaşam biçimi, Amerikan yaşam tarzıyla tamamen bozulmuş ve yokolmuştur. Özellikle yaşlılar bundan çok rahatsız olmakta ve bu yeni dünyanın kendine özgü yokedici gücü karşısında zayıf ve çaresiz kalmışlardır. Packingtown'ın onlara sunduğu sanayi dünyasında gündeliklerini haketmek için ölesiye çalışmak zorunda kalır, karşılığında ise, geldikleri Litvanya kırlarında elde ettiklerinden çok daha azını alırlar. Gençler ise, yeni dünyanın yaşam biçimine

ve kültürüne ayak uydurmuşlardır. Düğünde yaptıkları danslar, Litvanya'nın geleneksel dansları değildir. Yaşlılar 'garip' diye nitelemektedir bu hareketleri. Bu, her göç olayında yaşanan, yabancı kültürle tanışan nesillerin doğal çatışmalarıdır. Gençler, tamamen Amerikanlaşmış bir görüntü çizer. Üstelik de düğün masrafını bölüşmeyi reddederler. Yeni evlenenlere yaşamlarının başında yardım etmek, onların kendi kültürlerinde bir gelenektir aslında. Böyle bir sorumluluğu paylaşmanın yerine, bedava diyerek umarsızca yiyip içip bir kuruş bile ödemezler. Hatta gelinle damadın yüzlerine bakıp onların böyle bir şey yaptıkları için aptal olduklarını düşünürler. Genç kuşak, 'yaşamak için öldürmelisin' doğa kanununu uygulayan ve geleneğin insani kuralların faydadan çok zarar getirdiği ispatlanan vahşi kapitalizmin bir ürünüdür. Bunlar, kent cangılında, sadece doğa kurallarının geçerli olduğunu özümsemiş ve bu öğretiyi büyümüş gençlerdir. Yaşlılar, ya da yeni gelmiş göçmenler gibi değer yargıları ve Sosyal Darwinizmin önerdiği içsel ve dışsal güçleri arasında sıkışmış, çelişkide kalmamışlardır. Düğünde yorgun düşen davetliler, 'veselija'nın sonuna doğru çalan Amerika'da o günlerde popüler olan bir şarkıyla daha da hüzünlenirler. Bu şarkı (In the Good Old Summer Time- Eski Güzel Yazlarda) herkesi büyüler. Amerikan rüyasıyla, o anda yaşadıkları acı gerçekler arasındaki tezat, geleceğe yönelik umutlarını söndürür.

Upton Sinclair, emekçi sınıfın sömürülmesini bir başka açıdan da gözler önüne serer ve Packingtown'da proletarya açısından maddi başarıyı elde etmenin imkansız olduğunu Jurgis ve ailesi aracılığıyla gösterir. Jurgis, Amerikan rüyasını gerçekleştirme inancıyla ölesiye çalışır. Gücüne ve yeteneğine öylesine güvenir ve gurur duyar ki, on iki kişilik ailenin (babası dahil) lideri olur. Ve her zaman inançla 'daha çok çalışacağım-daha çok para kazanacağım' diyerek umudunu yitirmez. Diğer gençler gibi sorumsuz değildir. Packingtown'daki gündeliğe mahkum yaşamına başladığında, Amerikan kapitalizminin dehasına hayran kalır. Kapitalizmin yarattığı devasa fabrikalar ve makineler karşısında adeta büyülenir. Burada bulunmaktan ve çalışmaktan

gurur duyar. Hatta mezbahalar bölgesini, kendi içinde bir evren gibi kabul eder ve etin paketlenme sürecini de mükemmel bir şiir olarak adlandırır:

...-evren gibi bir yerd burası- buranın da kanunları, çalışma biçimleri, tıpkı evreninki gibi sorulamaz, anlaşılmazdı. Jurgis gibi bir kimse için, bunu olduğu gibi kabul etmekten başka yapacak hiçbir iş yoktu. Ayrıca böyle bir yerde çalışmak, böyle bir yerin parçası olmak da sevinilecek bir şeydi. (ŞM:57)

Diğer işçiler, çalışma temposu hakkında şikayet ederken, Jurgis, 'laissez-faire'nin emeğe olan acımasız tavrını da sorgulamadan kabul eder ve benimser. Mezbahalarda kesim süresi tüm işçiler için oldukça hızlı gelmektedir. Zaten insanlık dışı zor koşullarda çalışmalarına rağmen, etin kesilmesi sırasında bir saniye bile boş duramazlar. Aksi takdirde seri üretim yavaşlayacak, bu durum da sermaye sahiplerini kızdıracaktır. Fakat Jurgis, kendi gücü ve yeteneğine olan güveninden dolayı, olayın insani yönünü sorgulamaz ve diğer işçileri yeterince güçlü ve çabuk olmadıkları için de kınar. Evde ise iyi bir aile babası olan Jurgis, Ona ile evlenmeden önce kendisi ve Ona'nın ailesi için bir ev satın almaya çalışır. Herşeye karşı sabırlı ve dayanıklı olan Jurgis, himayesindeki bu insanlara güvenli ve düzenli bir yaşam sağlamak amacıyla evlilik olayını da altı ay geciktirir. Büyük bir kalabalığın arasından güçlü kasları ve dinç bedeniyle göze çarptığı için seçilip işe kabul edilen Jurgis, Sosyal Darwinizmin, güçlü olan kazanır felsefesini adeta ispatlamaktadır. Kendinden daha zayıf olanlar elenmiş, kısa vadede 'kazanan' Jurgis olmuştur. Çünkü kısa bir süre sonra posası çıkarılıp bir kenara atılmış işçilerden biri olacaktır Jurgis.

Jurgis'in tüm çabaları boşunadır. Amerikan rüyasının peşinden çalışma ahlakıyla koşmasının karşılığında ödül olarak sadece felaketler zincirinden oluşan bir kabus yaşar. Sinclair'in göstermeye çalıştığı sorun, bu sistemde aynı feodal dönemde olduğu gibi karnı ve cebi dolan kişilerin sadece sermaye sahiplerinin olmasıdır. Fakat feodal sistemde serfler, vahşi kapitalizmdeki işçi

sınıfından daha özgürdüler. En azından ürettiklerinden bir miktar kendilerine verilmekte, bu da onların bir sonraki çalışma sezonuna kadar yetmektedir. Oysa şimdi sermaye sahipleri günden güne daha da zenginleşirken, proletarya zayıflayıp yok oluyordu. Bu güçlü sınıfın karşısında zayıf düşen emekçiler, kendi haklarını aramak için sonuç getirecek bir dayanışmaya gidemezler. Ancak birarada buldukları ortamlar, Sinclair'in de roman boyunca zaman zaman gösterdiği yapay bir birlikteliktir. Kah meyhanelerde kah genelevlerde, kiliselerde ya da yavaş yavaş gelişmekte olan sendikalaşma bilincinin somut olarak yaşandığı derme çatma salonlarda toplanmaktadırlar. Yaşadıkları haksızlıklardan ve sömürüden sonra hiçbir çıkış yolu bulamayıp umutsuzluğa düşen işçiler, meyhanelerde biraraya gelmekte ve ceplerinde kalan son paraları da içkiye vermektedirler. Kurtulma şansları olmadığı çaresiz durumlarından sadece içki sayesinde bir nebze uzaklaşabilmektedirler. Sendikalaşma hareketleri için yapılan konuşmalara işçilerden ve bu bölgede başıboş dolaşan işsiz göçmenlerden büyük ilgi gelmektedir. Fakat istenilen sonuç alınamamaktadır. Okulların, kiliselerin, evlerin ve yardım kurumlarının, Sinclair'in ortaya çıkardığı sanayi cangılında hiçbir işe yaramadığı gösterilmiştir. Kiliselerin sermaye sahiplerinin kölesi olduğu romanda şu satırlarda belirtilmiştir:

Evangelist vaiz 'günah ve kurtuluş'tan bahsediyor, Tanrı'nın ululuğundan, onun insanları nasıl bağısladığından söz ediyordu...Ama Jurgis dinledikçe ruhu nefretle dolup taşıyordu. Nerden bilirdi bu siyah yumuşak ceketli, beyaz kolalı yakalı efendi günahın ve ızdırabın ne demek olduğunu? Karnı tok, sırtı pek, cebinde para. Şimdi de gelmiş, hayatları için savaştan zavallıları ders veriyordu utanmadan. Ölüm gırtlaklarına sarılmıştı her birinin. Açlığın o iblisçe kuvveti ve soğuşun amansızlığı ile boğuşuyordu onlar. Haksızca bir şeydi bu elbette. Jurgis bu adamların sözünü ettikleri hayatla en ufak bir ilişkileri olmadığını anlamıştı. Tartıştıkları sorunları çözebilecek kişiler değildi bunlar. Hayır meselenin bir parçasıydı bu adamlar. İnsanları ezen, bunu emreden örgütün kişileriydiler. Galip olan onlardı...Demek ruhlarını kurtaracaklardı onların? Onların ruhunda eksik olan şey vücutlarına insanca yaşama fırsatı verilmemesiydi. (ŞM:286-7)

Doğalcı okulu mensubu yazarların eserlerinde toplumsal olayları incelerken felsefesinden yararlandıkları Sosyal Darwinizmin 'güçlü olanın hayatta kalır' ilkesi ve 'the world is built for man' inancı, Jurgis'in ve ailesinin trajik yaşamlarında bir kez daha vurgulanır. (Foerster, 1957: 1190) Packingtown'a geldiklerinde öncelikle ailede eli-ayağı tutan herkesin çalışması gerektiğini anlarlar. Yaşlı dedelerinden küçük yaştaki yeğenlerine kadar kadın-erkek tüm aile sokaklara dökülür. Bu arada Jurgis'in babası ölür. Cenazesini kendi göreneklerine uygun bir şekilde kaldıramadığı için Jurgis çok üzülür. Ama çaresizdir, çünkü bunun için çok paraya gerek vardır. Cenaze işlerine bakanlar bile, sanayi cangılın vicdansız erleridir. Karısı Ona, ölen babalarının adını verdikleri Antanas adında bir bebek dünyaya getirir. Ama doğumdan hemen bir gün sonra işe geri dönmek zorundadır. Aksi takdirde işten çıkarılacağı söylenir. Kısa bir süre sonra da kadın hastalıklarına yakalanır ve büyük acı çeker. Öte yandan Jurgis, öldürücü şartlarda bütün gücüyle çalışırken, ayağını burkar. Bir hafta sonra iyileştiğinde işten çıkarıldığını öğrenir. Fakat yılmadan tekrar iş aramaya koyulur ve gübre odasında çalışmaya başlar. Burası insanın aklına gelebilecek en kötü işin yapıldığı yerdir. Kemik tozlarının teneffüs edilmek zorunda kalındığı ve hayvan dışkılarının pis kokularının üstüne sindiği bu işi, her şeye rağmen Jurgis seve seve yapar. Bunu, karısı ve ailesi için yapılması gereken bir görev olarak görür. İşin bu kadar zehirleyici, pis ve zor olmasına rağmen, ücreti oldukça azdır. Neredeyse imkansız olan ailenin geçimini Ona fahişelik yaparak sağlayabileceğini anlar. Kendisini bu işe zorlayan patronunu Jurgis bu olayı keşfedince döver. Sonuçta hiçbir hak iddia edemediği çürümüş adalet sisteminin kararıyla bir ay hapis yatmak zorunda kalır. Hapisten çıktığında ise ailenin dirliğini ifade eden evlerinin satış sırasında kandırıldıklarını ve başkalarına satıldığını öğrenince yıkılır. Bu kadar kötü olayların üzerine Ona'nın düşük yaparak ölmesi Jurgis'i tarifsiz acılara ve korkulara düşürür. Karısının ölümünden kendini suçlayan Jurgis, ailenin birarada kalması için yine sorumluluk duygusuyla çırpınır. Yeni iş aramaya koyulur. Felaketler bu ailenin peşini hiç bırakmaz: Jurgis, işten döndüğü bir

gün, oğlu küçük Antanas'ın, mezbahalar bölgesinin kaldırımsız yollarında biriken yağmur sularında boğulup öldüğünü öğrenir. Antanas'ın ölümü, kentleşme sürecinin toplumsal sancularına bir örnektir. Alt yapının ihmal edildiği varoşlar, büyük kentlerin değişmez görüntüleridir.

Jurgis ve ailesinin yaşadığı doğalcı gözle yorumlanabilen bu acıların yanısıra, Sinclair, politik çürümeyi de gözler önüne sermiştir. Politik çürüme, sanayileşme ve kentleşme hareketlerinin bireylerin ahlak yapılarını olumsuz etkilemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Yazar, seçimlerin sahtekarlıktan başka bir şey olmadığı bir toplumda politik çürümeyi ve tüm göçmenlerin, politik çıkarları uğruna sığır Tröstünün ve yandaşlarının ekonomik kısılcasına maruz kaldıklarını gösterir. Başka bir deyişle, bu, sanayileşme ve kentleşmenin kontrolsüz kapitalizmin filiz verdiği ortamda yaşanan toplumsal bir yaradır. Bunun sancularını da her zaman olduğu gibi güçsüzler yani emekçi kesim çekmektedir. Kendilerinden vatandaşlık vaadiyle ya da yüklü para karşılığında oy satın alınır. Politika sahnesinde kimlerin yer alacağı konusunda en ufak bilgileri hatta ilgileri bile olmayan bu göçmenler için seçim zamanı ekstradan para kazanmak için büyük bir fırsattır. Politikacıların adamları çoğu zaman aynı kişiden birden fazla oy atmasını sağlar. Romandaki şu satırlar, şehirde sınıfların kurduğu yolsuzluk sistemi ve politik çürümeyi ayrıntılarıyla gösteriyor:

...Büyük işadamlarından kurulu bir topluluk şehrin sahibiydi ama, gereken zaman gereken kuvveti elinde bulundurabilmek için, şehrin yönetimi bir haydutlar ordusuna teslim edilmişti. Her yıl, bahar ve güz seçimlerinde işadamları tarafından ödenen milyonlarca dolar bu adamların örgütleri tarafından kullanılırdı. Mitingler tertip edilir, ağzı kalabalık, akıllı konuşmacılar kiralanır, bandolar tutulur, havai fişekli geceler düzenlenir, içki stoku yapılır, harcanacak beyannamelere kağıt parası yatırılır ve on binlerce oy peşin para ile satın alınırdı. İşte bu nedenlerden hırsızlar ordusunun bütün yıl ayakta kalması, dağılmaması gerekirdi. (ŞM:315)

Hırsızlar ordusu nitelendirilenler, kent ortamının ortaya çıkardığı yepyeni ekonomik ilişkiler yumağından başka bir şey değildir. Kapitalist sistemin kontrolsüz olduğu ilk dönemlerde varlık gösteren bu ilişki biçimi sanayileşme ve kentleşmenin yol açtığı toplumsal bir yara olarak görülmelidir. Bu toplumsal yara, ahlaki çöküntü ve politik çürüme sıfatıyla her zaman olduğu gibi en alt düzey insanların canını yakmıştır. Yazarın aşağıdaki bölümde, bu savunmasız insanları ezen güç sahibi insanların nasıl bir ilişki ağı içinde olduklarını tarihi belge niteliğinde göstermektedir:

Organizatörler ve şefler maaşlarını doğrudan doğruya işadamlarından alırlardı. Belediye meclisi üyeleri, kanun yapıcıları, rüşvet olarak; parti liderleri, seçim masraflarından; avukatlar ve meclis üyeleri, maaş olarak; büyük inşaat firmaları, iş karşılığı, gazete sahipleri ise ilan paralarından öderlerdi bu maaşları. Rütbe ve sıraya göre bu ordunun görevlileri paralarını ya hileli yollardan, ya da doğrudan doğruya halkın sırtından sağlardı...İnsanları aldatmak, dolandırmak, yağma etmek için lisans verilirdi. (ŞM:315)

Yaşanan tüm acılara rağmen, Jurgis'in uzun süre kırlarda yaşayamayıp, kente geri dönmesi, kentin sunduğu imkanlarla insanı kendine nasıl çektiğinin kanıtıdır. Küçük Antanas'ın ölümünden ve ailenin iyice parçalanmasından sonra, Jurgis bir kamyonun arkasına atladığı gibi kendini kırlara atar. Birçok kurbanın hayatını kaybettiği kent cangılından kaçır ve doğaya döner. Huzurludur artık Jurgis. Sanayi atığı olmayan temiz sulara uzun süredir ilk kez yıkanmıştır. Nehirler, ağaçlar, kuşlar ona uzun zamandır ayrı kaldığı sade, masum ve kapitalizmin kirlilemediği yaşamı geri vermektedir. Bu tertemiz nehirde, hem fiziksel hem de ruhsal kirlilikten kurtulmaya çalışmıştır Jurgis. Fakat yaşadığı acılar onu iyice katılaştırmıştır. Artık hiç kimse için sorumluluk ve acıma duymayacaktır. Kendisi için yaşayacaktır ve bir daha pişmanlık ve üzüntü duygularının kurbanı olmayacak şekilde davranacaktır. Eski sağlığına, gençlik ateşine ve çoktan unutmuş olduğu kuvvetine kavuşur ve kırlarda daha fazla yapamayacağını anlar. Çünkü artık sonbahar gelmiştir. Küçük çiftliklerin

ve tarlaların olduğu bu yerde para kazanabileceği işler sınırlıdır ve kış geldiğinde işsiz kalacaktır. Bu duygularla mecburen büyük kent Chicago'ya geri döner. Ağırıklı olarak tarımla uğraşılın küçük yerleşim bölgelerinde yaşam kısıtlıdır. Jurgis'in böyle bir deneyimi yaşaması, yazarın sanayi-tarım ikilemini göz önüne sermeye çalıştığı söylenebilir. Jurgis kente vardığında bir süre iş bulamaz. Fakat sonunda telefon hatları için 'şehrin derinliklerinde' (ŞM: 279) tünel kazma işine başlar. Kazancı yaptığı diğer işlere oranla daha iyidir. Üstelik uzun süre çalışabileceğinden emindir. Fakat buna rağmen içini burkan yalnızlık duygusundan kurtulamaz. 'Akşamları meyhanelerden başka gidecek hiçbir yeri yoktu. Duygu denen şeyin hayatında yeri yoktu. Yalnızca bir takım serserilerle arkadaşlık imkanı kalmıştır elinde.' (ŞM:281) Burada Sinclair'in göstermeye çalıştığı, kapitalizmin hüküm sürdüğü bir ortamda bile aile yaşantısının birey ve toplum açısından anlam ve önemidir. Aile, en azından kişiyi içkiden ve fuhuştan uzak tutan güvenli bir liman, bir kurumdur denilebilir. Düzenli bir aile yaşantısı olmayan birçok göçmen, mezbahalar bölgesindeki meyhaneleri ve genelevleri tıka basa doldurmaktadır.

Jurgis, kentte, toplum bağlarının dışında cereyan eden yaşamın tehlikelerini keşfeder. Bunlar insan doğasında varolan kötülük duygularının vahşi kapitalizm ortamında su yüzüne çıkması sonucu oluşan tehlikelerdir ve çevre şartlarının alt sınıf insanların psikolojik ve ahlak yapılarını nasıl zedelediğine bir örnek oluşturmaktadır. Aynı zamanda da yaşam mücadelesi kurallarının bütün çıplaklığıyla katkısız bir şekilde işlediğini kanıtlamaktadır. Örneğin, Jurgis dilenmeyi, hırsızlığı, adam yaralamayı öğrenir. Yaşamın pamuk ipliğine bağlı olduğu ve kimsenin sırtını güvenle başkasına dönemeyeceği tehlikeyi yeni bir yaşam tarzıyla tanışır. Suçluların dünyasıdır bu. Vahşi kapitalizmin, sanayileşmenin acı çarklarında doğurduğu bir tür yaşam seçeneğidir. Dürüst ve çalışkan emekçi sınıfının iş dünyasının etiğine tam anlamıyla uyduğunda eline 'kayıp'tan başka bir şeyin geçmediği bu ortamda, sistem, kendiliğinden başka çıkış yolları doğurmuştur. Suça, ahlaksızlığa giden

bu yolda, kişiler hayatta kalma mücadelesi verir. Bu yüzden, geleneksel ahlak anlayışı çerçevesinde kişileri yargılamak yanlış olacaktır. Emekçi sınıfının önünde iyi ve kötü diye seçim yapabileceği iradesini kullanma şansı verilmemiştir. Bütün yollar, 'kötü'ye çıkmaktadır. İnsanın açıklıkla yüz yüze kaldığı anda değer yargılarının ve dini kurallarının geçersiz ve hatta zararlı-yokedici olduğu düşünülebilir. Marija'nın, Ona'nın fahişelik yapmaları, Jurgis'in hırsızlık yapması, rüşvet alması bu düşünce için birer kanıt olarak algılanabilir. Jacqueline Tavernier-Courbin'in şu görüşleri de bu noktayı doğrular niteliktedir: *Ahlaki ve toplumsal kurallar, mevcut koşullara uygulanmadığında yokedici olur, yoksulların burjuva sınıfının ahlaki kurallarıyla yaşamaya gücü yetmez.* (Tavernier-Courbin, 1995: 255-6) Eleştirmenin romandaki kadın kahramanların ve Jurgis'in kent cangılında hayatta kalma mücadeleleri karşısında genel ahlak kurallarının varlığı hakkındaki görüşleri ise şöyledir:

Romanda, ahlak kurallarının vahşi ormanda yeri olmadığını anlayan kadınlar, acımasız bir çevrenin gereklerine daha kolayca boyun eğdikleri söylenebilir. Jurgis de sonunda amacına uyduğu için ahlak anlayışından uzaklaşır ve suçlu, grev kırıcı, rüşvet alan patron ve yozlaşmış politik kışkırtıcı olur.

Upton Sinclair'in romanda en fazla doğalcı özelliğini yansıtan noktalar kent cangılında tıpkı doğal cangılda, doğayla başbaşa savunmasız kalmışçasına en alt sınıf insanların yaşadıklarıdır. Kent cangılında, doğada olduğu gibi, hayatta kalabilmek için, dayanıklı, dikkatli olma gibi yetiler, mücadele yeteneği ve gücü gerekir. Günümüz şartlarında oldukça abartılı gibi gözükken bazı noktalar, dönemin gerçeğidir aslında. Tavernier-Courbin, aynı yazıda, 'doğal içgüdülerin, kişilerin mezbahalardaki güçlü sanayi makineleriyle mücadele etme zorunda kaldığında yokedici olduğunu savunmaktadır. (sf: 259) Fakat Jurgis, mezbahalardaki savaş alanında hem bilinçsiz hem de sabırsızdır. Bu yüzden içinden gelen kuvvetlere, içgüdüsüne yenik düşer. Ona'nın öcünü almak için Connor'a aniden saldırırdığında hapse girer. Zaten belli ellerde olan adalet

sisteminde hakkını bile arayamaz. Tavernier-Courbin, (1995: 259) Jurgis'i bu noktada şöyle tanımlıyor:

"Tam silahlanmamış Jurgis ilkel insanın hayatta kalmasına yardımcı olan yetilerin modern kent çağında da geçerli olduğunun asla farkına varamaz ve böylece hayvanlar ve insanlar alemi arasında sıkışıp kalır, kaybolur."

Jon A. Yoder de (1975) bir yazısında Sinclair'in, The Jungle'da Amerikan toplumunun orman kanunlarına dönüş yaptığını gösterdiğini vurguluyor. Sinclair'in bu analizi güçlü olanın hayatta kaldığını çok acımasız bir şekilde anlatıyor. Sanayileşme sürecinde yaşanan bu durumda güçlü olmanın yolu rekabetten üstün çıkmak ve her türlü acımasızlık ve ahlaksızlıktan geçiyor. Ezen ve ezilen sınıf olarak ikiye ayrıldığı görülen bu toplum, Amerikan Rüyası'nın ezilen sınıf için kabusla dönüştüğüne tanık oluyor. John D. Rockefeller'in Amerikan Rüyası konusunda klasik Sosyal Darwinist düşüncesine, Jon A Yoder (1975: 33) yazısında yer vermiş:

Büyük bir işin büyümesi aslında güçlü olanın kazanmasından başka bir şey değildir... Amerikan Güzeli gülü, ancak etrafında yetişen goncaları budandığında onu tutan kişiye neşe veren koku ve güzellik verebilecektir. Bu o kadar kötü bir yaklaşım değildir iş dünyasında. Aslında bu yalnızca Tanrı ve doğa kanunlarının işlemesidir.

Bu bilginin ışığında Jurgis'in maddi başarı durumuna baktığımızda onun ahlak anlayışını ve çalışma azmini bırakmadığı sürece böyle bir sistemde varolamayacağını ve yokolacağını görüyoruz. Jurgis'in ve ailesinin yaşadıkları güçlü olmanın yolunun yalan söyleme, kandırma, çalma, başkalarını kullanmak, istismar etmekten geçtiğini ispatlıyor.

Romanda en ince ayrıntısına kadar anlatılan Packingtown'daki insanlık dışı çalışma şartları, sermaye sahiplerinin emekçi sınıfını nasıl sömürdüğünün

bir başka kanıtını oluşturuyor. İşçiler için en sağlıklı ve rahat çalışma koşulları oluşturmak, sermaye sahipleri için kazançtan kayıp anlamı taşıyor. Bu yüzden, zaten az ücret-çok iş gücü amacı güdülen ekonomik sistemde bu tür fazladan masrafa gerek yoktur. İşlerine bir dakika geç kalmaları, bir saat eksik para almalarına mal oluyor. Birkaç dakika geç kaldıklarında ise işlerini kaybedip, mezbaha kapısında iş için bekleyen yığınların arasına katılıyorlar. Sermaye sahipleri az sayıda işçiye ihtiyaç olduğu bir iş durumunda iş arayanları fabrika kapısında kışın buz gibi soğukta, yazın da kavurucu sıcakta bekletiyorlar. Daha da acısı, etin işlendiği et fabrikalarındaki durumdur. Özellikle kış bastırıldığında çalışırken hayatta kalabilmek adeta bir mucizedir. Ve bunda sermaye sahipleri hiçbir sorumluluk üstlenmezler. Giden her işçinin yerini dolduracak yığınları biliyorlardır. Ustalık bu insanlık dışı çalışma koşullarını denetleyip düzeltme yapacak hiçbir kurum veya yasa yoktur. Kısaca, sermaye sahipleri aynı zamanda söz sahibidir. Kesimhanenin ise ısıtma düzeneği yoktur. Kış boyunca *“ısıtma düzeni olmayan kesim odalarında, insan tepeden tırnağa dek kana bulanıyor ve bu kanlar bir süre sonra üzerlerinde donuyordu. Bir direğe yaslanacak olsa yapışıp kalıveriyordu. Hele bir de kaza ile, kesim yaptığı bıçağın çeliğini tuttu mu, elinin derisini bıçağın üzerinde bırakmak tehlikesini göze aldı demektir.* (ŞM:106)

Çalışma ortamının doğurduğu kaza ihtimalleri öylesine çoktur ki, Sinclair'in de dediği gibi, nasıl oluyordu da insandan daha fazla sığır kesilebiliyordu (sf: 107) Etin işlenme sürecindeki diğer acıklı manzaraları da aynı çarpıcılıkla aktarıyor yazar. Hayvanların derisini ve yüzünü işleyenlerin salamura odasında parmakları asitten birer birer eriyor, sıyırıcıların elleri keskin bıçaklarla kesiliyor.

Görüldüğü gibi, kentleşme sürecindeki sermaye sahiplerinin emekçi sınıfı sömürmesi, çalışma koşullarının insanlık dışı fiziksel yapısı, ezilen işçi

sınıfının bu sistemde yaşadığı ahlaki ve psikolojik çöküntüsü Sinclair'in çarpıcı doğalcı yaklaşımıyla okura sunulmuştur.

SONUÇ

Amerika'da 1890'larda hız kazanan sanayileşme ve kentleşme bireyleri birçok açıdan etkilemiştir. Geleneksel çalışma ve yaşam biçimlerinde farklılıklar olmuştur. Kırsal yaşam ve ilgili dünya görüşleri toplumsal kurallarla birlikte kabuk değiştirmiştir. İnsanlar farklı kimliklere bürünmüş, geçmişe göre farklı alanlarda üretici ve tüketici olmuştur. Kazanılan yeni yaşam biçimi ve davranış kalıplarının altında bireylerin ruhsal ve ahlaki yapıları da bu etkileşimden nasibini almıştır. Bu çalışmada örnek olarak incelenen yazarların eserleri bu değişim ve etkileri açıkça yansıtmıştır. Bu olgu, kapitalizmin egemenliğinde yeşeren sanayileşmenin ve kentleşmenin birey ve toplum üzerindeki etkileri ile açıklanabilir. Bilindiği gibi toplumsal olayları temelde ekonomik gelişmeler yönlendirir. Sanayileşme ve kentleşmenin ekonomik gelişmeleri doğurduğu, bunların sonucunda ortaya çıkan toplumsal sorunları da bu gelişmelerin yönlendirdiği gerçeği Berna Moran'ın (1987:38) düşüncesiyle de desteklenmektedir:

"..... tarihi maddeciliğe göre üretim güçleri ve üretimi yapan sosyal grupların birbiriyle ilişkisi o toplumun ekonomik yapısını meydana getirir ve alt yapı denilen bu ekonomik yapı o toplumun üst yapısı denilen ahlaki, hukuki, dini görüşlerini ve sanat anlayışını belirler. Bundan ötürü bir toplumun üst yapısını ve burada meydana gelen gelişmeleri anlamak için alt yapıyı bilmek gerekir.

Upton Sinclair'in The Jungle adlı romanı incelendiğinde, karşımıza sanayileşmenin yarattığı ahlaki çöküntü olarak işçi sınıfının vahşi kapitalizmin ve onu uygulayan patronlarınca ezildiği ortaya çıkmaktadır. Sınıf farkının yapısı ve ekonomik şartların toplum yapısını belirlediği anlamına gelen Marx'ın ekonomik determinizmi, bu sömürüyü romanda oldukça net olarak açıklamaktadır. Bu ezilmenin kökünde vahşi kapitalizmin temel işleyiş kuralları yatmakta olduğu Marx'ın tanımlamalarıyla daha iyi anlaşılabilir. Buna göre

öncelikle kapitalizmin işleyiş mantığına bakmak gerekir. Böylece romanda yer alan emekçi sınıfının, sermaye sahiplerinin karşısında yenik ve çaresiz düşmelerinin nedeni ortaya çıkacaktır. Ansiklopedik tanımına göre kapitalizm, üretim araçlarının bireysel mülkiyetine dayalı ekonomik bir sistemdir. Bu sistemin temel özelliği sermaye birikiminin yatırıma yönlendirilmesi, daha fazla fabrika, daha fazla üretim, daha çok pazar, toplumun daha fazla tüketime yönlendirilmesi ve sınırsız büyüme ve bundan gelen sermaye birikiminin belli ellerde toplanmasıdır. Üretim araçları da belli ellere aittir. Bu ortamda, amaca ulaşmanın yolu, en fazla üretimi en düşük işçi ücretiyle gerçekleştirmektir. The Jungle, vahşi kapitalizmin ilk örneğini işlemektedir. İşçiler emeklerinin karşılığı alamayacak kadar az gündelik ücret almaktadır. Romanın kahramanı Jurgis, Dreiser'in kahramanı Carrie gibi, bütün gücüyle çalışmasına rağmen, aldığı gündelik onun günlük temel masraflarını karşılayamayacak ölçüdedir. Carrie bu gerçeği çok kısa zamanda farkedince, sadece hayallerine ulaşmak için değil aynı zamanda temel ihtiyaçlarını karşılamak için çoğu kişinin gözünde ahlaksızlık olarak değerlendirilebilecek bir şey yapar ve Drouet'nun metresi olmayı kabul eder. George Thomson, (1997: 41) Marx'ın fikirlerini baz alarak köle emeği, serf emeği ve ücretli emek arasında yaptığı karşılaştırmada her iki romanda sergilenen bu acıklı tabloyu neredeyse bilimselleştirmiştir:

Ücretli emekte ise bu ayrım, piyasanın örtüsü altındadır. İşçi bir metaya, işgücüne sahiptir ve görünüşte bunu satıp satmamakta özgürdür. Ama gerçekte, başka hiçbir şeye sahip olmadığı için, işgücünü satmak zorundadır. İşgücünü satın alacak birini bulamazsa aç kalır. Sattığı zaman da, bütün diğer meta sahipleri gibi, kendi metası üzerindeki denetimini yitirmiş olduğunu görür ve bunun yarattığı kafa karışıklığı içinde, aldığı ücretin kendi metasının, işgücünün fiyatını değil de ürettiği şeyin değerini temsil ettiğine inandırılır...

Bu gerçeklere ek olarak, işçinin ürettiği ürüne yabancılaşması da kapitalizmin işçiyi ezmesi olarak görülebilir. 19. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkan seri üretim anlayışı, çalışanların işlerinden soğumasına ve işlerine ve ürettiklerine yabancılaşmasına neden olmuştur. Çünkü böyle bir sistemde

işçiler, işlerini kendilerini düzenlemediklerinden ve ne üretileceğine kendileri karar vermediklerinden, emekleriyle ortaya koydukları ürünlerden uzaklaşmışlardır. Ayrıca, işçiler, üretim biçimi ve zamanlaması, makine ve aletlerin seçimi gibi konulardan uzak tutulduklarından, çalıştıkları ortamın denetimini de kaybetmişlerdir. Kısaca ürettiğini satın alma gücü olmaması anlamına da gelen yabancılaşma, The Jungle'da açıkça işlenmiştir. İşçilerin aldıkları gündelikler, ürettikleri et sosis ve salamı satın almaya yetmediği bu gerçeğin en güzel örneğidir. En düşük ücretle, bütün temel haklardan yoksun bırakılan işçi, ürettiği malı satın alabilecek maddi güçten yoksun bırakılmıştır. Kapitalist büyümenin ilk dönemlerinde mümkün olan en büyük sermaye birikiminin sağlamanın temel ahlakı, işçiyi sömürmekten geçmektedir. Çalışanlar sekiz saat iş, yemek, tatil, sendika, sigorta gibi tüm haklardan yoksun bırakılarak, çoğu zaman karın tokluğuna çalıştırılarak yüksek karlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Kapitalist sistem, emekçi sınıfla burjuvazi sınıfının bir arada bulunduğu ekonomik ve siyasal bir yapıdır. Sistemin baskıcı ve sömürücü ilişkileri, zaman içinde kendi alternatifini de doğurmuştur. İşçi sınıfı temsilcileri, kapitalizme muhalefet bir hareket ve teori geliştirerek, sosyalist düşüncenin temellerini bu oluşum içinde hazırlamışlardır. Bu sendikalaşma hareketleri, Sister Carrie'de, Hurstwood'un New York'a Carrie ile kaçtığı demiryolu şirketine yapılan grev sahneleriyle adeta kanıtlanmıştır.

The Jungle'da, sanayileşmenin ve kentleşmenin yarattığı ve ahlak çöküntüsü olarak görülebilecek toplumsal sorun, çaresiz kalan genç kızların ve kadınların fuhuşa yönelmesidir. Örneğin Marija ve Ona, hayatta kalabilmek için, ustabaşlarının tehdidi veya iş bulamama gibi şartların zorlamasıyla fuhuştan başka çare olmadığını öğrenirler. Carl Sandburg ise, Chicago Poems şiir kitabında yer alan Chicago şiirinde aynı toplumsal yaraya parmak basar. Kentleşmenin ürünü olan çürümüşlük, yozlaşmışlık, fahişelik, şiddet, cinayet ve

adaletsizlik gibi yaşam biçimlerinin Chicago'da yüzyılın başında varolduğunu gösterir. Şair Chicago'ya hitap ederek der ki;

Bana günahkar olduğumu söylüyorlar senin ve ben onlara inanıyorum, zira gaz lambalarının altında, çiftçi/köylü çocuklarını baştan çıkaran yüzleri boyalı kadınlar gördüm.

Ve bana sahtekar olduğumu söylüyorlar ve ben şöyle yanıtlıyorum: Evet, doğru, katillerin adam öldürdükleri ve sonra tekrar öldürmek üzere serbest bırakıldığını gördüm.

Ve bana senin acımasız olduğumu söylüyorlar ve ben de şunu söylüyorum: Kadınların ve çocukların yüzlerinde açlığın izlerini gördüm.

(Sandburg, 'Chicago' şiirinden)

Sandburg, Dreiser ve Sinclair'in bu çalışmada ele alınan eserlerinde, sanayileşmenin ve kentleşmenin insanların psikolojik yapılarında nasıl etki yaptığını da göstermişlerdir. Ağırlıklı olarak gözlenen ruhsal etki, hayal kırıklığı, yalnızlık ve yabancılaşma gibi duygulardır. Hayal kırıklığı Sandburg'ün Mamie şiirinin ana temasını oluştururken, aynı duygu Sister Carrie ve The Jungle'da da diğer temaların arasında önemli bir yer tutar. Mamie, Carrie gibi, büyük umutlarla kasabadan büyük kent Chicago'ya geldiğinde, hayallerine kavuşmak bir yana, daha hayal bile edemeyeceği durumlara düşer. İntihar etmeyi bile düşünür, ama yine de umudunu tamamen yitirmez ve hayallerini gerçekleştirebileceği Chicago'dan daha büyük kentlerin olup olmadığını sorar. Carrie de ilk hayal kırıklığına, Chicago'ya geldiğinde kardeşi Minnie'nin evinde ve ilk iş bulma çabaları sırasında arka sokaklarda ve işyerlerinde yaşamıştır. Romanın sonunda ise, Carrie'nin kentin insana sunduklarını elde etmiş ama mutsuz ve yalnızlığa düşmüş, kısaca isimlendiremediği hayal kırıklığına uğradığını görüyoruz. The Jungle'da Jurgis ve akrabalarının yaşadığı hayal kırıklığı, bu karakterlerin yaşadıklarına nazaran çok daha acıklıdır. Çünkü insanlar ya hayatlarını ya sağlıklarını kaybetmiş, ya da kişiliklerine ters gelen yaşam biçimlerine girmişlerdir. Sonuçta, acı bir mutsuzluk denizinde boğulmuşlardır.

Bir başka ruhsal etkiyi yine Carrie ve Mamie'de görüyoruz: küçük yerlerin genç bayanları sıkması buna karşın büyük kentlerin tüm albenisiyle insanı kendine sonuçları ne olursa olsun mıknatıs gibi çekmesi. Büyük kentler kişiler üzerinde cezbedici etki yapıyor. Bu cezbedici etki de, her türlü soruna ve gelişmeyi/ilerlemeye temel oluşturuyor. Özetle söylemek gerekirse, büyük kentlerin kişinin psikolojisi üzerine yaptığı ana etki, ona hayal kurabilme özgürlüğü ve gelecek umudu vermesidir.

Sandburg, diğer yazarların aksine, toplumsal sorunların karşısında iyimserliğinden vazgeçmez ve Amerika'nın kalkınıp büyümesi, gelişmesi açısından bu sorunlarla dolu dönemin geçici olduğunu söyler. Yaşanması gereken fakat sonu herkes için iyi olan bir dönem olarak yorumlar. Sandburg, şiirlerinde portrelerin çizdiği insanların-çoğunlukla göçmenlerin-herşeye rağmen yine de mutlu ve neşeli olduklarını söyler. Kent insanları, göçedip bir düzen kurma aşamalarında onlara özgür bir ortam sağlıyor. Bu özgürlük duygusu içinde, optimist bir bakışla Sandburg, bu kişilerin az da olsa emeklerinin karşılığını elde ettikleri için, içlerine geleceğe yönelik bir umut doğduğunu ve bu yüzden gülebildiklerini savunuyor şiirlerinde. "Mutluluk Şiirleri" olarak da tanımlanan bu şiirler, "Fish Crier", "Happiness" ve "Picnic Boat"tur. Balık satan Yahudi asıllı Amerikalı, balığı ve satın alacak kişileri yarattığı için Tanrı'ya teşekkür borçludur. El arabasıyla kent sokaklarında bağıra bağıra balık satmaktan dolayı çok mutludur. Aynı Polonyalı ve Macar asıllı göçmen işçilerin, hafta sonu gittikleri piknikten mutlu dönmeleri gibi.

Ruhsal olarak yabancılaşma duygusu, kent denizinin ortasında bireylerin yalnızlık duymasında görülebilir. Kişilerin birbirine yabancılaşması, hem aile bireylerinin hem de sosyal ve duygusal olarak birbirinden uzak ama fiziksel olarak yakın kalabalıklar, her iki romanda da dile getirilmiştir. Carrie'nin, New

York'a geldiğinde taşındıkları apartmanda hiç kimsenin birbirini tanımamasını şaşkınlıkla karşılaması buna bir örnektir.

Carrie'nin yaşadığı başka bir yabancılaşma duygusu da, materyalist değer yargılarının sonucu oluşandır. İnsanların birbirini dış görünüşe göre değerlendirmesi sonucunda, iç dünyalarında sıkışıp kalmaları ve böylelikle büyük bir yabancılaşma yaşanmaktadır. Ekonomik gelişmeye paralel, tüketimin artması ve lüks üretim ve tüketim olayı, sanayileşmenin patlak verdiği bu dönemde, kent insanları maddiyatın ağır bastığı yeni yeni değer yargılarına sahip olmaya itmiştir. İnsan da sosyal bir varlık olduğu için, içinde bulunduğu toplum tarafından kabul edilmek, beğenilmek ve takdir görmek ister. Bunun gereklerini yerine getirmenin faturası ağır olduğu için, bireyler üzerlerinde inanılmaz derecede büyük bir sosyal baskı hissederler. Gerçekleştiremedikleri takdirde de kişilik bunalımına girer ve hatta intihar bile düşünürler. Çünkü onlar, zengin olamamış, veya sahip olduklarıyla diğer insanların seviyesine çıkamamıştır. Bu, kişide başarısızlık duygusu uyandırır. Tabi, sözünü ettiğimiz, dönemin ağır basan materyalist değer yargılarının peşine düşen ve sağduyudan uzaklaşan kişilerdir. Bu noktada, Carrie, Drouet, Hurstwood ve karısı bu değer yargılarını sorgulamadan onaylayıp bunlara uygun yaşamaya mücadele eden kişilerdir. Hepsinin sonuçlarına bakarsak, Carrie, başarılı ve zengin olsa da yalnız ve mutsuz olmuş, Hurstwood başarısızlığının sonucunda bunalıma girmiş ve büyük bir yalnızlık içinde intihar etmiştir. The Jungle'da görülen ruhsal çöküntü ise en acı Jurgis ve ailesinde yaşanandır. Yaşadıkları haksızlıklar, sakatlanma, ölüm, iftira, parasızlık, kandırılma, kayıp gibi tüm acılar bu insanlarda ruhsal çöküntü yaratmıştır.

Görüldüğü gibi, bu çalışmada Amerika'da 1890-1920 yılları arasında yoğun olarak yaşanan sanayileşmenin ve buna bağlı olarak ekonomik gelişmelerin doğurduğu toplumsal olaylar ele alınmıştır. Bu gelişmelerin sonucu, gerek işçi kesimi gerekse yatırımcılar büyük üretim merkezlerine akın

etmişlerdir. Fabrikalar insanlara yeni ve çok sayıda iş imkanı sunarken, farklı toplumsal sorunların yaşanmasına da tanık olmuştur. Olumlu bir gelişme olarak görülebilecek sanayileşmenin meyvesi olan kentleşme, bu çalışmada incelenen eserlerde ele alınan Chicago metropolünde olduğu ve yaşandığı gibi inanılmaz ölçülerde toplumsal yaralar açmıştır. Jay Martin (1967: 278) de 19. Yüzyıl reformistlerinin, büyük şehirlerin ayıbını dile getirip çözüm olarak 'köye dönüşü' önerdiğini söylemiştir. Büyük şehirlerin yarattığı toplumsal yaralar kısaca özetlenirse, bunlar üretim aşamasında emekçilerin, toplumsal yaşam aşamasında bireylerin yaşadığı sorunlardır. Üretim aşamasında Upton Sinclair'in The Jungle adlı romanında çok çarpıcı biçimde gösterildiği gibi, sermaye sahibi-emekçi arasında yaşanan çekişme; işçinin ezilmesi, haklarını alamaması, insanlık dışı çalışma şartlarında sağlıklarından ve kimi zaman da canlarından olması, işçinin ürettiği mala yabancılaşmasıdır. Tüm bunlara bağlı toplumsal yaşam aşamasında ise, Theodore Dreiser'in Sister Carrie ve Carl Sandburg'ün Chicago Poems eserlerinde de vurgulandığı gibi öncelikli olarak değişik açılardan ahlaki çöküntü örnekleri sergilenmiştir. Bu çöküntüler, sermaye sahiplerinin işçileri sömürmesi, fuhuş, rüşvet, hırsızlık, materyalist değer yargılarının gelişmesi, büyük kent ortamında ise bireylerin ilişki bağlamında birbirlerine yabancılaşması olarak sıralanabilir. Dreiser, Sinclair ve Sandburg, Chicago kentinde yaşanan bu sorunları ve gelişmeleri eserlerinde kendilerine özgü doğalcı, gerçekçi tarzlarla dile getirmişlerdir. Yaptıkları toplumsal eleştiriler de bu çalışmanın tezine kanıt oluşturmuşlardır.

KAYNAKÇA

Ahnebrink, Lars. The Beginnings of Naturalism in American Fiction 1891-1903. New York: Russell&Russell. Inc. 1961

Allen, Gay Wilson. Carl Sandburg. Minneapolis: Jones Press. 1972

Aslanoğlu, Rana A. Kent, Kimlik ve Küreselleşme. Bursa: Asa Kitabevi. 1998

Atack, Jeremy. Passell, Peter. A New Economic View of American History from Colonial Times to 1940. New York: W.W. Norton&Company, Inc. 1994

Bal, Hüseyin. Kent Sosyolojisi. Ankara:Turhan Kitabevi. 1999

Benardete, Jane. American Realism. New York: G.P. Putnam's Sons. 1972

Bish, Robert L.-Nowse, Hugh O. Urban Economics and Policy Analysis. New York: McGraw-Hill Book Company. 1975

Bowron, Bernard R. Jr. Henry B. Fuller of Chicago: The Ordeal of a Genteel Realist in Ungenteel America. Connecticut: Greenwood Press, Westport. 1974

Bradbury, Malcolm. The Modern American Novel. Oxford: Oxford University Press. 1984

_____Britannica, Cilt:5, İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş. 1987

Burgess, Ernest.-Locke, Harvey. The Family: From Institution to Companionship. New York: American Book Company. 1945

_____ Büyük Larousse, Cilt:17, İstanbul: Interpress Basın ve Yayıncılık A.Ş., 1993

Callahan, North. Carl Sandburg: His Life and Works. University Park: The Pennsylvania State University Press. 1987

Clark, S.D. The Suburban Society. University of Toronto Press. 1966

Cressey, Paul Frederick. "Population Succession in Chicago:1898-1930". The Social Fabric of the Metropolis: Contributions of the Chicago School of Urban Sociology. Ed. James F. JR. Short. Chicago: The University of Chicago Press. 1971

Cronon, William. Nature's Metropolis: Chicago and the Great West. New York: W. W. Norton&Company. 1991

Current, Richard N.-Freidel, Frank. American History: A Survey. New York: Alfred A. Knopf. 1966

Dreiser, Theodore. Kızkardeşim Carrie. Çeviren: Azize Bergin İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A.Ş. 1970

Durnell, Hazel. The America of Carl Sandburg. The University Press of Washington, D.C. 1965

Fisher, Philip. Hard Facts: Setting and Form in the American Novel. New York: Oxford University Press. 1987

Foerster, Norman. American Poetry and Prose. Boston: Houghton Mifflin Company, Cambridge: The Riverside Press. 1957

Gelfant, Blanche H. "What More Can Carrie Want? Naturalistic Ways of Consuming Women". American Realism and Naturalism: Howells to London. Ed. Donald Pizer. New York: Cambridge University Press. 1995

Gelfant, Blanche Housman. The American City Novel. Norman: University of Oklahoma Press. 1970

_____. Gelişim Kültür Ansiklopedisi, Tarih ve Kültür I, Cilt: 6, İstanbul. 1976

Gordon, David M. "Capitalist Development and the History of American Cities", Marxism and the Metropolis: New Perspectives in Urban Political Economy. Ed. William K. Tabb ve Larry Sawers. New York: Oxford University Press. 1978

Gottdiener, Mark. The New Urban Sociology. New York: McGraw-Hill, Inc. 1994

Green, Constance McLaughlin. The Rise of Urban America. New York: Harper&Row, Publishers. 1965

Griffin, Constance M. Henry Blake Fuller: A Critical Biography. Philadelphia: University of Pennsylvania Press. 1939

_____. Grolier, Cilt:1, İstanbul: Sabah Yayıncılık, 1993

Habegger, Alfred. Gender, Fantasy and Realism in American Literature. New York: Columbia University Press. 1982

Haller, Mark. "Urban Vice and Civic Reform: Chicago in the Early Twentieth Century". Cities in American History. Ed. Kenneth T. Jackson. New York: Alfred A. Knopf, Inc. 1972

Harris, Leon. Upton Sinclair: American Rebel. New York: Thomas Y. Crowell Company. 1975

Hawley, Amos H. Urban Society: An Ecological Approach. New York: The Ronald Press Company. 1971

Horton, Rod W.- Edwards, Herbert W. Backgrounds of American Literary Thought, New Jersey: Prentice-Hall, Inc. 1974

Howard, June. Form and History in American Literary Naturalism. Chapel Hill and London: The University of North Carolina Press. 1985

Jackson, T. Kenneth-Schultz, Stanley K. Cities in American History, New York: Alfred A. Knopf, Inc. 1972

Jenkins, Philip. A History of the United States. London: MacMillan Press Ltd. 1997

Lehan, Richard. "Sister Carrie: The City, the Self, and the Modes of Narrative Discourse". New Essays on Sister Carrie. Ed. Donald Pizer. New York: Cambridge University Press. 1991

- Martin, Jay.** Harvests of Change: American Literature 1865-1914. New Jersey: Prentice-Hall, Inc. 1967
- McAleer, John J.** Theodore Dreiser: An Introduction and Interpretation, Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1968
- McCullough, Joseph B.** Hamlin Garland. Boston: Twayne Publishers, G.K. Hall&Co. 1978
- McKelvey, Blake.** The Urbanization of America (1890-1915). New Jersey: Rutgers University Press, New Brunswick. 1963
- Merriam, Charles Edward.** Chicago: A More Intimate View of Urban Politics. New York: The Macmillan Company. 1929
- Moran, Berna.** Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi. İstanbul: Kaynak Yayınları. 1987
- Morgan, H. Wayne.** American Writers in Rebellion: From Mark Twain to Dreiser. New York: Hilk and Wang, The Colonial Press Inc. 1965
- Norton, Mary Beth.-Katzman, David M.** A People and a Nation. Boston: Houghton Mifflin Company. 1996
- Queen, Stuart Alfred.-Carpenter, David Bailey.** The American City. New York: Mc Graw-Hill Book Com. Inc. 1953
- Scambray, Kenneth.** A Varied Harvest: The Life and Works of Henry Blake Fuller. Pittsburg: University of Pittsburg Press. 1987
- Schneider, Robert W.** Five Novelists of the Progressive Era. New York:

Columbia University Press. 1965

Sinclair, Upton. Şikago Mezbahaları. Çeviren: Güher Kurttekin. İstanbul: May Yayınları. 1975

Sloane, David E. Sister Carrie: Theodore Dreiser's Sociological Tragedy. New York: Twayne Publishers. 1992

Tabb K., William.-Sawers, Larry. Marxism and the Metropolis: New Perspectives in Urban Political Economy. New York: Oxford University Press. 1978

Tavernier-Courbin, Jacqueline. " *The Call of the Wild and the Jungle: Jack London's and Upton Sinclair's Animal and Human Jungles*", American Realism and Naturalism: Howells to London. Ed. Donald Pizer. New York: Cambridge University Press. 1995

Teaford, Jon C. Cities of the Heartland: The Rise and Fall of the Industrial Midwest. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press. 1994

_____Thema Larousse, Cilt:1, İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1994

Thomson, George. 1997 Kapitalizm ve Sonrası, Meta Üretiminin Yükselişi ve Çöküşü. Çeviren: Fatmagül Berktaş. İstanbul: Kaynak Yayınları. 1997

Thorez, Maurice. Bouvier-Ajam, Maurice. Mury, Gilbert. Kapitalist Toplumda İşçi Sınıfı. İstanbul: Hilal Matbaası, Sosyal Yayınlar. 1968

Thorp, Willard. "The Persistence of Naturalism in the Novel- American Writing

in the 20th.century.” NCLC. Vol.36 Cambridge, Mass.: Harvard University Press. 1960

Walcutt, Charles Child. American Literary Naturalism, A Divided Stream.
Minneapolis: University of Minnesota Press. 1956

Walcutt, Charles Child. American Literary Naturalism, A Divided Stream.
Connecticut, Westport: Greenwood Press. 1973

Walton, Gary M.-Rockoff, Hugh. History of the American Economy. New York:
The Dryden Press, Harcourt Brace College Publishers. 1994

Weber, Brom. “Sherwood Anderson” Seven Novelists in the American
Naturalist Fiction: An Introduction. Ed. Charles Child Walcutt.
Minneapolis: University of Minnesota Press. 1974

West, Rebecca. Selected Poems of Carl Sandburg. New York: Harcourt, Brace
and Company, Inc. 1926

Whipple, T. K. “Sherwood Anderson”. Sherwood Anderson: A Collection of
Critical Essays. Ed. Walter B. Rideout. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
1974

Yannella, Philip. The Other Carl Sandburg. Mississippi: University Press of
Mississippi&Jackson. 1996

Yoder, Jon A. Upton Sinclair. New York: Frederick Ungar Publishing Co. 1975

NOTLAR

Bu çalışmada yer alan alıntıların orijinal metinleri aşağıda, bulunduğu sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir. Çevirileri Figun Dinçer tarafından yapılmıştır:

Sayfa 42: Puritans were overwhelmed with a supernatural reality, a personal God and Satan, a human soul; in the neoclassic period men turned away from this conception to a faith in the high reality of a dependable human reason matching the order of nature; and the romantics, disparaging reason, sought an ideal reality through feeling, imagination, symbolism. Now, so-called realists in turn rejected the romantic vision of life as unreal, and proposed instead, as their conception of reality, the world of actual experience which modern science was so patiently and fruitfully exploring.

Sayfa 43: Nature was organized around the "persistence of force": simple forms of life are propelled by "forces" until they become more and more complex, and so mature into an ultimate form which, apparently, becomes stable. The operation of the forces is inevitable and self-adjusting. Darwin's description of the "survival of the fittest" in nature, now transferred to society, seems to justify unbridled economic competition, not only because this is nature's way, but also because free competition ensures the improvement of the race. In Darwin's phrase, "the vigorous, the healthy and the happy survive and multiply."

Sayfa: 44: The common belief is that the naturalists were like the realists in their fidelity to the details of contemporary life, but that they depicted everyday life with a greater sense of the role of such casual forces as heredity and environment in determining behavior and belief.

Sayfa 49: the forces are the dual manifestations of a single force: the irreversible dynamic of industrialism operating on the two levels of business and society; transforming men into money machines, women into consuming machines; destroying the old milieu of individualism and moral responsibility; replacing kindness and simplicity with an unqualified profit motive, an unqualified ostentation. The old-time neighborly Chicago was gone forever;...

Sayfa 51: Tensions tickened. Smells assaulted her sensitive nostrils, uncomprehensible and horrible odors. Everywhere men delved in dirt and murk, and all unloveliness. Streets began to stretch away on either side, interminable, squalid, filled with scowling, squaw-like women and elfish children. The darkness grew, making the tangle and tumult a deadly struggle. In her reaction to the city, Rose wonders. Was this the city of her dream? This the magnificent, the home of education and art.

Sayfa 52: So it was-the wonderful and terrifying appealed to her mind first. In all the city she saw the huge and fierce. She perceived only contrasts. She saw the ragged newsboy and the towering policeman. She saw the ragpickers, the street vermin, with a shudder of pity and horror, and she saw also the gorgeous show windows of the great stores... It all seemed a battlefield. There was no hint of repose.

Sayfa 53: To record certain aspects of industrial America an expansion of the field of American letters was inevitable. Themes like the conflict between capital and labor, the corruption of politics, and the slums of big cities were dealt with in a new and daring way. To give an illusion of reality these subjects often demanded a thorough documentation and at least

Garland and Norris took pains to collect extensive notes for their writings.

Sayfa 56: He rules faceless men and cannot discover his own face. The social reform faddishly taken up by his frustrated wife does not attract him. In all action, idealistic or selfish, theories are discarded and the urge for power nakedly revealed as motive force. Sam flees Chicago in desperation.

Sayfa 58: Human desire is as we will see, one of those inscrutable forces but it is also a response to beauty, a form of passionate awe and longing that Dreiser depicts as the sensitive individual's response to this universe. In a sense Carrie is the victim of her desire.

Sayfa 62: Popular novels also depicted the working girl as an innocent seeking only the highest ideals, particularly marriage, which were consistent with the conventions of success by luck and pluck..."

Sayfa 63: Dreiser expands the sociological metaphor to include descriptions of factory life, which become part of the emotional background of the characters and help to symbolize the world from which Carrie wants to escape.

Sayfa 65: ...the citizen met a new world of goods: not goods alone, but a world of goods, constructed and shaped by the store into objects of desire... In department stores, buyers of goods learned new roles for themselves, apprehended themselves as consumers, something different from mere users of goods."

Sayfa 69: ...her story has been written basically as a complaint against the

goals of American life and their deleterious influence on the character of men and women who mistake them for the flux of Nature. Carrie has failed to find happiness in the attainment of these goals not because she has forfeited her virtue to attain them, but because the goals themselves were unworthy, the fault, then, is not hers but society's.

Sayfa 71: In segmental relationships, a person reacts to only a part of another personality. For example, a purchaser in an urban department store finds himself reacting not to a saleswoman but to a saleswoman: the total identity is lost...so many relationships are segmental, however, people become accustomed to reacting to each other as though they were utilities rather than human beings. The breakdown in personal relations leave man without objective assurance of his value -even of his identity- as a complete person. Out of the sense that one is unrecognized and unresponded to comes a characteristic feeling of aloneness, a feeling that one is wandering in a "social void".

Sayfa 72: "Dreiser uses the Hanson family to represent the traditional, mean, workethic, accumulating version of possessive individualism. Dreiser includes the humanizing touch of Hanson's affection for his child, but primarily the family relation is impersonal and economic. Carrie, too, has weak family ties like them. Dreiser, thus, stresses the absence of cohesive ties in both the traditional and the emerging forms of the market society. As an embodiment of the traditional style, Hanson works hard at the stockyards, lives a gray life in the present, and scrimps to invest in the two pieces of real estate for the future."

Sayfa 73: The home, however, is not a solid influence to a middle-class American just removed from immigrant status. Dreiser takes considerable pains to point out the saving nature of 'excellent home

principles' (60) which are absent from Carrie's life. In her family life, as manifest at the Hanson's flat, no affection supplies a rescuing force. In substitution for humanity. Dreiser gives us the most exaggerated bathos of the sullen Hanson and the downtrodden Minnie.'

Sayfa 74: In a recent study of the urban family, Burgess and Locke have pointed out that 'most of the factors making for family integration are absent or at a minimum in the modern urban American family.' Whereas members of the rural family 'work as a unit with resulting family solidarity', those of the urban family work separately.

Sayfa 74: The industrial system of division of labor deprives the family of economic unity and self-sufficiency, just as commercialized entertainment deprives it of an essential social function. The movies, poolroom, dancehall, or bowling alley take the individual out of the home and further the process of family disintegration initiated by working conditions. And the unsatisfactory aspects of living in small and crowded apartment-house flats either cause the family to disperse or else produce tensions within the home.

Sayfa 75: "A minor theme that emerges in Dreiser's novels is the collapse of the family and the conflict between the ideals of the older generation, brought up to conform to a tradition, and their children, let loose in a chaotic modern world. The main tie between parent and child is pecuniary; where that tie is frayed, the parents lose control. The emotional ties help explain the course of Carrie's and of Hurstwood's actions. Had Carrie's sister been capable of giving Carrie an outgoing warm love, Carrie might never have drifted into her relationship with Drouet."

Sayfa 76: As concepts and as social realities, the community and the city are antithetical. Social unanimity, characteristic of a community, cannot survive in a milieu in which various and conflicting cultural patterns exist side by side. Because no one tradition is socially agreed upon, the individual cannot turn to tradition for a definition of his social role. The failure of the family and the church to perpetuate a guiding tradition is a consequence of the breakdown of the community; it also contributes to the process of social disintegration. While social institutions sometimes act to thwart the individual, they have the positive function of giving him moral and social guidance. When they fail in this function, they throw the individual upon his own inner resources. Without a moral direction, he may make decisions that are harmful to himself as well as to society

Sayfa 76: Carrie symbolized America's false values and innocence for she knew nothing of life but its surface manifestations. She was not evil, or even weak; she was the product of her world.

Sayfa 77: ...money can bring economic security in an insecure world. But more than this, it can give emotional security. If one feels himself an anonymity, wandering alone in a social void, dependent upon others and upon a vast impersonal mechanistic system, he can achieve some sense of identity and value through conspicuous consumption. External fineries and extrinsic possessions become a compensation for a deeply rooted inner sense of helplessness. For people who live among each other as strangers, fashion comes to symbolize status and achievement. In the small community such symbolic representation is unnecessary; people meet each other with full recognition, no matter what clothes they wear or what model car they drive. But in a world where men are virtually anonymous, they are rated according to fixed standards, such as wealth, party occupation.

Sayfa 78: **“the walled city** was Dreiser’s discovery, and a very great one it was, for Americans have falsely believed anyone can get to the stars if only he struggles hard enough. Carrie is cheated of her starry victory in the end, but not because she chose to be a bad girl.

Sayfa 82: Dreiser believes that there must be “laws” by which the “forces” governing our lives may be seen to operate, and these laws must be open to scientific explanation. Hence a basic determinism in human affairs. Yet at the same time, we must have some degree of free will, at least a limited liberty of choice, or else life is meaningless.

Sayfa 83: Spencer believed that historically mankind was moving away from slave and military societies, characterized by uniformity (homogeneity), toward industrial societies characterized by skills (heterogeneity) and specializations. Even though we create gigantic cities, we can never escape our essential relationship to nature. We are all affected by such primary events as harvests and droughts: a bad wheat crop affects every member of a society. As in nature, the fittest will survive (a Spencerian idea often attributed to Darwin).

Sayfa 86: Determinism evoked Dreiser’s famous comparisons of human beings to insects and animals, all subject to ineluctable drives that characters experience as desire. Desire is a natural force in the novel, but the objects of desire are socially constructed artifacts imbued with impossible dreams of happiness. Insatiability is thus ontologic and cultural, an innate human condition and the sign of social conditioning.

Sayfa 89: The skyscraper represents the conception of the architect and the labor of construction men and seems alive with meaning and puprose, alive with smiles and tears, secrets, business, and tons of letters that go bundled from the building to all parts of the world bearing messages from within its high walls. The poet voices pride in these towering structures and makes them a symbol of industrial progress.

Sayfa 89: By day the skyscraper looms in the smoke and sun and has a soul,
 Prairie and valley, streets of the city, pour people into it and they
 mingle among its twenty floors and are poured out again back to
 the streets, prairies and valleys.

Sayfa 90: Elevators slide on their cables and tubes catch letters and pacels
 and iron pipes carry gas and water in and sewage out.

Sayfa 91: It is the men and women, boys and girls so poured in and out all
 day that give the building a soul of dreams and thoughts and
 memories.

One man feel from a girder and broke his neck at the end of a
 straight plunge-he is here-his soul has gone into the stones of the
 building.

Smiles and tears of each office girl go into the soul of the building
 just the same as the master-men who rule the building.

Sayfa 92: Spelled in electric fire on the roof are words telling miles of houses
 and people where to buy a thing for money. The sign speaks till
 midnight.

Sayfa 93: Mamie beat her head against the bars of a little Indiana town and
 dreamed of romance and big things off somewhere the way the
 railroad trains all ran.

Sayfa 94: When the thought came to her that if she was going to die she
 might as well die struggling for a clutch of romance among the
 streets of Chicago.

Sayfa 95: And even now she beats her head against the bars in the same old
 way and wonders if there is a bigger place the railroads run to
 from Chicago where maybe there is

romance
 and big things
 and real dreams
 that never go smash.

Sayfa 95: The fog comes
 On little cat feet.

It sits looking
 Over harbour and city
 On silent haunches
 And then moves on.

Sayfa 96: I know a Jew fish crier down on Maxwell Street,
 With a voice like a north windblowing over corn
 Stubble in January.
 He dangles herring before prospective customers evincing a joy
 identical with that of Pavlova dancing.
 His face is that of a man terribly glad to be selling fish, terribly glad

that God made fish, and customers to whom he may call his wares from a pushcart.

Sayfa 96: A big picnic boat comes home to Chicago from the peach farms of Saugatuck.

Over the hoarse crunch of waves at my pier comes a hoarse answer in the rhythmic oompa of the brasses playing a Polish folk-song for the home-comers.

Sayfa 97: I asked professors who teach the meaning of life to tell me what is happiness.

Sayfa 97: And I saw a crowd of Hungarians under the trees with their women and children and a keg of beer and an accordion.

Sayfa 98: Hog Butcher for the World,
Tool Maker, Stacker of Wheat,
Player with Railroads and the Nation's Freight Handler;
Stormy, husky, brawling,
City of the Big Shoulders:

Sayfa 98: Sandburg referred to the typical complaints of reformers, antiurban crusaders, and suburbanites. From their perspective, the city was "wicked", "crooked", and "brutal". Sandburg answered these "sneers" ironically.

Sayfa 99: Bareheaded,
Shoveling,
Wrecking,
Planning,

Building, breaking, rebuilding,

.....

Under the terrible burden of destiny laughing as a young man laughs,

.....

Laughing the stormy, husky, brawling laughter of Youth, half-naked,
sweating,....

Sayfa 99: They tell me you are wicked and I believe them, for I have seen
your painted women under the gas lamps luring the farm boys.

And they tell me you are crooked and I answer: Yes, it is true I have
seen the gunman kill and go free to kill again.

And they tell me you are brutal and my reply is: On the faces of women
and children I have seen the marks of wanton hunger.

Sayfa 100: Come and show me another city with lifted head singing so proud to
be alive and coarse and strong and cunning.

Sayfa 100: Flinging magnetic curses amid the toil of piling job on job, here is a
tall bold slugger set vivid against the little sof cities;

Sayfa 101: Laughing even as an ignorant fighter laughs who has never lost a
battle,

Bragging and laughing that under his wrist is the pulse, and under
his ribs the heart of the people,...

Sayfa 101: Fierce as a dog with tongue lapping for action, cunning as a savage
pitted against the wilderness,

Sayfa 111: Moral and social rules, when not adapted to actual circumstances, become destructive.

Sayfa 111: The women in the novel seem to bow more easily to the requirements of a brutal environment, understanding that the defense of moral considerations has little place in the jungle. Jurgis, too, is eventually ready to relinquish his moral integrity when it serves his interest and becomes a criminal, a strike breaker, a boss taking graft, and a corrupt political agitator.

Sayfa 112: Half equipped, Jurgis is lost between the animal and human worlds, never recognizing that to survive in a modern urban jungle one needs to exercise the same skills that enabled primitive man to survive.

Sayfa 112: The growth of a large business is merely a survival of the fittest.... The American Beauty rose can be produced in the splendor and fragrance which bring cheer to its beholder only by sacrificing the early buds which grow up around it. This is not an evil tendency in business. It is merely the working-out of a law of nature and a law of God.

ABSTRACT

This study aims to examine the social problems caused by industrialization and urbanization in the USA between 1890-1920 and their reflections in American literature. The focus point of this study is the Chicago City and the prominent American writers, related and writing about this city, Theodore Dreiser, Carl Sandburg and Upton Sinclair, who have all taken Chicago as a basis for their social criticism as reflected in their major works. Theodore Dreiser's Sister Carrie, Carl Sandburg's Chicago Poems and Upton Sinclair's The Jungle are used as examples to illustrate the psychological and moral corruption of society and consequently the individual due to the effects of industrialization and urbanization. The first chapter is devoted to a discussion of the features of the history of America's economical and social structure between the years 1890-1920. The second chapter deals with American capitalism, the accumulation of surplus value and the commercial city. The third chapter draws a historical picture of Chicago underlying its characteristics that have led her to become a metropolitan. The fourth chapter illustrates how industrial developments led to urbanization of Chicago in late 19th. Century which duely effected the writers in question to reflect their dissatisfaction by means of social criticism. The fifth chapter attempts to display the naturalism of Theodore Dreiser as applied to the analysis of Chicago in his famous novel Sister Carrie. The sixth and seventh chapters like the fifth one are the illustrations of Upton Sinclair's The Jungle and Carl Sandburg's Chicago Poems, reflecting social criticism as the impact of industrialization and urbanization on the lives of Chicagoans. The conclusion is an attempt to show that the concept of 'urbanization' as portrayed in the works of Dreiser, Sandburg and Sinclair brings out psychological and moral changes not only in social but also individual levels.

ABSTRAKT

Bu çalışmanın amacı, 1890-1920 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği sorunlar ve bunların edebiyatta yankılanmasını irdelemektir. Kentleşmenin getirdiği sorunlar, Chicago kenti odak alınarak incelenmiş olup, bu kentin toplumsal eleştirilerini eserlerinde yansıtan gerçekçi ve doğalcı Amerikan yazarlarından Theodore Dreiser (Sister Carrie – Kızkardeşim Carrie), Carl Sandburg (Chicago Poems – Chicago Şiirleri) ve Upton Sinclair (The Jungle – Şikago Mezbahaları) örnek olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada söz konusu yazarların görüşlerinin ışığı altında, sanayileşme ve kentleşmenin yoğunlaştığı kent yaşamının toplumsal ve bireysel boyutlarda getirdiği psikolojik ve ahlaksal çöküntülerin irdelenmesi amaçlanmıştır. Birinci bölümde 1890-1920 yılları arasında Amerikan tarihinin ekonomik sistemi ve toplumsal alt yapısı tanıtılmaktadır. İkinci bölümde Amerikan kapitalizmi ve kent ilişkisi, tarihsel ve kentleşme yapısı açısından bir özet yer alır. Üçüncü bölüm, A.B.D.'nde 19.yy.'ın sonunda metropol niteliği kazanan Chicago kentinin portresi ve özellikleri ele alınmaktadır. Dördüncü bölüm, Amerikan 'Gerçekçi' ve 'Doğalcı' okulları mensuplarının toplumsal eleştirilerinde Chicago'yu merkez almaları eserlerinde irdelenmiştir. Beşinci bölümde Theodore Dreiser'in doğalcı romanı Sister Carrie, altıncı bölümde Carl Sandburg'ün Chicago Poems ve yedinci bölümde Upton Sinclair'in The Jungle adlı eserlere konu alınan Chicago kentinin sanayileşmesi, kentleşmesi ve bunlarla ilgili toplumsal gelişmeler ve sorunlar incelenmiştir. Bu çalışmada örnek alınan Dreiser, Sandburg ve Sinclair gibi yazarların eserlerinde 'kentleşme' olgusunun yalnızca toplumsal dokuda değil, bireysel açıdan da beraberinde ruhsal ve ahlaki değişimi getirdiği gösterilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

1964 yılında Tunçbilek'te doğdum. Tunçbilek İlkokulundan mezun olduktan sonra, Bursa Atatürk Lisesi'ni bitirdim. 1982-1986 yılları arasında Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Fakültesi, İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı'ndan mezun oldum. Aynı yıl, 6 ay çalıştığım Anadolu Bankası Kambiyo bölümüne girdim. 1987-1989 yılları arasında Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili Eğitimi ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisans programını araştırma görevlisi olarak tamamladım. 1989-1990 yılı içinde Ankara Bilkent Üniversitesi'nde İngiliz Dili Eğitimi yüksek lisans programına katıldım. 1990 yılında Uludağ Üniversitesi'ndeki araştırma görevliliğinden istifa ettim. İki yıl sonra tekrar çalışma hayatına döndüğümde 6 ay, Bursa Çelebi Mehmet Süper Lisesi'nde İngilizce Öğretmeni olarak çalıştım. 1993 yılından itibaren Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Fakültesi, İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisi olarak görev yapmaktayım. 1995 yılında, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölümünde doktora programına başladım. Ekim-Kasım 1998 tarihleri arasında A.B.D. Illinois State Üniversitesi'nde doktora tez araştırmasında bulundum.

AKADEMİK ÇALIŞMALARIM

1997- Antalya'da, 'Opera (1-4004) odağında Enis Batur Şiiri'

Sempozyumu'nda sunduğum "Opera'da, İstanbul'da Sanayileşme ve Kentleşme ile ilgili Toplumsal Sorunlar" adlı çalışma.

1998- Bursa'da 'Her Yönüyle Ahmet Oktay' Sempozyumu'nda sunduğum

"Ahmet Oktay 'Ve Benim Azalmış Rızkım Kimin Lokmasıdır'" adlı çalışma.